

A photograph of a forest floor covered in numerous tall, thin stalks of white flowers, possibly Salix alba, growing densely together. The background is a dark, dense forest with many thin tree trunks and green foliage, creating a sense of depth and natural beauty. The lighting is soft, highlighting the delicate structure of the flowers.

wielewaal

tweemaandelijks tijdschrift
mei 1999 jaargang 65
afgiftekantoor antwerpen x

natuurbeleving - natuurstudie - natuurbehoud

**De Wielewaal,
natuurvereniging, vzw**

Meer dan 60 plaatselijke afdelingen
verspreid in het Vlaamse en het
Brusselse Gewest
Doelstellingen: natuurbeleving,
natuurstudie, natuurbehoud

Samenwerking

De Wielewaal hecht veel belang aan
samenwerking met andere
natuurverenigingen en aan overleg
met overheidsinstellingen.

Natuurbehoud

De vereniging beheert 2000 ha
natuur en koopt jaarlijks zowat 120
ha reservaatgronden.

Steun

U kan ons steunen, niet enkel door
uw lidmaatschap, maar ook door
giften, die fiscaal aftrekbaar zijn
vanaf 1000 F.

Nalatenschappen en legaten

U kan onze inspanning voor het
natuurbehoud daadwerkelijk
steunen door een nalatenschap of
legaat. Door dergelijke
begunstigingen kon De Wielewaal
reeds herhaaldelijk waardevolle
natuurgebieden verwerven.
Indien U dergelijke steun zou
overwegen kan U een notaris
raadplegen of inlichtingen vragen op
ons secretariaat (vragen naar Joris
Braquené, tel. 014/47.29.52)

Als lid ontvangt U

- zes maal per jaar Wielewaal,
boordevol natuurinformatie
- op aanvraag: vier maal per jaar
Oriolus, het tijdschrift voor de
gevorderde vogelkijker

Administratie:

De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Open van dinsdag tot en met
zaterdag tijdens de kantooruren
tel. 014/47 29 50 - fax 014/47 29 51
gemeentekrediet 096-2218078-97

Redactie-adres: Gie Luyts,
Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout

Lidmaatschap:

België 600 F
andere landen: 1.000 F

**Een banaal wilgenbosje blijkt tijdens de
zomermaanden uniek te zijn. Niet alleen om
de duizenden Bosorchissen want op de iets
donkere plaatsen groeit een onopvallend iets**

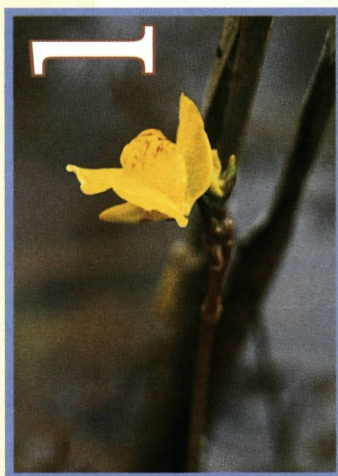
(Foto: R. Willockx)

oriolus

77

Heropening Wielewaalhuis

78

Behaard of kaal...
het is Stofzaad

80

Wantsen: onbekend maakt onbemind

86

Natuurhistorisch nieuws

91

De Wielewaal in de Wetstraat

92

Verenigingsberichten

95

De Wielewaal - Afdeling Ninove
Ninove leefbaar

99

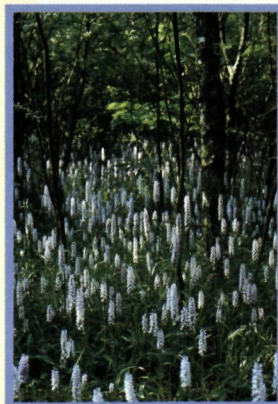
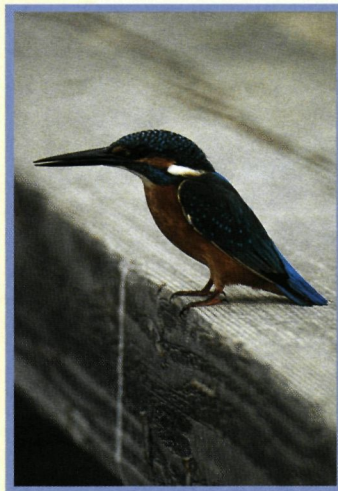
Voor u gesprokkeld

104

Van Aalscholver tot Zeis

106

Activiteitenkalender

Op 26 maart werd het totaal vernieuwde Wielewaalhuis te Turnhout onder grote belangstelling heropend voor het publiek. Tegelijkertijd werd ook de tentoonstelling "Biodiversiteit in Vlaanderen. Natuur, heden en toekomst" feestelijk ingehuldigd.

Heropening Wielewaalhuis

Voorzitter Luc Meul schetste in zijn openingswoord het verloop van de renovatie die in het totaal een jaar duurde. Hij dankte daarbij de vele Wielewalers en Wielewaalafdelingen die door hun giften of renteloze leningen een belangrijke financiële bijdrage leverden. Een speciaal dankwoord ging ook naar het personeel van de beide Wielewaal-vzw's, de ploegen Wielewalers uit de afdelingen Ninove, Denderland en de Turnhoutse Regio die hun handen uit de mouwen kwamen steken bij de verbouwingen en daardoor meehielpen om de totale kostprijs te drukken.

Het Wielewaalgebouw dateert van 1911 en de vereniging De Wielewaal die huist er van 1963. Beiden waren eraan toe om aangepast te worden aan de eisen

van de tijd. De renovatie van het Wielewaalhuis staat als het ware symbool voor de veranderingsprocessen die bezig zijn binnen de vereniging.

Algemeen directeur Joris Bracquené was de stuwende kracht achter het museumproject Biodiversiteit. Hij lichtte de plannen toe die De Wielewaal heeft met zijn museum. Dit moet een modern museum zijn, verklaarde hij, waarin de nieuwste technische hulpmiddelen aangewend worden om de bezoeker een boeiende ervaring te bezorgen. De huidige tentoonstelling loopt tot 31 december 1999. Daarna zullen andere thematische tentoonstellingen gehouden worden, afgewisseld met de vaste collectie. Voor de aanmaak van de tentoonstelling kon De Wielewaal rekenen

op de steun van twee ministeries van de Vlaamse Gemeenschap, nl. AMINAL en AROHM.

De heer Dirk Ysewyn nam het woord namens het Grenslandschap Taxandria. Dit project wordt medegefinancierd door de Europese Gemeenschap. Het heeft de bedoeling samenwerking te stimuleren op het vlak van recreatie, toerisme, natuur of milieu in de grensregio van de provincies Antwerpen en Noord-Brabant. Dankzij de steun van dit EU-project konden de museumruimten op de eerste verdieping vernieuwd en uitgerust worden met multi-functionele kasten, LCD-projectors, touch-screencomputers enz. Ook de inrichting van een educatief lokaal en een bibliotheek waren mogelijk dankzij de Europese steun. De heer Ysewyn vond het Wielewaalproject mooi passen binnen de doelstellingen van het Grenslandschap Taxandria en een aanwinst binnen de toeristische infrastructuur van de provincie Antwerpen.

Tot slot mocht schepen Haegeman namens het stadsbestuur van Turnhout, als belangrijkste sponsor, de tentoonstelling openen. Hij benadrukte in zijn speech het belang dat het stadsbestuur hecht aan de aanwezigheid van De Wielewaal in Turnhout. Er is tussen de stad en De Wielewaal steeds een goede samenwerking geweest die zich ook vertaalde in concrete projecten. Turnhout hecht groot belang aan de natuur op zijn grondgebied en heeft hierbij in De Wielewaal een goede partner gevonden.

Toen was het eindelijk de beurt aan projectcoördinator Jan Van den Berghe om de genodigden voor het eerst rond te leiden in de tentoonstelling Biodiversiteit. De vele lovende reacties waren een hart onder de riem na zoveel maanden hard werk aan dit tentoonstellingsproject.

Langsheen de Schelde tussen Antwerpen en Boom krijgen de oude en verlaten kleiwinningen, de 'gelagen', een nieuwe bestemming. Meestal is dat woongebied of industriezone. Maar hier en daar is er ook plaats gebleven voor de natuur. In de onder water gelopen kleiputten broeden Futen en Kuifeenden. De IJsvogel is aanwezig en de ingewijden weten waar de Buidelmees haar nest bouwt. Er zijn zangkoren van Groene kikkers en op warme lenteavonden hoor je het ratelend geluid van de Rugstreepadden.

Behaard of kaal ...

Na de bloei worden de bladeren zwart

Foto: R. Willockx

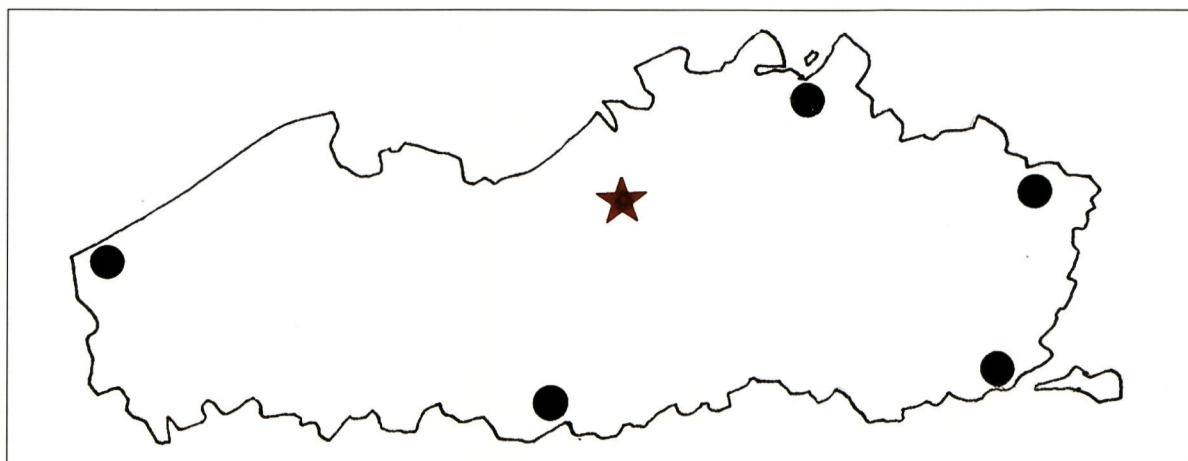
De tocht gaat naar een terreintje vlak bij een woongebied. Het is bijna volledig overgroeid met wilgen. De bodem bestaat uit opgespoten rivierzand. Tussen de berken en wilgen groeien duizenden Bosorchissen. Een onvergetelijke natuurbeleving! Maar vooral door de aanwezigheid van een andere plantensoort is dit een uniek gebied voor Vlaanderen. Waar de struiken wat dichter bijeen staan en het enigszins duistert, staan enkele onopvallende lichtgele stengels. Het is een groeiplaats van het Stofzaad. In de Atlas van de Belgische en Luxemburgse Flora staan voor Vlaanderen slechts vijf groeiplaatsen aangeduid, maar deze plaats was blijkbaar nog niet gekend. De wetenschappelijke naam *Monotropa hypopitys*, letterlijk vertaald 'eenzaam onder de dennen groeiend', doet eerder Indiaans aan en is overigens niet tekenend. De plant groeit immers ook in loofbossen en onder struiken.

Stofzaad is een overblijvende, tweeslachtige, bladgroenloze plant. De onvertakte stengel is met schubvormige bladeren bezet en wordt tot 30 cm hoog. Hij eindigt in een tamelijk dichte bloemtros, die oorspronkelijk voorover hangt. Tijdens de bloei gaan de geopende klokvormige bloemen horizontaal staan.

BEHAARD OF KAAL

Er zijn twee ondersoorten, gekenmerkt door het al of niet behaard zijn van de bloemdelen. Behaard stofzaad, *Monotropa hypopitys* ssp. *hypopitys*, heeft lang behaarde bloemdelen en een ovaal vruchtbeginsel met een lange stijl.

Stofzaad krijg je niet jaarlijks te zien - Foto: R. Willockx

Het is Stofzaad

Juist, Kaal stofzaad of *Monotropa hypopitys ssp. hypophegea*, is volledig onbehaard, of wat dacht je? Het vruchtbegin-sel is bolvormig en heeft een korte stijl. Door deze korte stijl heeft bij Kaal stofzaad zelfbestuiving plaats. De langere stijl van het Behaard stofzaad bemoeilijkt deze bestuivingvorm. Hommels en kleine kevers zorgen hier bij hun zoektocht naar nectar voor de bestuiving.

Na de bloei worden eerst de bladschubben zwart, nadien de ganse plant. De vrucht is doosvormig. Stofzaad is een typische bosplant, die groeit op plaatsen waar weinig onderbegroeiing aanwezig is op zanderige bodems die droog tot vochtig zijn.

SAMENLEVEN IS NIET ZO EENVOUDIG.

Stofzaad behoort tot de saprofytische planten. Omdat Stofzaad geen bladgroen heeft kan het zelf geen levensnoodzakelijke voedingsstoffen opbouwen, is het dus niet afhankelijk van zonlicht. Ze halen hun energie uit dood organisch materiaal. Daarvoor is het aangewezen op de hulp van zwamvlokken of mycorrhizen, voornamelijk van de Fluweelboleet en van ridderzwammen, die door de brosse wortels van het Stofzaad tot in de wortelcellen dringen. De zwam levert fosfaten, stikstof en koolhydraten.

Deze laatste kreeg de zwam van struiken of bomen, waarmee hij eveneens samenleeft en waaraan hij in ruil ook fosfaten en stikstof levert. Het Stofzaad scheidt dan weer stoffen af, die de groei en vooral de wateropname van de

zwam bevorderen. Een echt driehoeksgeval!

Een dergelijke afhankelijkheid van zwamvlokken komt ook voor bij sommige orchideeën zoals het Vogelnestje, dat ook in de schaduw leeft met afwezigheid van bladgroen en dat een hoge luchtvochtigheid nodig heeft.

Volgens Westhoff behoort Stofzaad echter niet tot de saprofyten, maar is het eerder een plantensoort die parasiteert op de op de bodem levende zwammen.

Stofzaad is zeer sterk afhankelijk van de hoeveelheid regenneerslag. Het is zo ongeveer: hoe meer regen, hoe meer bloeistengels. Bij natte zomers kunnen honderden bovengronds bloeiende planten aanwezig zijn. Bij droge zomers zijn er slechts enkele of helemaal geen planten te zien. Bloei en vruchtzetting kunnen dan geheel ondergronds gebeuren.

Het lijkt er op dat er een verschuiving is van Kaal naar Behaard stofzaad. Maar net zoals bij de Vogelnestorchis is er een sterke achteruitgang.

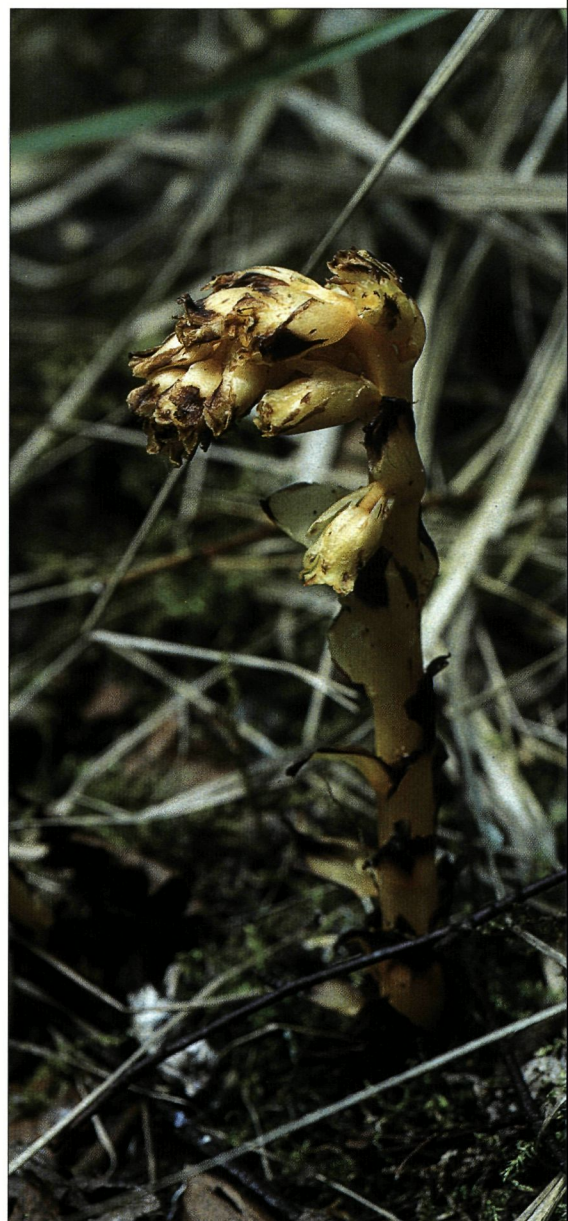
Deze interessante planten ondervinden waarschijnlijk de decimerende invloeden van verzuring en vermeting.

Bibliografie

Natuurhistorisch maandblad – maart 1999 – p. 48 – 54 – Guido Verschoor (De aanwezigheid van Stofzaad in Limburg).

Van Rompaey en Delvosalle – *Atlas van de Belgische en Luxemburgse flora*.

Weeda E.J. e.a. *Nederlandse oecologische flora – deel 3*.

Het Vogelnestje een orchidee zonder bladgroen en afhankelijk van zwamvlokken

Foto: R. Willockx

De laatste jaren zitten enkele insectengroepen duidelijk in de lift : vlinders, libellen en sprinkhanen en krekels krijgen hoe langer hoe meer aandacht van de doorsnee natuurliefhebber terwijl ook de natuurbeheerder meer en meer rekening houdt met hen. Toch delen niet alle groepen in deze toenemende populariteit. Wantsen bijvoorbeeld worden nog algemeen beschouwd als lastposten die onwaarschijnlijk pijnlijke steken kunnen toedienen. Toch hebben ook zij heel wat in petto om deze slechte reputatie snel te doen vergeten. Hun dikwijls fraaie kleuren, soms onwaarschijnlijke vormen, vernuftige verdedigingsmiddelen, boeiende levenswijze en hun gebondenheid aan specifieke biotopen zijn slechts enkele van hun vele troeven. We stellen de wantsen even aan u voor.

Fig. 2: Typische habitus van een wants : een relatief breed en plat lichaam, een zeer goed ontwikkeld schildje en vleugels waarvan de uiteinden elkaar overlappen

Fig. 3: De Pyamawants (*Graphosoma lineatum*). Bij deze wants is het schildje zo sterk uitgegroeid dat het het ganse achterlijf en de vleugels bedekt

Wantsen: onbekend maakt onbemind

Een «zuigsnuit», een «schildje» en «halve vleugels», Wantsen hebben een aantal kenmerken die ze onmiskenbaar maken. Eerst en vooral zijn er de tot zuigsnuit omgevormde monddelen (fig. 1) die bij de meeste andere ordes bijtend zijn. De zuigsnuit ligt echter aan de onderzijde van de kop en wordt in rusthouding gewoonlijk goed weggestopt tegen de buikzijde van het borststuk. Hierdoor is ie in de meeste gevallen compleet onzichtbaar en vormt slechts zelden een bruikbaar veldkenmerk.

Wel goed bruikbaar is het schildje dat bij de wantsen steeds goed ontwikkeld is. Het is een driehoekige verlenging van het borststuk dat tussen de smalle basissen van de voorvleugels ligt (fig. 2).

In enkele gevallen is het sterk uitgegroeid en bedekt het zelfs het hele achterlijf, vleugels inbegrepen, zoals bij de Pyamawants (fig. 3).

Een ander goed veldkenmerk zijn de uit twee verschillende delen bestaande voorvleugels : de basisheft is hard, het uiteinde is vliezig en soepel. Je zou zeggen dat ze maar halve voorvleugels hebben; reden waarom de vakman van «hemilytres» (hemi = half, elytre = dekschilden) spreekt (fig. 4). De vroegere wetenschappelijke naam van de wantsen en cicadeachtigen is trouwens Hemiptera, wat zoveel wil zeggen als «halve vleugels». Momenteel zijn deze 2 groepen geklasseerd in 2 aparte ordes, respectievelijk in de Heteroptera en de

Fig. 1: Wantsen hebben monddelen die tot zuigsnuit zijn omgevormd. Ze zijn recht en vrij zwak bij een vegetarische wants (links) en gekromd en stevig bij een roofwants (rechts) Foto : O. Decocq

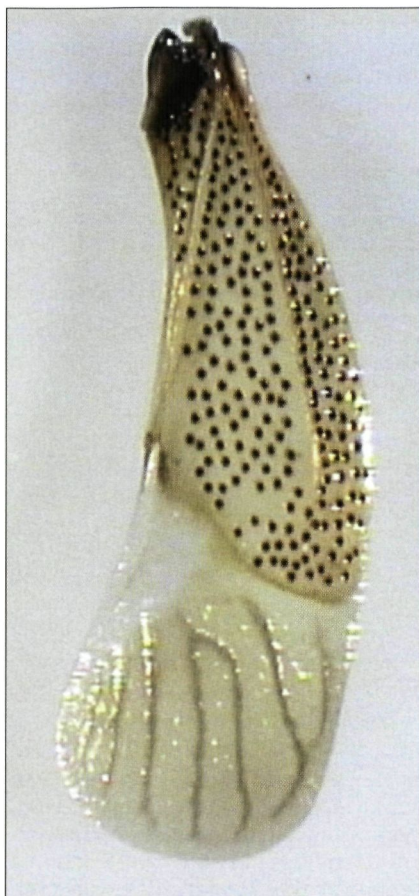

Fig. 4: Een typische wantsenvoervleugel. De basis is chitineus en stevig, het uiteinde vliezig en plooibaar
Foto : O. Decocq

Homoptera. Eveneens belangrijk is dat de vleugels in rusthouding elkaar gedeeltelijk bedekken (fig. 2).

Wantsen worden het meest verward met kevers maar deze hebben bijtende monddelen, een zeer klein of helemaal geen schildje en hele dekschilden die elkaar ontmoeten in het midden van het lichaam.

WANTSEN IN ALLE VORMEN EN KLEUREN

Qua vormenrijkdom moeten de wantsen voor slechts heel weinig diergroepen onderdoen. Je kan het zo gek niet bedenken of het bestaat wel onder de wantsen. Zo zijn er soorten die op koffiebonen lijken, andere zijn precies langpootmuggen en weer andere steekmuggen. De Staafwants lijkt sprekend op een wandelende tak terwijl de Gitaarwants, ja het is niet anders, net een miniatuurgitaartje is. Verder hebben we ook nog de Waterschorpioen. Gelukkig is de gelijkenis hier eerder oppervlakkig daar het achterlijfsaanhangel van deze waterwants dient voor de ademhaling en niet om te steken. Tot slot is ook de vorm van de onder schors levende schorswantsen (Aneuridae) bijzonder.

Ze zijn zo «plat als een vijg» om zich onder de schors te kunnen voortbewegen. Ook wat kleuren betreft, hebben de wantsen veel te bieden. Heel wat soorten zijn bont gekleurd : combinaties van zwart, rood en/of geel zijn allesbehalve zeldzaam. Schoolvoorbeeld hiervan is de roodzwart gestreepte Pyamawants (fig. 3) die niet zeldzaam is in het zuiden van het land. In Afrika zijn zulke hevige kleuren zelfs dominant. Daarnaast zijn wantsen ook hielden in de camouflage. Zo zijn de meeste bladwantsen (Miriidae), die zich ophouden in een hoge grasvegetatie, grasgroen. De meester in de camouflage is zonder twijfel de Huisroofwants *Reduvius personatus*: die brengt zelfs het Belgisch leger in verlegenheid. De larven van deze in huis levende soort kleven zich vol met vuiltjes die ze in ietwat stoffige ruimten vinden. Volledig onzichtbaar geworden, wachten ze met geduld de komst van een onachtzaam prooidier af dat ze snel vatten om vervolgens leeg te zuigen.

Tot de mooiste wantsen behoren ongetwijfeld de netwantsen (Tingidae). Met het blote oog bekeken zijn ze niet veel zaaks maar dit verandert grondig als men er een binoculaire loep bijhaalt. Dan pas ziet men de prachtige structuur van de hemilytres die bij sommige soorten blaasvormige structuren vertonen : echte pareltjes.

EEN SLECHTE REPUTATIE

Wantsen hebben niet zo'n beste reputatie. Als men ze al kent dan associeert men ze heel dikwijls met pijnlijke steken. Vele mensen beweren door een wants gestoken te zijn maar weinige hebben de dader ook werkelijk gezien. Wantsen kunnen inderdaad gebruik maken van hun zuigsnuut om te steken maar er zijn er slechts weinig die onze huid kunnen doorboren. De meeste wantsen zijn immers vegetarisch : met hun zuigsnuut boren ze in hun voedselplant en zuigen diens sappen op (fig. 5). Deze groep van wantsen hebben een lange smalle en kwetsbare zuigsnuut (fig. 1a) waarvoor de huid van de mens een onneembare hindernis vormt.

Er zijn echter ook roofwantsen (fig. 6). Deze hebben een veel robustere, kortere en gebogen zuigsnuut (fig. 1b). Met deze snuit doorboren ze het chitinepantser van geleedpotigen en zuigen het bloed op. Ook de meeste watersoorten voeden zich op deze wijze. Al deze wantsen maken vrijwillig gebruik van hun zuig-

snuit als verdedigingswapen tegen belagers. Je kan ze dan ook beter niet in de hand nemen vermits hun «steek» behoorlijk pijnlijk is. In het totaal zijn er slechts een twintigtal soorten die je zo'n pijnlijke steek kunnen toebrengen en de meeste daarvan leven in het water. De kans dat je door een wants gestoken wordt is dan ook bijzonder klein.

Vroeger kwam er in veel huizen de Bedwants *Cimex lectularius* voor. Deze ruggelings afgeplatte wants leeft in bed en zuigt bloed van de mens. De steek is volgens sommige auteurs niet storend en gelukkig draagt ie ook geen ziekten over. Wij ervaren hem echter hoege-naamd niet als plezierig. Door de steeds toenemende hygiëne is de Bedwants momenteel uiterst zeldzaam geworden en is er hoege-naamd geen reden tot paniek meer.

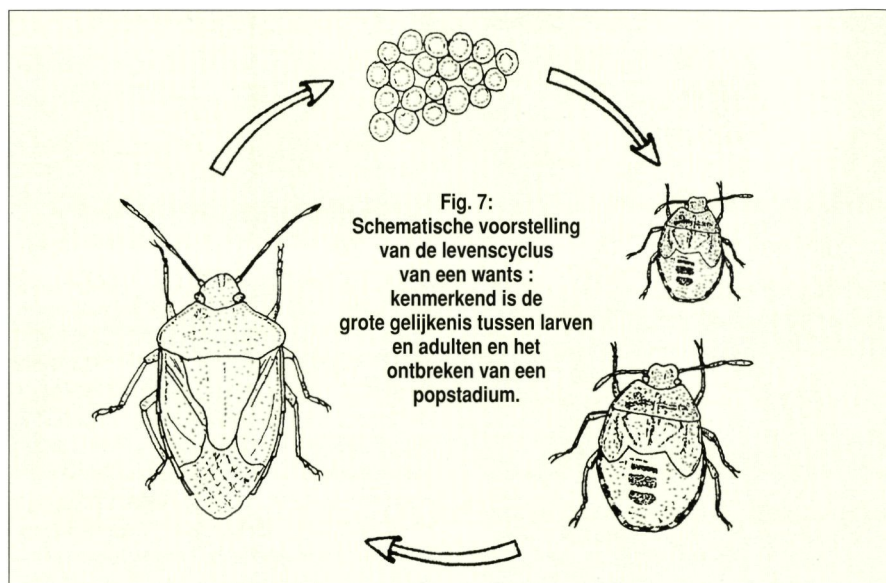
Fig. 5: Juvenielen van de Engbloemwants *Tropidothorax leucopterus* zuigend aan de vruchten van de Engbloem *Vincetoxicum hirundinaria*

Foto : L. Woué

LEVENSCYCLUS

Wantsen hebben een vrij simpele levenscyclus. Ze maken gewoonlijk 5 larvale stadia door tijdens dewelke ze sprekend op de volwassenen lijken (fig. 7). Ze hebben overigens ook geen popstadium, we spreken van een onvolkomen gedaanteverwisseling dit in tegenstelling tot de volledige gedaanteverwisseling van vlinders, kevers, enz. Bij de meeste wantsen is de ontwikkeling afgesloten aan het eind van het zomerseizoen. Ze overwinteren in het adulte stadia waarbij ze zich wegstoppen onder boomschors, tussen mos, onder stenen, enz. Er wordt echter niet steeds overwinterd in het adulte stadium. Roofwantsen bijvoorbeeld, overwinteren als larven en enkele schaarse soorten maken de winter door in het eistadium. De overwinterende dieren voeden zich minder bij de aanvang van de winter, ze ledigen de darm en geven daarbij veel water af. Bovendien verrijken ze hun bloed met glycerol die dienst doet als antivries. Deze wordt gevormd door de afbraak van suikers (glucosen).

Het vroege lentezonnetje maakt hen weer actief en ze gaan op zoek naar geschikte gebieden om zich voort te planten. Voor de paring nemen de wantsen meestal een zeer bijzondere houding aan. Met de uiteinden van de lichamen aan elkaar vastgehecht, kijken ze ieder de tegenoverstelde richting uit (fig. 8). Bij de netwantsen worden de lichamen in een rechte hoek gehouden. Bij één bepaalde soort bevindt het mannetje zich onderaan en soms gaat het er ook iets doordeweekser aan toe : het mannetje omknelt het wijfje gewoon langs

boven. Voor de ei-afzetting hebben sommige wantsen een goed uitgebouwde legboor. Ze boren hiermee in plantdelen of de aarde en zetten daar hun eitjes af. Soorten die niet over zo'n goed ontwikkeld legapparaat beschikken, kleven hun eitjes gewoonlijk in groepjes van enkele tientallen op planten en dergelijke.

VIJFDE IN DE TOP 30

Over de ganse wereld komen er ongeveer 40.000 soorten wantsen voor. Van de zowat 30 verschillende insectenordes die bekend zijn, bekleden ze de vijfde plaats wat het soortenaantal betreft. Ze worden enkel voorafgegaan door de kevers, de vliesvleugeligen, de tweevleugeligen en de vlinders, allemaal insecteordes met een volledige gedaante-

verwisseling, zodat de wantsen de eerste plaats bezetten van de ordes met een onvolledige gedaanteverwisseling! In Midden-Europa komen zowat 800 verschillende soorten voor (5). In België zijn ongeveer 560 soorten bekend wat ons inziens nog veel te weinig is (2). Immers voor Nederland worden 689 soorten vermeld (1) en in Groot-Brittannië hebben ze 699 soorten vastgesteld (4). Gewoonlijk is het verschil met die 2 landen veel kleiner.

EEN LAND-, LUCHT- EN ZEEMACHT, AMFIBIEVOERTUIGEN INBEGREPEN

Wantsen zijn zeer veelzijdig en zijn dan ook in zowat alle milieus te vinden. De meeste leven echter op het land : van de 560 soorten die ons land rijk is, komen er 495 op het land voor. Daarnaast leven 45 soorten in het water. De meest bekende zijn de bootsmannetjes of rugzwemmers en de Waterschorpioen. Zij komen aan de oppervlakte om lucht te tanken.

Verder beschikken de wantsen ook over zogenaamde amfibiesoorten (in België 20 soorten) : zij leven als het ware op het water en kunnen, indien de noodzaak bestaat, ook aan land gaan. Wij kennen ze onder de naam van schaatserijders. Ze hebben één groot voordeel op onze Noorderburen. Schaatserijders hebben geen ijs nodig om te schaatsen; zij schaatsen 's zomers op het water en dit bij heerlijke temperaturen.

Overigens zijn er enkele wantsen die in zeewater kunnen overleven, wat uniek is in de insectenwereld. Het is immers het enige milieu op aarde waar insecten zeer zwak vertegenwoordigd zijn.

Tot slot zijn de meeste wantsen vrij goede vliegers die relatief gemakkelijk op

Fig. 6: De Reuzenroofwants *Rhynocoris iracundus*

de vleugels gaan en dikwijls belangrijke afstanden afleggen op zoek naar voedsel, overwinterings- of voortplantingsplaatsen. Wendbaar zijn ze echter niet en ze stoten zich makkelijk aan hinderenissen. De vlucht is overigens vrij luidruchtig.

CHEMISCHE WAPENS

Wantsen vegen hun laarzen aan de wet inzake gebruik van chemische wapens. Wel kunnen ze beroep doen op verzachtende omstandigheden vermits ze deze wapens enkel gebruiken als verdedigingsmiddel. Bijna alle volwassen wantsen hebben aan de onderzijde van het derde borststuk een stinkklier. Deze geeft al dan niet uit op een gleufje dat soms duidelijk zichtbaar is. Langs dit gleufje scheiden ze een stof af die niet alleen behoorlijk sterk ruikt maar bovendien ook giftig is. Sommige wantsen nemen daarvoor een bijzondere houding aan en spuiten het gif in een dunne en fijne straal naar hun belagers. Men heeft vastgesteld dat ze zo 15 tot 20 cm ver kunnen spuiten. Een andere techniek is het zichzelf insmeren met het giftige goedje zodat niemand ze nog lust. De larven beschikken, anders dan de adulten, over meerdere stinkklieren en dit op de bovenzijde van het achterlijf.

De toxische werking zelf berust op een menging van voornamelijk onverzadigde aldehyden. Vogels met hun zwak reukvermogen trekken zich er niet veel van aan; wel laten ze onmiddellijk los als hun ogen getroffen worden. Op ongewervelden daarentegen heeft het wel

Fig. 8: Een zeer gebruikelijke houding bij de paring van wantsen, hier bij de Paardehoefwants *Lygaeus equestris*

uitwerking. De stof kan immers tot diep in het chitinepanster doordringen. Pas echt gevaarlijk wordt het als de stof in de ademopeningen van de belagers dringt. Deze kunnen dan minutenlang buiten schot zijn. Reden waarom je nooit een wants bij andere insecten moet sluiten; na een tijdje leggen deze laatste er het bijltje bij neer.

Het gif van onze inheemse wantsensoorten heeft nauwelijks invloed op de mens. Wij nemen het slechts waar als de typische wantsengeur die we niet

perse als onaangenaam ervaren. Met wat pech zit het goedje soms echter op die heerlijke zoete braambessen die we met smaak willen binnenspelen tot onze smaakpapillen een behoorlijk onaangenaam smaakje detecteren en we de bessen vervolgens zo snel mogelijk weer uit onze mond werken.

«GASMASKERS»

Om zichzelf te beschermen tegen hun eigen gevaarlijke wapen hebben wantsen enkele bijzondere aanpassingen. In eerste instantie beschikken ze over een 1 micrometer dik ondoordringbaar bescherm laagje dat in de buitenste laag van het chitinepanster gelegen is. Het houdt op een efficiënte wijze het gif aan de buitenzijde van het lichaam. Bovendien beschikken ze in de omgeving van de stigma of ademopeningen over zogenaamde verdunningszones. Hier bevinden zich dicht bij elkaar staande paddestoelvormige cuticuulstructuren. Het gif treedt hier in kogelvorm op en kan alzo verdund niet meer in de stigma doordringen.

VIJANDEN

Tal van dieren lusten wel een wantsenmaal, vooral gewervelden want die hebben gewoonlijk weinig last van het want-sengif: vogels, amfibieën, reptielen, muizen,... Ook de carnivore wantsen verschalken regelmatig een wantsje: zij zijn volkomen immuun voor al dat chemisch geweld. Daarnaast vormen wantsen het prooidier van een niet onaardig aantal insecten waar vooral roofvliegen een groot aandeel in hebben. Ook som-

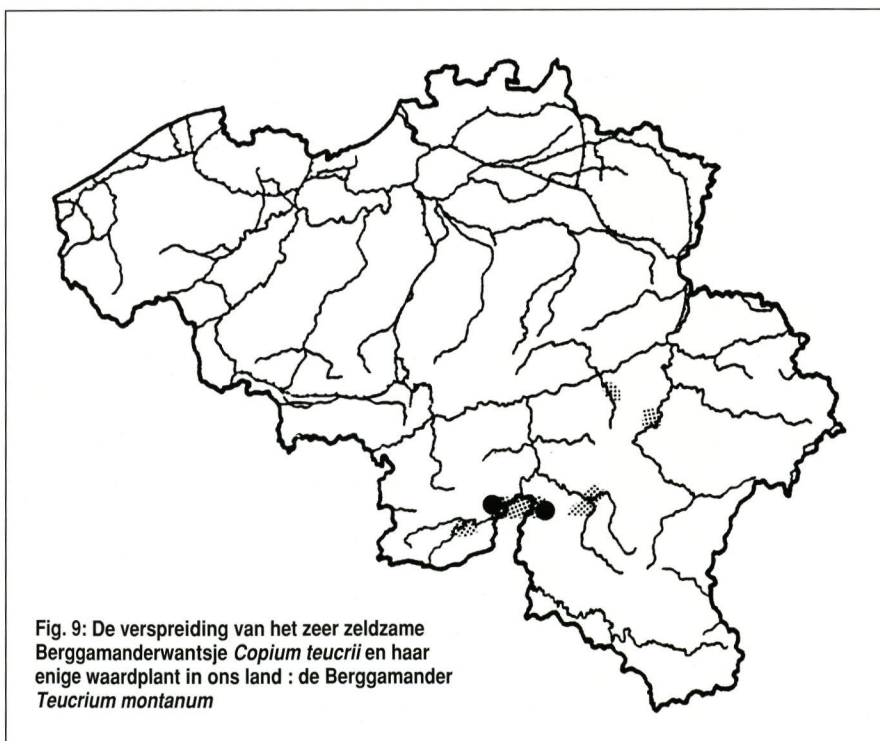

Fig. 9: De verspreiding van het zeer zeldzame Berggamanderwantsje *Copium teucii* en haar enige waardplant in ons land: de Berggamander *Teucrium montanum*

Fig. 10: De Engbloemwants wordt steeds zeldzamer door de zeer sterke inkrimping van het kalkgraslandareaal, het belangrijkste habitat van zowel waardplant als parasiet

mige graafwespen vangen wantsen die ze in een zelf gegraven kuiltje deponeeren. De verlamde wantsen gaan dienst doen als voorraadvoedsel voor de hongerige graafwespenlarven die in het kuiltje, afgesloten van de buitenwereld, hun volledige ontwikkeling gaan doormaken.

Dan is er ook nog een heel arsenaal aan parasieten die hun tol eisen. We citeren bijvoorbeeld de gewiekste parasietvliegen (Tachinidae) die steeds op de loer liggen om tijdens een moment van onoplettendheid van een wants snel een eitje op diens lichaam af te zetten. De vers uitgeslopen larve dringt snel in het wantsenlichaam binnen waar ze zich voedt met het vetlichaam en de geslachtsorganen. In een later stadium gaat ze haar buikje vullen met veel gewichtiger organen. Hoogst merkwaardig is dat de vliegelarve haar ademhalingsstelsel - dat bij insecten uit een sterk vertakt buizenstelsel bestaat, tracheeën genaamd, en via 20 kleine ademopeningen (stigma) in contact staat met de buitenwereld - aansluit op dat van haar gastheer om zo aan de nodige zuurstof te geraken.

Al even indrukwekkend zijn de minuscule vliesvleugeligen uit de familie van de Trichogrammatidae die nauwelijks groter zijn dan een millimeter. Zij zetten hun eitjes af in de eitjes van hun gastheer en maken hun volledige ontwikkeling er door! Je moet het maar voor mekaar krijgen!

GOEDE BIO-INDICATOREN

De meeste wantsen zijn uitgesproken warmteminnend. Voor de voltrekking van hun levenscyclus hebben ze veel warmte nodig. Warme en droge biotopen zoals heiden, duinen en vooral kalkgraslanden zijn dan ook veruit het soortenrijkst. Vele wantsen zijn bovendien gebonden aan het voorkomen van wel bepaalde plantesoorten. Ze zuigen enkel sappen van die plantesoorten. Zijn de planten er niet dan plant de wants er zich ook niet voor, zo simpel is dat. Het meest spectaculaire voorbeeld van deze enge binding is het Berggamanderwantsje *Copium teucris*. Dit komieke wantsje met z'n knotsvormige voelsprietten voedt zich uitsluitend, men spreekt ook van monofaag, met Berggamander, een zeer zeldzame lipbloemige die in België slechts op enkele plaatsen voorkomt. Slechts op de 2 mooiste vindplaatsen van deze plant komt ook het wantsje voor (fig. 9). Naast de thermofiele wantsen zijn er ook wantsen die houden van vocht en/of schaduw en die op hun beurt gebonden zijn aan één of meerdere plantesoorten.

Wantsen zijn erg gevoelig aan de veranderingen die in hun milieu plaatsgrijpen.

Fig. 11: Individueelrijke jeneverbespopulaties zoals deze in het Heiderbos te As zijn in ons land uiterst zeldzaam geworden. Ze zijn echter onontbeerlijk voor het behoud van de gespecialiseerde wantsenfauna die aan de Jeneverbes gebonden is

Foto: Documentatiecentrum Prov. Natuurcentrum Bokrijk

Komt er bijvoorbeeld te veel schaduw in hun biotoop door toenemende bebosning dan zijn er vele soorten die snel verdwijnen ook al is hun waardplant nog in voldoende grote aantallen aanwezig. De schitterend gekleurde Engbloemwants *Tropidothorax leucopterus* bijvoorbeeld (fig 10a), die zich met name ontwikkelde op de Engbloem (fig 10b), is hierdoor de laatste decennia uiterst zeldzaam geworden. Eveneens slecht gaat het met de wantsen die gebonden

zijn aan de Jeneverbesstruik. De Jeneverbes is in de loop van onze eeuw sterk teruggelopen. Populaties met enkele honderden gezonde en in volle zon staande struiken zijn momenteel op één hand te tellen (fig. 11). Maar die zijn nu net onontbeerlijk voor het voortbestaan van de meest zeldzame onder de jeneverbeswantsen. Van de Bruine jeneverbeswants *Gonocerus juniperi* bijvoorbeeld, kennen wij momenteel nog slechts 2 vindplaatsen. De niet zo strikt

gebonden soorten daarentegen hebben meer toekomst. Ze zijn hoe langer hoe meer te vinden op cypressen en andere aanplantconiferen.

EEN WEINIG BESTUDEERDE GROEP

Van deze insectengroep is in ons land nog relatief weinig bekend. De geringe populariteit, het vrijwel ontbreken van Nederlandstalige determinatiesleutels en de iets hogere moeilijkheidsgraad voor de determinatie van de meeste families, liggen zonder meer aan de onbekendheid van deze boeiende insectengroep. Toch is daar de twee laatste decennia wat verandering in gekomen dank zij een aantal enthousiaste mensen waarvan we één persoon zeker niet onvermeld kunnen laten: Rob Bosmans. Op basis van veel veld- en museumwerk heeft ie voor de meeste families soortenlijsten opgesteld voor ons landje, wat op zich al een enorme verdienste is.

Dat niet alle groepen even goed onderzocht zijn is duidelijk. Zo zijn de wateren oppervlaktewantsen, met name in Vlaanderen dan, uitstekend bestudeerd; in de groep der bladwantsen daarentegen zijn nog vele ontdekkingen te doen. Dat het verschijnen van toegankelijke literatuur de populariteit van de wantsen ten goede zou komen lijkt ons evident. Vandaar dat we momenteel experimenteren met een veldsleutel voor de boom- en bodemwantsen waarmee alle Belgische soorten op een eenvoudige wijze op naam te brengen zijn. Deze sleutel zal verdeeld worden zo gauw ie z'n degelijkheid bewezen heeft.

Tot slot vermelden we ook graag dat binnen het kader van de Koninklijke Entomologische Vereniging een heuse wantsenwerkgroep opgericht is. De bedoeling is om met gebundelde krachten de verspreiding en ecologie van de Belgische wantsen te bestuderen. Deze kennis zal vervolgens gebruikt worden om de wantsen wat meer bekendheid te geven maar vooral ook om hun biotopen beter te beschermen en te beheren. Personen die wensen mee te werken met de wantsenwerkgroep kunnen contact op nemen op het adres van de auteur.

Literatuur

- (1) : Aukema, B., 1989. - An Annotated checklist of Hemiptera-Heteroptera of the Netherlands. *Tijdschr. Ent.*, 132: 1-104.
- (2) : Bosmans, R. & Mercken, L., 1989. - *Research on Belgian Heteroptera: a review*. Verhandelingen van het Symposium "Invertebraten van België" (Brussel, 25-26 nov. 1988). Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel, 279-285.
- (3) : Sauer, F., 1996. - *Wanzen und Zikaden, nach Farbfotos erkannt*. Sauers Naturführer. Fauna Verlag, Karlsfeld, 184 pp.
- (4) : Southwood, T.R.E. & Leston, D., 1964. - Heteroptera. In: Kloet, G.S. & Hinks, W.D., *Handbook for the identification of British insects Vol. XI. Part I. A check list of British insects. 2nd revised edition. Part 1: Small Orders and Hemiptera*, London: 36-52.
- (5) : Wachmann, E., 1989. - *Wanzen, beobachten - kennenlernen*. NJN Naturführer. Neumann - Neudamm, Melsungen, 274 pp.

Dit jaar slechts vijf!

Door het miljoenenverslindende asbestgebeuren in de

Wielewaalcentrale moet onze vereniging dringend besparen.

Op de Raad van Deelgenoten is, met spijt in het hart, besloten om uitzonderlijk dit jaar geen juli-augustusnummer uit te geven.

We danken onze lezers voor hun begrip. We beloven alvast een spetterend septembernummer.

NATUURHISTORISCH NIEUWS

Kort verslag van de 5de Natuurstudiedag

De 5de natuurstudiedag van De Wielewaal op 28 maart 1999 stond in het teken van Biodiversiteit. De studiedag vormde een drieluik met de tentoonstelling "Biodiversiteit in Vlaanderen. Natuur, Heden en Toekomst" en het "Handboek Biodiversiteit in Vlaanderen en België". Het boek en de tentoonstelling kregen veel aandacht gekregen in de media en zijn goed onthaald door het publiek. Dat is zeker een aanmoediging om natuurstudie, gekoppeld aan natuurbehoud en -educatie, binnen de vereniging verder uit te bouwen.

Jos Gysels

Op 28 maart 1999 ging in Turnhout de 5de uitgave door van de traditionele natuurstudiedag van De Wielewaal. In de voormiddag kwamen sprekers aan bod, die de koppeling maakten tussen wetenschap, beleid en biodiversiteit.

Jacky Van Goethem van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN) informeerde de ongeveer 120 aanwezigen over het Biodiversiteitsverdrag en de toepassing ervan in België. De spreker gaf een overzicht van de geschiedenis van het natuurbehoud in België. Vervolgens kwam het Biodiversiteitsverdrag aan bod. Door dit verdrag hebben de aangesloten landen zich ertoe verbonden om te streven naar een duurzaam beheer van zijn natuurlijke rijkdommen. De spreker merkte terecht op, dat het begrip "duurzaamheid" een vlag is, dat niet voor iedereen dezelfde lading dekt. De tweespalt Noord-Zuid vormt volgens Van Goethem één van de grootste problemen. Eén vijfde van de wereldbevolking gebruikt 60 procent van de beschikbare energie en 80 procent van het beschikbare voedsel. Als één van de grootste bedreigingen voor de biodiversiteit ziet Van Goethem de opkomst van de industriële landbouw en in het bijzonder ook de genetisch gemanipuleerde gewassen, die de laatste jaren een sterke op-

komst kennen. Particuliere natuurbehoudsverenigingen -zoals De Wielewaal- vormen volgens de spreker een belangrijk drukingsmiddel om de overheid ertoe aan te zetten zich aan de nodige beloftes te houden.

Tweede spreker van dienst was Eckhart Kuijken, directeur van het Instituut voor Natuurbehoud. Hij benadrukte de rol van het Instituut als centrale voor het verzamelen van informatie over de Vlaamse biodiversiteit. Hij maakte een belangrijk onderscheid tussen systematisch onderzoek, verzameld volgens vaste protocols en schema's, en meer occasionele inventarisaties. Eckhart wees vooral op het belang van het regelmatig verzamelen van abiotische gegevens, zoals grondwaterpeilen en dergelijke. Deze gegevens zijn belangrijk om de koppeling te kunnen maken tussen veranderingen in het milieu en veranderingen in de natuur en de biodiversiteit van gebieden. Kuijken meldde dat het tijdig terugkoppelen van de gegevens naar de medewerkers en medewerkende organisaties nog steeds één van de grote tekortkomingen is bij een aantal projecten vanuit het instituut. Als één van de belangrijkste taken voor het IN ziet de spreker het vastleggen van referentiekaders; het Instituut moet onder meer Rode Lijsten opstellen, lij-

ten van soorten die uitgestorven, zeldzaam of bedreigd zijn. Aan de hand van een uitgebreide reeks voorbeelden ging hij in op een aantal trends voor enkele soortengroepen, waaronder ook -vanzelfsprekend- de ganzen. Naast soorten sprak hij ook over het gebiedsgericht natuurbehoud. Zoals het er nu naar uitziet, zal de doelstelling van 50.000 hectare erkende reservaten niet worden gehaald. Het aantal reservaten neemt wel toe, maar de gemiddelde oppervlakte per reservaat neemt af. Deze laatste constatering geldt trouwens niet alleen voor Vlaanderen, maar is voor de geheel Europa van toepassing.

Guido Rappé van de Plantentuin van Meise gaf tekst en uitleg bij de website BioDiv. Op deze internetsite kunnen geïnteresseerden informatie vinden over wie in België met welke soortengroep bezig is. Aan de hand van een aantal slides leidde Guido de toehoorders door een aantal schermen van de server.

Hans Van Dyck leverde een boeiende bijdrage over het hoe en waarom van monitoring. Vaak wordt een soort gekozen als indicator voor milieumomstandigheden in een bepaald gebied of biotoop. Deze wordt dan aanzien als de symboolsoort voor dit of geen landschap of biotoop. Men gaat er dan van uit, dat maatregelen ten voordele van de indicatorsoort ook wel goed zullen zijn voor de andere soorten in hetzelfde biotoop of landschap. Nochtans blijkt uit recent onderzoek, dat dit niet steeds klopt. De informatiewaarde van een bepaalde indicatorsoort blijkt immers vaak niet uitwisselbaar met andere soorten. Daarom pleitte Hans voor het gelijktijdig monitoren van soorten uit verschillende soortengroepen, om wetenschappelijk juiste uitspraken te kunnen doen over de voor- of achteruitgang van de natuur. Het kiezen van een aantal symboolsoorten is niettemin nuttig. Vaak vormen goed herkenbare soorten immers een goede promotie voor het natuurbehoud. Tot slot brak de spreker een lans voor het kiezen van kortlevende soorten -in het bijzonder ongewervelden- als indi-

catoren voor het natuurbehoud, aangezien langlevende dieren vaak traag reageren op veranderingen in het milieu. Bepaalde soorten kunnen immers jarenlang in een gebied voorkomen, terwijl de omstandigheden voor het vestigen of de reproductie van deze soort inmiddels sterk zijn verslechterd. Ongeveer velden zijn veel sneller gevoelig voor veranderingen in het milieu en dus misschien wel beter als indicator.

Olivier Honnay van de Katholieke Universiteit Leuven gaf een overzicht van de gevolgen van versnippering. Aan de hand van een aantal theoretische voorbeelden voor bossen en bosranden wees hij er op dat niet alleen grote oppervlaktes nodig zijn voor het behoud van typische bosbiotopen, maar ook dat de vormgeving van een gebied belangrijk is. Een fragment moet voldoende "vol" zijn, om rand-effecten te vermijden. Met Klokjesgentiaan - een typische, bedreigde plant van vochtige heide - als voorbeeld lichtte hij het begrip "minimal viable population" toe (minimale leefbare populatiegrootte). Valt de populatiegrootte in een bepaald gebied onder een bepaald aantal, dan is de vitaliteit van de nakomelingen niet genoeg om de populatie in haar voortbestaan te handhaven. Voor de Klokjesgentiaan blijkt de ondergrens om en bij de 250 exemplaren te liggen. Tot slot toonde hij aan dat ook de graad van isolatie een grote rol speelt bij de uitsterfkans van een fragment. Hoe meer een fragment is geïsoleerd, hoe kleiner de kans dat het bijtijds kan worden gekoloniseerd door soorten uit de ruimere omgeving. Een tijdelijk uitsterven kan dan leiden tot een lokaal definitief uitsterven.

Joris Janssens van AMINAL afdeling Natuur belichtte het decreet op het natuurbehoud en het natuurbeleidsplan. Daarin wordt ook aandacht besteed aan soortbescherming. Hij stelde dat opvolging (monitoren) van soorten noodzakelijk is om de doeltreffendheid van natuurbehoudsmaatregelen te toetsen. Aan de hand van schema's situeerde hij de verschillende studie- en beschermingsprojecten die ondersteund worden door het Vlaams gewest. Daartoe behoren onder andere het zwaluwenproject, het hamsterproject en het weidevogelproject uitgevoerd door De Wielewaal.

De prijs Henri Franckx - prijs voor een promotieproject, ingediend door een Wielewaal-afdeling - werd dit jaar door Luc Meul overhandigd aan de afdeling Zemst. Zij stellen de bescherming voor van de Dorent, een 80 hectare groot nat gebied te Zemst, waar een aantal poelen liggen en de Grote pimpernel nog bloeit.

In de namiddag kwam de eigen werking aan bod. Joris Braquené, directeur van

De Wielewaal, vatte de doelstellingen en toekomstperspectieven van de vereniging inzake natuurstudie samen. Op dit ogenblik zijn er binnen de Wielewaal 7 werkgroepen (vogels, reptielen en amfibieën, water en beken, planten, zoogdieren, insecten, zwammen), waarvoor telkens een secretariaatsmedewerker verantwoordelijk is. De vereniging zal haar natuurhistorische werking nog verder uitbouwen; vooral de communicatie met de leden zal worden verbeterd. Om de afstand tussen afdeling en secretariaat te verkleinen, zal de provinciale werking worden uitgebouwd. Meer dan vroeger zullen gegevens, verzameld door de Wielewaal, haar afdelingen of haar werkgroepen, worden gecentraliseerd en eventueel verwerkt door de Wielewaal zelf. Projecten in het vooruitzicht zijn onder meer de tweede ronde van de hamsterinventarisatie, de monitoring van weidevogels, de inventarisatie van Steenuilen, de verwerking en systematisering van de Hyla-gegevens, een determinatiewerk over paddestoelen, een publicatie rond de Hamster, een cursus rond beken en vissen, educatieve werking rond insecten en de tweede ronde van het zwaluwenproject in 2000-2001. Joris Braquené stelde duidelijk dat de Wielewaal vragende partij is voor de permanente ondersteuning van het vrijwilligerswerk.

Famke Valck, Bart Christiaens, Pascale Steurbaut en Jens Verwaerde, natuurhistorische medewerkers van De Wielewaal, lichtten de stand van zaken toe van de verschillende projecten rond natuurstudie, -educatie en -bescherming, die op het ogenblik lopen bij De Wielewaal. Meer informatie hierover vindt u in toekomstige bijdragen in de natuurhistorische rubriek.

Jos Gysels, beleidsmedewerker van De Wielewaal, stelde het nieuwe "Handboek Biodiversiteit" voor. Jos is eindredacteur van dit boek, dat een overzicht is van de bestaande kennis rond soorten in België en Vlaanderen. In het boek wordt beknopt ingegaan op de systematiek en relevante literatuur over uiteenlopende groepen als virussen, kevers en zoogdieren. Naast traditionele bronnen (literatuur, werkgroepen, ...) wordt ook verwezen naar een aantal relevante sites in verband met biodiversiteit. In aparte hoofdstukken wordt ingegaan op de evolutionaire en ecologische achtergronden en over de maatschappelijke betekenis van biodiversiteit. Een eerste exemplaar van het boek werd door Luc Meul, algemeen voorzitter van De Wielewaal, overhandigd aan Jan Peeters, Staatssecretaris Leefmilieu.

Jens Verwaerde

WATER

MONITORING VAN DE GLASAAL IN VLAANDEREN

De vijf provinciale visserijcommissies werken aan een actieplan voor de Paling *Anguilla anguilla*. Zoals bekend is het een vis met een niet alledaagse levenswijze. Ieder voorjaar zwemmen jongen Palingen (glasalen genoemd), die aan de andere kant van de oceaan zijn geboren, de rivieren op. Maar het gaat niet goed met de Palingen. De jaarlijkse optrek van glasaaltjes op de IJzer is de laatste 10 jaar zowat gedecimeerd. Hoe het in de andere rivieren gesteld is, is onduidelijk. Er zijn verspreide meldingen van Beneden-Schelde (Antwerpse dokken), Boven-Schelde, Nete en enkele kanalen. Om een beter zicht te krijgen op voorkomen, migratieroutes en -knelpunten, worden meldingsformulieren verspreid bij hengelaars, dijkwachters en viswachters. Ook aan geïnteresseerde natuurliefhebbers wordt gevraagd om waarnemingen van glasaaltjes door te geven.

De gevraagde gegevens zijn: datum (ook uur!) en duidelijke plaatsaanduiding; type waarneming (zicht, bijvangst of melding); uitzicht van de glasaal (al

dan niet gepigmenteerd, schatting van de lengte); naam van de waarnemer.

Informatie doorsturen naar en/of rechtstreeks naar een van de provinciale visserijcommissies:

(West- en Oost-Vlaanderen),
Jos.Beyens@lin.vlaanderen.be
(Vlaams Brabant en Limburg) of (Antwerpen).

Jos Gysels

EEN NIEUWE DETERMINATIEBEL VOOR KRANSWIJEN IN DE BENELUX

Er is een nieuwe determinatietabel voor kranswieren, uitgegeven door de Stichting Jeugdbondsuitgeverij. Nu is "nieuw" misschien wat te veel eer, want het is in essentie een samenvoeging van de tabel uit het Handboek van van Raam, de (prachtige) tekeningen uit het boek van Werner Krause en (voor België) de verspreidingskaartjes van Compère. Voor het tekenen van de kaartjes is bijkomend gebruik gemaakt van een eerste reeks waarnemingen verzameld door Jos Gysels in het kader van het ANKONA-onderzoek en van

gegevens uit Limburg afkomstig van Tom Verschraegen.

De determinatietabel is goed en goedkoop en zal dan ook hopelijk de opkomende interesse voor kranswieren in Vlaanderen een extra impuls geven. LIKONA organiseert op 27 mei 1999 een determinatieavond voor kranswieren in het Groene Huis in Bokrijk. De les wordt gegeven door John Bruinsma, auteur van de tabel.

Bruinsma, J., Crause W., Nat E. & van Raam, J. (1999). *Determinatietabel voor kranswieren in de Benelux*. Stichting Jeugdbondsuitgeverij, Utrecht. 102 p.

Het boek is te verkrijgen in de Wielewaal-boekhandel voor de bescheiden prijs van 290 BEF.

Jos Gysels

MANTELSLAK NOG NIET TERUGGEVONDEN IN VLAANDEREN

Verleden jaar lanceerden we een oproep voor medewerking aan een verspreidingsonderzoek van het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN). De Mantelslak *Myxas glutinosa* is een uiterst zeldzame soort (Rode lijst-

soort in Duitsland) en bovendien moeilijk te vinden. Er kan alleen naar gezocht worden in het voorjaar. Het eerste onderzoekjaar, waarbij onder meer de oude bekende vindplaatsen werden bezocht, heeft niets opgeleverd. Vandaar een vernieuwde oproep om er nog eens extra op te letten. Maar gelet op de zeer hoge waterstanden, is het wellicht weer geen ideaal jaar inventarisatiejaar.

De Mantelslak behoort tot de familie van de poelslakken. De schelp (ongeveer 10 mm groot) lijkt enigszins op deze van de algemene Geoörde poelslak. Opvallend kenmerk zijn de twee grote mantellappen (vandaar de naam) die de schelp nagenoeg volledig kunnen omsluiten. Daardoor worden drijvende dieren wel eens aanzien voor algenkolonies. Er moet gezocht worden in stilstaand water met een rijke plantengroei (o.a. turfputten). Begeleidende soorten zijn Gewone hoornschaal *Sphaerium corneum*, Grote en Kleine diepslakken *Bithynia tentaculata* en *B. leachii* en Ovale poelslak *Radix ovata*.

Het huidig voorkomen in Vlaanderen en België is dus onzeker. De meest recente waarnemingen dateren van 1977 (lj-

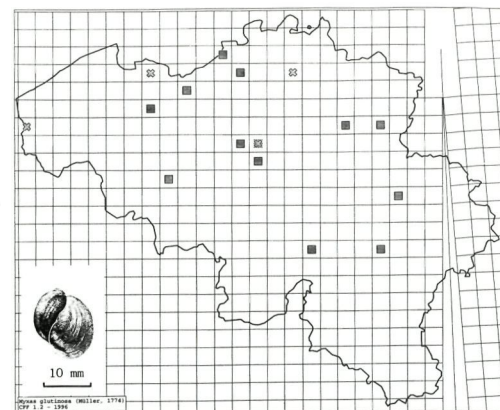

Fig. 1

Totals : 413 specimens, 30 datas
 ■ Before 1950 : 409 specimens, 26 datas
 □ After 1949 : 4 specimens, 4 datas

Figuur 1 - Verspreiding van Mantelslak in België (Bron: Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel)

zer, RoestBrugge-Haringe) en 1969 (Oostpolderkreek, Sint-Jan-in-Eremo en Koolaardsebeek, Grobbendonk) (zie kaartje).

Alle huidige en historische gegevens opsturen naar en/of rechtstreeks naar Rose Sablon, Christine Dhaeze of Marc Peeters van de afdeling Malacologie van het KBIN, Vautierstraat 29, 1000 Brussel, sablon@kbinirsnb.be.

Jos Gysels

PLANTEN

HET ENE BLAASJESKRUID IS HET ANDERE NIET

In Wielewaal van september 1998 verscheen een vlot geschreven artikel over Groot blaasjeskruid *Utricularia vulgaris* met mooie foto's van Rudy Willockx. Bij enkele doorwinterde botanici (zoals Bert Berten, van het Instituut voor Natuurbehoud) was het evenwel opgevalen dat tekst en foto's spijtig genoeg niet bij elkaar pasten.

De foto toont Loos blaasjeskruid *Utricularia australis*. Ter verdediging van de auteur moet gezegd worden dat de verschillen niet erg groot zijn en beide soorten lange tijd als één aanzien werden. Loos blaasjeskruid wordt dan ook wel eens "Vergeten" blaasjeskruid *Utricularia neglecta* genoemd. En om de naamverwarring nog wat groter te maken is een verouderde wetenschappelijke naam voor Loos blaasjeskruid *Utricularia major*, wat letterlijk Groot blaasjeskruid betekent. *Utricularia vulgaris* (Groot blaasjeskruid) betekent letterlijk "gewoon" blaasjeskruid, maar is met name in de zandstreken van Vlaanderen zeker niet de meest gewone soort. Overigens is geen enkel blaasjeskruid algemeen. Klein blaasjeskruid *Utricularia minor* staat nog in een klein aantal Kempi-

nog zeldzamere Plat blaasjeskruid *Utricularia intermedia*. Een vijfde soort Citroengeel blaasjeskruid *Utricularia ochroleuca* is bijna zeker uitgestorven.

Op zicht is Loos blaasjeskruid te onderscheiden van Groot blaasjeskruid door de min of meer vlakke onderlip (die zadelvormig gebogen is bij de andere soort). De bovenlip is respectievelijk ongeveer gelijk of duidelijk langer dan het gehemelte. Enkel op basis van vegetatieve kenmerken zijn beide soorten niet te onderscheiden. Waarnemingen en meldingen moeten dan ook steeds kritisch bekeken worden. De groeiplaats kan soms een aanwijzing geven. Loos blaasjeskruid komt voor in voedsel- larmer ("mesotroof") water.

De ijle rietvegetatie en de dijk met berken op de achtergrond op een van de foto's van het genoemde artikel, maakten dan ook voor de determinatie alvast "verdacht".

Jos Gysels

Loos blaasjeskruid - Foto: Jos Gysels

VOGELS

THEMANUMMER DE LEVENDE NATUUR

Het maartnummer van de 100ste jaargang van De Levende Natuur is volledig gewijd aan vogels. Er staat onder meer een historisch overzicht in over 125 jaar vogelbescherming in Vlaanderen. Voor de recente periode is de auteur Ivan Hoste jammer genoeg slecht geïnformeerd over de inspanningen die met name De Wielewaal zich getroost voor soortbescherming in het algemeen en vogelbescherming in het bijzonder.

Interessant is de bijdrage van Henk Sierdema en Frank Saris over de voor- en achteruitgang van bepaalde vogelgroepen. Globaal bekenen doen vogels het niet zo slecht de laatste decennia. Maar er zijn grote verschillen en er zijn ook grote verliezers. Tot deze laatste behoren de vogels van het agrarisch gebied, de heide en stuifzanden en struwelen. Watervogels doen het zoals bekend goed en ook bosvogels profiteren (in Nederland) van bebossingsprojecten. Aan een van de verliezers, de Veldleeuwerik *Alauda arvensis*, is een apart artikel gewijd, evenals aan de Slechtvalk *Falco peregrinus*, een duidelijke winnaar.

Jos Gysels

WEIDEVOGELS EN NATUURBEHEER

Het veelvuldig gebruik van uiterst giftige sproeistoffen ter verdelging van emelten (de larven van de langpootmug) en de hoge bemestingsdruk hebben ertoe geleid dat veel graslanden totaal ongeschikt geworden zijn voor weidevogels. Het verstrekken van premies voor weidevogelbescherming moet dan ook gekoppeld worden aan een verbod op het gebruik van sproeistoffen. Een specifiek weidevogelbeheer dat tot nu toe zeer gunstige resultaten blijkt te hebben op de bodemfauna (en daardoor ook op de weidevogels), ziet er als volgt uit. De graslanden worden niet meer gehooïd en ook niet meer bemest. Beide ingrepen zijn overigens moeilijk uit te voeren in graslanden met een hoge grondwaterstand. Maaïen maakt steeds veel slachtoffers bij muizen, kikkers en soms zelfs bij vogels en zoogdieren. Door het vee pas laat in te scharen, wordt het hoge gras plat getrapt. Dit zorgt voor een soort groenbemesting die voor wormen en bodeminsecten zeer gunstig is. Het hooiland evolueert langzaam naar een grasland. In de beginfase vanaf 20 mei wordt nog een lage begrazingsdruk van 1 koe per hectare toegestaan. De lage begrazingsdruk voorkomt dat nesten van weidevogels vertrapt worden.

Het is geweten dat Grutto's en Wulpen pas laat in natuurgraslanden gaat broeden, vaak nadat ze werden uitgemaaid in de raaigraslanden. Hierdoor zijn tot begin juli nog jonge Grutto's in onze graslanden aanwezig. Vanaf het moment dat deze jonge vogels kunnen vliegen, wordt de begrazingsdruk opgevoerd. Zo is het grasland kort afgegrast tegen eind oktober. Er worden weinig mineralen afgevoerd zodat er geen verdere verarming van de bodem en het bodemleven ontstaat. Wat weggegrast wordt, wordt ruim gecompenseerd door de stikstof die via de lucht op de grond terecht komt. Wel zal in de toekomst bekalking noodzakelijk zijn om een optimaal bodemleven te verzekeren. Verzuring is immers een niet te onderschatten factor.

Marc Smets
(met lichte wijzigingen overgenomen uit Den Haaklewie Jg. 29, nr. 2, april 1999)

GIERZWALUWENBESCHERMING

De Gierzwaluw *Apus apus* is ongetwijfeld één van onze meest fascinerende vogels. Meer dan alle andere vogels van onze streken heeft hij immers het luchtruim als thuishaven. Eten, paren, ja zelfs slapen: Gierzwaluwen hebben er geen vaste grond voor nodig. Enkel broeden is vliegend technisch onmogelijk.

Oorspronkelijk was de Gierzwaluw een rotsbewoner. Al lang hebben ze in menselijke bebouwing een ideaal surrogaatmilieu gevonden. Vooral rommelige stadswijken waren erg in trek. Toch heeft deze cultuurvolger het tegenwoordig moeilijk. Grootschalige renovatie van oude gebouwen en onaantrekkelijke nieuwbouw deden de 'woongelegenheid' voor Gierzwaluwen sterk afnemen. Het aantal gierzwaluwen is de laatste decennia dan ook teruggelopen. Precies cijfermateriaal ontbreekt echter vaak. Het stedelijke milieu wordt amper onderzocht door vogelkijkers. Verder blijkt het tellen van gierzwaluwen ook geen eenvoudige klus.

In Nederland is al geruime tijd een Gierzwaluwwerkgroep actief. Deze werkgroep bestaat uit een netwerk van contactpersonen die zich actief inzetten voor de bescherming van Gierzwaluwen. In Vlaanderen gebeurt er nog niet veel rond deze soort. Wel zijn er enkele plaatselijke initiatieven. We denken hierbij aan het puike werk van Wim De Bock en Wielewaalafdeling Noorderkempen. In april jongstleden hebben ze zelfs een heuse gierzwaluwtentoonstelling georganiseerd in Essen. Ook afdeling Midden-Kempen heeft in samen-

Grutto

Foto: A.C. Zwaga

werking met de gemeente Mol een prachtig initiatief ontwikkeld bij de renovatie van de Sint Petrus- en Pauluskerk. We zullen hierover in de toekomst zeker nog verslag van uitbrengen.

Beschermingsmaatregelen voor deze soort bestaan vooral in het aanbrengen van nestgelegenheid in de vorm van gierzwaluw dakpannen of -neststenen. Wel blijkt dat Gierzwaluwen erg moeilijk nieuwe broedplaatsen ontdekt. Het geregeld laten horen van Gierzwaluwgekluiden vanuit deze kunstmatige nestplaatsen met luidsprekertjes blijkt hieraan te verhelpen.

Als men aan Gierzwaluwbescherming wil doen, is het belangrijk om zich goed te documenteren. Zo vernamen we dat er ergens in Vlaanderen gierzwaluw dakpannen gelegd zijn op een zuiddak. Als de onfortuinlijke Gierzwaluwen die deze nestplaats uitkiezen een warme zomerperiode treffen, wordt het bakken en braden! Mensen die iets willen doen voor de Gierzwaluw kunnen daarom best eerst contact opnemen met ons. Wij bezorgen hen dan de nodige documentatie.

Koen Leysen

PADDESTOELEN

VOORJAARPADDESTOELEN

Voorjaarspaddestoelen? Het voorjaar is inderdaad niet meteen het seizoen dat met paddestoelen geassocieerd wordt. Het is dan ook een wijdverbreide misvatting dat paddestoelen slechts tijdens het najaar te vinden zijn. Nogal wat paddestoelen zijn zelfs kenmerkend voor andere seizoenen en tref je tijdens de herfst helemaal niet aan. Zo zijn heel wat zakjeszwammen of zogeheten Ascomyceten uitsluitend tijdens het voorjaar te vinden. Zakjeszwammen zijn paddestoelen die sporen vormen binnen langwerpige cellen, de zakjes of asci. Tot deze groep behoren veel kleine bekerzwammetjes die tijdens de lente vruchtlichamen ontwikkelen. Ze zien eruit als kleine schijfjes of napjes, doorgaans weinig groter dan enkele millimeter en bijgevolg zonder loop moeilijk waar te nemen. Je vindt ze op overjarige stengels van kruiden, overjarige katjes en vruchtschalen van loofbomen, en rot hout. Ondermeer het oranje gekleurde Brandnetelschijfje *Callora neglecta* is erg algemeen en vind je vanaf maart op dorre brandnetelstengels. Op mannelijke katjes van de els (*Alnus*) kan je na enig speurwerk het Elzenkatmummiekelkje *Ciboria amentacea* ontdekken, terwijl op de schubjes van de vrouwelijke elzenpropjes het Elzenpropmummiekelkje *Ciboria viridifusca* voorkomt. Sommige grotere bekerzwammen houden van bijzondere groeiplaatsen. Het Mijtertje *Mitrlula paludosa* (zie foto) groeit in de oeverzone van voedselarme vennen en natte berkenbroekbos en het Oranje draadspoor-schijfje *Vibrisea truncorum* vind je in de omgeving van stromend water. Beide soorten zijn bekend uit de provincies Antwerpen en Limburg. De Anemonen-

bekerzwam *Dumontinia tuberosa* parasiteert op de wortels van de Bosanemoon *Anemone nemorosa* en komt bijgevolg steeds nabij deze plant voor. Deze soort is erg zeldzaam, maar komt iets vaker voor in Midden België. Onder de noemer bijzondere groeiplaatsen valt ook nog de Cedergrondbekerzwam *Geopora sumneriana* die in de nabijheid van ceders (*Cedrus*) halfondergrondse vruchtlichamen ontwikkelt. De soort werd onlangs nog geregistreerd in de plantentuin te Gent.

Vervolgens enkele bekerzwammen die opvallen door hun kleur of omvang. De Rode kelkzwam *Sarcoscypha coccinea* en de uiterlijk hiervan niet te onderscheiden Slijmspoorkelkzwam *Sarcoscypha jurana* vallen op door hun oranje-rode en onbehaarde bekertjes. In Vlaanderen lijkt vooral wilgenhout een geliefd substraat. De grootste inheemse bekerzwam is de Grote aderbekerzwam *Disciotis venosa*. Met zijn bruine buitenzijde en beige, geaderde binnenzijde is de zwam een opvallende verschijning tussen kruiden en gras in bermen buiten bossen. Mensen met een goed reukorgaan merken meteen ook de intense chloorgeur op. Vooral in de provincie Brabant duikt deze bekerzwam regelmatig op.

Het rijtje zakjeszwammen wordt afgesloten door enkele opvallende bekerzwammen met kap en steel. Zeer giftig, zelfs dodelijk, is de Voorjaarskluiszwam *Gyromitra esculenta*. Kenmerkend is de bruine, hersenachtig gelobde kap. In Vlaanderen is de soort (gelukkig) zeldzaam en groeit vrijwel steeds bij den (*Pinus*) op gestoorde bodem. Tenslotte zijn er de morieljes. In weerwil van hun stevige culinaire reputatie, weten weinig mensen dat morieljes lichtjes giftig zijn en slechts eetbaar na koken en afgieten van het kookvocht. Ze lijken op gesteelde sponsjes of miniatuur honingraten (zie foto). Morieljes zijn kalkminnend en bijgevolg zeldzaam in Vlaanderen. Bij een tocht door kalkrijke kustduinen heb je het meest kans om ze te vinden.

Last but not least tonen ook nog enkele steeltjeszwammen of zogeheten Basidiomyceten een uitgesproken voorkeur voor het voorjaar. In tegenstelling tot zakjeszwammen ontwikkelen steeltjeszwammen sporen bovenop knotsvormige cellen, de steeltjes of basidia. Erg gezocht bij mycofagen is de Voorjaarspeldrader *Calocybe gambosa*, een zeldzame verschijning op enigszins kalkrijke bodem tijdens de maanden april en mei. De paddestoel is nagenoeg volledig wit en bezit een sterke geur en smaak naar meel. Een tengere, kleine

Gewone morielje

Foto L. Kusters

soort met rosse plaatjes en een wit, gestreept ringetje op de steel is het Voorjaarsbreeksteeltje *Conocybe arrhenia*. Het zwammetje vertoef graag tussen voorjaarskruiden in bossen. Eveneens typische voorjaarspaddestoelen zijn de leemhoeden (*Agrocybe*), waaronder de algemene Vroege leemhoed *Agrocybe praecox* en iets meer zeldzame Barstende leemhoed *Agrocybe dura*. Het zijn beige zwammen met tabaksbruine plaatjes en een vliezige ring op de steel. Leemhoeden zoek je niet in bossen, maar in grazige bermen en tuinen. Tenslotte nog vermelden dat recent de Fluweelleemhoed *Agrocybe putaminum* in Vlaanderen gevonden werd. De paddestoel komt voor op houtsnippers en is vermoedelijk met deze laatste geïmporteerd.

Hans Vermeulen

Mijtertje *Mitrlula paludosa*

Foto Dirk Geysels

TE KOOP

Oude Wielewaaajaargangen (ingebonden 1947, 53 t/m 56) en 1957 t/m 1969 (niet altijd volledig). Tel. (011) 32 46 60. Johan Schoonaert, Bevrijdingslaan 10, 3590 Diepenbeek.

De Wielewaal in de Wetstraat

MESTBELEID OP NON-ACTIEF

De maandenlange evaluatie van het mestdecreet is uiteindelijk op een sisser uitgedraaid. De regering en de commissie leefmilieu hebben een beslissing genomen die er geen is, vermits ze afhankelijk is van het akkoord van Europa. En vermits vriend en vijand er van overtuigd is dat die goedkeuring er nooit kan komen, zitten we binnen een half jaar opnieuw aan de tafel. Maar misschien moeten de natuur- en milieuverenigingen zich maar eens afvragen of het nog wel de moeite loont om mee aan tafel te zitten. In elk geval stellen we nu al de eis dat de bemesting van natuurgebieden en ecologisch waardevolle landbouwgronden voortaan moet geregeld worden in het natuurdecreet en niet in het mestdecreet.

Op 12 februari 1999 is het besluit van 12 mei 1998, gewijzigd en afgezwakt, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. Hierdoor wordt in de groengebieden eindelijk de nultbemesting feitelijk ingevoerd. De verscherpte normen buiten de groengebieden worden evenwel nog steeds niet van kracht. We hebben als "belanghebbenden" 4 weken gekregen om de kaarten te bekijken en eventuele fouten op te merken. Het heeft nog twee weken geduurd vooraleer de kaarten effectief beschikbaar waren. Voor zover we hebben kunnen nakijken, staan er nog heel wat fouten op. Er zijn blijkbaar gebruikers die het niet zo nauw nemen en zonder schroom bossen en zelfs percelen in natuurreservaten aangeven als cultuurgronden.

REGERING MAG NIET OP DE LAUWEREN RUSTEN

Sinds begin vorig jaar is er een het natuurdecreet dat aan de regering opdraagt alle nodige besluiten te treffen voor uitvoering. Jammer genoeg zijn er op basis van het natuurdecreet nog slechts twee uitvoeringsbesluiten genomen en zal het beloofde algemeen reglement er zeker niet meer komen voor de verkiezingen. Ook bij de afbakening van het Vlaams ecologisch netwerk (VEN) is intussen al een ruime achterstand opgelopen en de groene gewestplanwijzigingen verlopen stroef. Belangrijke acties van het MINA-plan, zoals de inhaalbeweging voor de aankoop van natuurreservaten, hebben niet het verhoopte resultaat gegeven. Ook op andere voor de natuur belangrijke beleidsdomeinen zijn niet alle verwachtingen ingelost. De evaluatie van het mestdecreet, waaraan de natuurverenigingen nochtans zeer constructief hebben meegewerkt, is verzand. De regering is zelfs niet in staat gebleken om het mestdecreet van 1995 naar behoren uit te voeren. Het decreet op het integraal waterbeleid is aan een processie van Echternach bezig. Het werd nog maar

eens uitgesteld. De overstromingsramp van afgelopen jaar deed even verhopend dat er sneller werk zou worden gemaakt van een nieuw waterbeleid. De wijziging van het bosdecreet, waarvoor ook wij vragende partij zijn, werd - tot nu toe - voorbereid met meer oog voor economische belangen dan voor natuur.

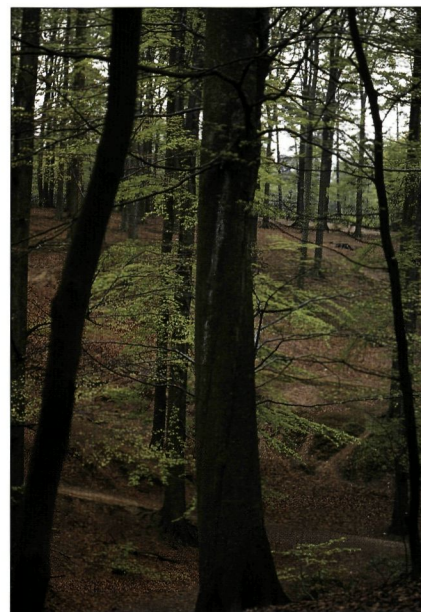
De Wielewaal vzw rekent erop dat minister Kelchtermans en de Vlaamse regering het werk zouden afmaken. Zeker wat de uitvoering van het natuurdecreet betreft, en het ruimtelijke beleid dat ermee samenhangt, kan geen uitstel geduld worden. Er liggen nog enkele belangrijke besluiten te wachten, die dringend nodig zijn om de doelstellingen van het MINA-plan te kunnen realiseren. We verwachten overigens niet dat de regering en de overheid alles alleen zou doen. Integendeel, de natuurverenigingen hebben al bij herhaling aan de minister Kelchtermans voorgesteld om, liefst nog samen met zijn collega minister Stevaert, een samenwerkingsprotocol af te sluiten. Dit zou moeten gaan over de voortgang in de uitvoering van het natuurdecreet en het structuurplan, de inspanningen voor de aankoop en het kwalitatief beheer van natuurreservaten, de natuurstudie en monitoring en natuureducatie. Samenwerking wil zeggen afspreken over de inspanningen en vooral over de realisaties.

Ook de federale overheid heeft nog een verantwoordelijkheid inzake biodiversiteit, zeker in relatie tot duurzame ontwikkeling. Het parlement keurde onlangs de wet op het mariene milieu goed, waarin onder andere de bescherming van het dieren- en plantenleven in zee wordt geregeld. De wet stuit echter op tegenstand zodat een snelle uitvoering in het gedrang lijkt te komen. De Wielewaal vzw roept de Staatssecretaris voor Leefmilieu Jan Peeters en de federale regering op om nu niet te zwichten voor kortzichtige en particuliere kustbelangen.

BOS IS OOK NATUUR !

De Wielewaal vzw en Natuurreservaten vzw hebben samen een brief geschreven naar de leden van de regering en van de commissie leefmilieu van het Vlaams parlement. Door volksvertegenwoordiger Quintelier werd een voorstel van decreet ingediend voor het wijzigen van het bosdecreet. De natuurverenigingen juichten dit initiatief toe, maar met enkele kritische randbemerkingen.

Er wordt sinds enige tijd op een min of meer georganiseerde manier overleg gepleegd tussen natuur en bosbouw. Hiervoor is zelfs een ad hoc-werkgroep opgericht in de schoot van de MINA-raad. Op die manier wordt getracht om gezamenlijke inzichten te ontwikkelen en eventuele knelpunten in overleg op te lossen. Zo is

ook van gedachten gewisseld over mogelijke wijzigingen van het bosdecreet. De grootste bezorgdheid van de natuurverenigingen ligt uiteraard bij het natuurgericht beheer van bossen gelegen binnen de uitbreidingsperimeter van erkende natuurreservaten en het Vlaams ecologisch netwerk. Het nieuwe instrumentarium van het bosdecreet mag zeker geen uitholling betekenen van het gebiedsgericht natuurbeleid maar moet dit integendeel versterken. Multifunctioneel bos moet volgens ons vooral opgenomen worden in het IVON. De minderheid van bossen die terecht komen in het VEN, moeten op termijn echter wel de hoofdbestemming natuur krijgen. Dat betekent niet dat er geen aandacht mag zijn voor andere functies van het bos maar dat de natuurfunctie bij voorrang aandacht krijgt. De natuurverenigingen vragen dat de nodige garanties hiervoor worden ingeschreven in het decreet zelf. Concreet vinden we dat het nieuwe instrument van de bosgroepen niet mag worden ingezet in de uitbreidingsperimeter van een erkend natuurreservaat als de beheerder ervan er geen deel van uitmaakt. Voor wat betreft de bossen in het VEN, stellen we voor om de oprichting van een zgn. bosgroep te laten afhangen van het oordeel van een paritaire werkgroep binnen de MINA-raad, naar het voorbeeld van de werkgroep "historisch permanent grasland" van het natuurdecreet.

De natuurverenigingen verzetten zich dus zeker niet tegen bosgroepen, maar verwachten wel dat deze zouden bijdragen tot een meer duurzaam en ecologisch beheer van bossen. Het verlenen van subsidies en werkingsmiddelen aan bosgroepen moet hiervan afhankelijk gemaakt worden.

De commissie heeft, onder druk van de bosbouwverenigingen en de administratie bos en groen, geen rekening gehouden met onze gematigde voorstellen. Het is nu duidelijk dat ook hier, grote woorden ten spijt, economische belangen nog altijd veel zwaarder wegen dan duurzaamheid.

**'VLASSEN BROEK OPEN' '99:
WANDEL-TENTOONSTELLING BEELDENDE KUNST TE
VLASSEN BROEK - DENDERMONDE
VAN 27 JUNI TOT EN MET 26 SEPTEMBER 1999**

Evenals in '97 maar nu als grootse cultuurhappening organiseert Wielewaalafdeling 'sHeerenbosch opnieuw een openluchttentoonstelling 'Beeldende kunst' te Vlassenbroek, onder de benaming 'Vlassenbroek Open', beeldenroute. Een 30-tal kunstenaars zullen samen zo'n 50 werken tentoonstellen verspreid over Vlassenbroek, waarvan een groot aantal langs de Schelgedijk en de Scheldeboorden.

De manifestatie maakt deel uit van hét culturele gebeuren te Dendermonde. Met deze openluchttentoonstelling wordt 'kunst' letterlijk bij de man in de straat gebracht, en gratis. Er komen in de vakantiemaanden immers duizenden wandelaars en fietsers in Vlassenbroek of langs de Schelgedijk. Een combinatie met een wandeling door het natuurgebied Vlassenbroekse Polder is zeker een aanrader. De tentoonstelling wordt ondersteund door het stadsbestuur Dendermonde en Lions Dendermonde.

**VLASSEN BROEK ALS KUNSTENAARSDORP MIDDEN
HET NATUURGEBIED**

Het rustige landschapsbeeld van Vlassenbroek, een gehucht van de vroegere gemeente Baasrode (nu Dendermonde) heeft steeds een inspirerende invloed gehad op talrijke kunstenaars die, vooral vanuit het naburige Dendermonde, hier zijn komen werken.

Het geklasseerde St-Gertrudiskerkje van Vlassenbroek in overwegend gotische stijl, aanleunend bij de Schelgedijk, heeft menig landschapsschilder bekoord. In combinatie met het 300 ha grote natuurgebied is dit een oase van rust, waar kunst en natuur mekaar ontmoeten en in harmonie zijn met

mekaar. De Wielewaal poogt de bewoners van Vlassenbroek en de bezoekers van dit pittoreske dorpje aan de Schelde te informeren en te betrekken bij het natuur- en kunstgebeuren.

GALERIJ SALIX TE DENDERMONDE-VLASSEN BROEK

Met de komst van galerij Salix te Vlassenbroek (april 1994) had De Wielewaal v.z.w. méér dan één doel. Verkoop van kunstwerken ten voordele van aankoop natuurgebieden was één opzet, het kunstgebeuren in Vlassenbroek nieuw leven inblazen was de tweede doelstelling. Salix brengt iedere maand een ander kunstenaar waarbij alle kunstdisciplines in principe aan bod kunnen komen. Door deze maandelijkse variatie tracht de Wielewaal het kunstgebeuren in Vlassenbroek boeiend en afwisselend te houden. Geregelde Vlassenbroekbezoekers krijgen op die manier telkens 'wat anders te zien'.

'VLASSEN BROEK OPEN' 1999

Maar De Wielewaal wil méér aanbieden! Met deze derde openluchttentoonstelling beeldende kunst wil de natuurvereniging de Vlassenbroekbewoners en -bezoekers drie maand lang laten genieten van uiteenlopende vormen van beeldende kunst, figuratief maar ook abstract. Méér dan 50 kunstwerken van 30 kunstenaars staan verspreid vooral langs de Schelgedijk, in het centrum van Vlassenbroek en in de tuin van galerij Salix.

Deelnemende kunstenaars 'VLASSEN BROEK OPEN' 1999:

Rik Annerel, Lokeren * Marc Baudery, Dendermonde * André De Baere, Pepingen * Paul De Bont, Buggenhout * Luc De Bruyne, Dendermonde, * Mia De Mars, Merchtem * Monique Donckers, Antwerpen * Dirk Eeman, Outer-Ninove * Georges Flips, Antwerpen * Wilfried Jacobs, Lebbeke * Johan Joos, Dendermonde * MaRf, Gent * Peter Meyers, Ruisbroek * Lily Rappelet, Oostende * Jenny Reynaert, Nieuwpoort * Koen Rossaert, Waasmunster * Willy Segers, Schellebelle * Peter Spittaels, Dendermonde * Bob Stadius, Mariakerke * Lode

Tibos, Kontich * Roger Van den Eede, Buggenhout * Hennie Van Engeland, Lier * Josyane Vanhoutte, Oostende * Guido Van Keer, Buggenhout * Pieter Vanneste, Dendermonde/Buggenhout * André Verschelden, Hamme * Carla Vervoort, Dendermonde * Staf Vinck, Dendermonde.

ZONDAGVOORMIDDAGWANDELINGEN LANGS DE KUNSTWERKEN. "BEELDENROUTE"

Wielewaal organiseert 3 zondagvoormiddagwandelingen te Vlassenbroek langsheen de kunstwerken onder deskundige begeleiding van een kunstkenner. Deze wandelingen gaan door op zondag 4 juli, 1 augustus en 6 september. Samenkomst te 10.00 u aan Galerij Salix aan het kerkje te Vlassenbroek (Dendermonde), deelname gratis.

NATUURGEBIED DE VLASSEN BROEKSE POLDER

De Wielewaal stippelde 4 bewegwijzerde wandelingen uit door dit 300 ha grote natuurgebied langs de Schelde. Op aanvraag kan de vereniging voor een natuurgids zorgen. Niet alleen de polder zelf, maar ook de Scheldeboorden, de zoetwaterschorren, uniek in West-Europa zijn zeker de moeite waard om bezocht te worden.

Naast de Vlassenbroekse Polder te Dendermonde worden door De Wielewaal afdeling 'sHeerenbosch ook natuurgebieden beheerd te Lebbeke, Wieze, Malderen en Buggenhout-Opdorp.

Info wandelfolder met het te volgen parcours is te bekomen in de taveernes te Vlassenbroek, in galerij Salix te Vlassenbroek, bij de infobox aan het Vlassenbroeks kerkje, de VVV aan de Grote Markt te Dendermonde en het Baasroods Scheepvaartmuseum.

Info Vlassenbroek Open: 052/41 18 85 - 33 44 56 - 21 02 59
Secretariaat: Broekkantstraat 248, 9200 Dendermonde.

Gustaaf Van Gucht / Paul Meert

HEB JE ZIN IN EEN WEEKEND VOL NATUUR EN SFEER, KOM DAN MET ONS MEE NAAR DE VOERSTREEK

Programma : meerdere wandelingen brengen ons langsheen pareltjes van natuurschoon in het Altenbroek en in het Alsbos. Het centrale thema is "zoogdieren" waarbij we verschillende dassenburchten van naderbij zullen onderzoeken.

Verblijf : ons verblijf, een gerestaureerde boerderij, ligt in "De Crindaal" (het kraaiendal). De verblijfsruimte bestaat uit een sfeervolle huiskamer, een volledig ingerichte keuken, uitstekende sanitaire voorzieningen, meerdere slaapkamers en een mooie slaapzolder. Alle vertrekken zijn centraal verwarmd. Op het gelijkvloers is een kunstenaarsatelier ondergebracht en achter het gebouw ligt een speelweide met bollenbaan.

Vervoer: met eigen wagen (carpooling mogelijk aan 1,5 fr/km prijs taxistop).

Vertrekdag, -uur en -plaats: Zaterdag 03 juli 1999 om 8.00 uur aan het "Texaco"-station ter hoogte van het rondpunt in Terjoden.

Prijs: 1500 F per persoon voor 1 overnachting: ontbijt, twee picknicks en dranken inbegrepen. Kinderen jonger dan 6 jaar: gratis en kinderen tussen 6 en 12 jaar: halve prijs. Avondeten en drank aan tafel niet in de prijs inbegrepen.

Mee te brengen: hoeslakens en kussenslopen (ook indien men gebruik maakt van een slaapzak).

Inschrijvingen: gelieve eerst telefonisch in te schrijven bij Johan 't Kint, tel.: 054/33 71 72 en daarna het juiste bedrag te storten op rekeningnr. 000-0085800-52 van Wielewaal, Kerkskendorp 3, 9451 Kerksken, met vermelding: "De Voerstreek" en het aantal personen.

Aantal deelnemers beperkt tot 24!!!!

TWEDE GROTE WANDELZOEKTOCHT GROOT-HAALTERT

Dit jaar organiseren we onze tweede grote wandelzoektocht. Niet dat we de weg kwijt zijn in ons geliefde Groot-Haaltert, het is de bedoeling de natuur op een andere speelse manier te benaderen waarbij zowel groot als klein met volle teugen kan genieten. Het traject loopt langs de vele paadjes die we rijk zijn en kan aangevangen worden op verschillende punten. De totale omloop bedraagt een kleine 6 km.

De wedstrijd loopt over de twee vakantiemaanden juli en augustus.

Elke deelnemer krijgt een aandenken en bij correct ingevulde antwoordformulieren kan men dingen naar de hoofdprijs (foto-toestel, reis, t-shirts Clouseau,...) en tal van prachtige nevenprijzen. Tevens kan men zijn dorst eens lessen aan een goede frisse witkap of ander typisch streekbier.

Deelnemingsformulieren kunnen bekomen worden door overschrijving van 150 F op rekeningnummer 000-0085800-52 van Wielewaalafdeling Groot-Haaltert.

Groetjes en prettige vakantie.

PRIJS HENRI FRANCKX, VIJFDE EDITIE

Het Fonds Henri Franckx werd opgericht om jaarlijks een geldprijs toe te kennen aan de afdeling van De Wielewaal, die in het afgelopen jaar het meest verdienstelijk project heeft uitgewerkt voor het promoten van de vereniging.

De prijs bedraagt 25.000 F. Hij werd voor de eerste maal uitgereikt op de natuurstudiedag van 19 maart 1995 in Antwerpen. Het ingediende project moet verband houden met de doelstellingen van De Wielewaal: natuurbeleving, natuurstudie en natuurbehoud.

In 1995 werden 4 projecten ingediend. De prijs ging naar afdeling Ninove voor haar initiatief in verband met de ledenwerking. Het ledenactieplan werd overgenomen door de nationale Wielewaal.

In 1996 werden 11 dossiers ingediend. De prijs ging naar afdeling Rupelstreek, die een actie voerde voor de aanplant van streekeigen hagen en houtkanten. Deze actie werd in 1997 overgenomen door vele afdelingen en gemeenten van de provincie Antwerpen.

In 1997 waren er 7 inzendingen. De prijs werd gewonnen door afdeling Regio Lier voor het project reservatenwerking, tevens ledenactie en naambekendheid.

In 1998 werden 4 projecten ingediend. Winnaar was afdeling 's Heerenbosch, met haar vijfdelig project over het reservaat Vlassenbroek. Het project had een voorbeeldfunctie, omdat hierdoor andere doelgroepen bereikt werden.

In 1999 werden slechts 3 projecten ingediend:

1. WA Noorderkempem: "Gierzwaluwen".

Het project omvat de inventarisatie en de uitbreiding van gierzwaluwbroedplaatsen in Essen en Kalmthout. De werkgroep "Gierzwaluwen" van de afdeling houdt contact met een dergelijke werkgroep in Roosendaal, wat de werking een internationaal tintje geeft. Een permanente infostand werd opgericht bij een firma van bouwmaterialen. Een mobiele tentoonstelling staat opgesteld in het gemeentehuis van Kalmthout en wordt later overgebracht naar het Natuureducatief Centrum. Het project werd opgenomen in de lijst van ANKONA en blijkt enig te zijn in de provincie Antwerpen. Er is dus een voorbeeldfunctie. Bijgevoegd waren brieven, krantenknipsels, affiches, artikels uit tijdschriften en twee brochures.

2. WA Ninove: "Opsplitsing in 4 afdelingen".

Het project is een historiek van het afdelingsleven. De evolutie gebeurde als volgt:

- in 1986 begint afdeling Ninove met 16 leden;
 - in 1989 gaat Geraardsbergen apart;
 - in 1997 wordt eerst Haaltert en dan Pajottenland opgericht.
- Het meetbaar effect van de splitsing wordt duidelijk uit volgende factoren:
- het aantal bestuursleden steeg van 8 naar 40;
 - het ledenaantal van de 4 afdelingen bedraagt nu 560;
 - het activiteiten-totaal klom van 25 tot 300;
 - de regio krijgt nu viermaal de MiNa-subsidie.

Bovendien is er een groter contact met de bevolking, een beter inzicht in de plaatselijke natuur- en milieuproblemen en meer invloed op het politiek beleid.

Mochten alle afdelingen van De Wielewaal dit voorbeeld volgen, dan had onze vereniging na enkele jaren 100 afdelingen met in 't totaal 25.000 leden.

De bijlagen omvatten de samenstelling van de 4 afdelingsbesturen, afdelingsbladen, activiteitenlijsten en persartikels.

3. WA Zemst: "Bescherming van De Dorent"

Het doel is het behoud van het 80 ha grote natuurgebied De Dorent, eigendom van de gemeente Eppegem. Tegelijkertijd beoogt men de bescherming van de Kamsalamander en het herstel van de groeiplaatsen van de Grote Pimpernel.

Het hoogtepunt van de actie lag in de Groene Week:

- informatiestands werden opgesteld in de 4 bibliotheken van de gemeente;
- een wandeling in De Dorent ging door met 110 belangstellenden;
- er was een dia-avond;
- in de scholen werden activiteiten ingericht;
- een petitie met 2.000 handtekeningen werd afgegeven op de gemeente.

Het resultaat van de actie was een grote naambekendheid en een verviervoudiging van het aantal leden. De bijlagen omvatten persknipsels, artikels uit het afdelingsblad, een radio-cassette van een interview op Radio Vlaams Brabant Regionaal en een video-cassette van RTV over De Dorent.

De jury voor de prijs bestond uit Luc Meul, voorzitter, Ferdinand Van den Broeck, eresecretaris, Eugene Wellens, erenpenningmeester en Henri Franckx, erevoorzitter van De Wielewaal. Joris Bracquené en Pol Herroelen waren verontschuldigd.

De juryleden gaven individueel en zelfstandig punten voor de ingezonden projecten, zich baserend op eigenheid, originaliteit, voorbeeldfunctie, promotie-effect en presentatie. Na grondige deliberatie werd de winnende afdeling Zemst. De jury wenst ze hiervoor oprecht geluk, maar benadrukt tevens dat de beide andere inzendingen eveneens van hoge kwaliteit waren.

Henri Franckx

ZESDE GROTE ZOMERZOEKTOCHT VAN AFDELING 'SHEERENBOSCH

Dendermonde: het ontdekken waard

In en rond het prachtige provinciestadje Dendermonde wordt de natuur in grote mate bepaald door "water". Schelde, Dender, de oude Dender en tal van oude vestingwallen bepalen er mee het stadslandschap en brengen de natuur tot in het hartje van de stad. Het traject van ongeveer 5 km kan zowel per fiets als te voet afgelegd worden, en voert ons langs de meest groene en idyllische plaatsjes met een bijwiltje nog middeleeuws karakter. Het traject is geschikt om met een kinderwagen af te leggen.

De zoektocht bestaat uit voor iedereen oplosbare vragen. Met een beetje gezond verstand en een vrij scherpe blik moet iedereen hier kunnen scoren.

Voor de meer competitief ingestelde deelnemer zijn er vragen toegevoegd die je alleen hoeft op te lossen als je dat wenst. Meedoen mag dus, maar is zeker geen verplichting. Hier wordt om de "eer" gestreden... Voor ieder was wils dus.

Paul Van Geet, Griet Bosman

PRACHTIGE VOGEL FOTOTENTOONSTELLING

Waar? Blankaart Kasteel (gelegen in het bos van het natuurreservaat 'De Blankaart' te Woumen = op de weg Diksmuide-leper)

Wanneer? Vanaf 30 mei 1999 (= open natuurdag), elke dag gedurende twee maanden (juni en juli)

Auteur: Johan Verbanck (u bekend van zijn prachtige foto's die regelmatig in Wielewaal verschijnen)

Onderwerp: Vogels van de IJzervallei en de Vlaamse kust

Wat? Vijftig prachtig ingekaderde (40/50 cm) kleurfoto's, tentoongesteld in de zeer stemmige benedenverdieping van het Blankaart kasteel.

Aankoopprijs? 1500 F per foto (opgeplakt en prachtig ingelijst)

Hoe aankopen? Via het overschrijvingsformulier, verkrijgbaar op de tentoonstelling; met de vermelding van het (de) foto-nummer(s) en het bedrag. Met fotoaankoop steunt U dit initiatief en de Belgische Natuur- en Vogelreservaten.

De betaalde ingekaderde foto's moeten worden afgehaald op het Blankaart kasteel in augustus 1999 (tel. 051/54 52 44).

Zodra een ingekaderde foto is verkocht, kan men enkel nog opnieuw intekenen op dezelfde foto niet meer ingekaderd voor 1000 F, eveneens via het overschrijvingsformulier dat in het Blankaart kasteel ligt. Ook deze foto's zijn in augustus 1999 in de Blankaart af te halen.

Allen welkom op deze schitterende vogel fototentoonstelling!

STUDIEDAG DUURZAAM WATERBEHEER OP GEMEENTELIJK NIVEAU

Wat zijn de remedies tegen verdroging, wateroverlast en vervuillende overstorten? In welke gevallen is het gangbare rioleren niet verantwoord? Wat doen we met de 'zone C', waar rioleren te duur is? Is het volledig scheiden van het afvalwater van het regenwater wel te betalen voor de gemeenten? Wat zijn de nieuwste ontwikkelingen in ecologisch en duurzaam waterbeheer?

Deze en nog veel meer vragen komen aan bod in deze studiedag die ontstaan is met de inhoudelijke ondersteuning van de Bond Beter Leefmilieu en met de logistieke steun van de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten.

Waar en Wanneer?

Deze studiedag vindt plaats in de schouwburg van het Cultureel Centrum 'Ter Dilt', Sint Amandse Steenweg 41-43, 2880 Bornem op 8 juni 1999

Inschrijvingen via inschrijvingsformulier aan het VVSG-congrescentrum, t.a.v. Linda Franckx, Aarlenstraat 53, bus 4, 1040 Brussel, tel. 02/233 31 52 en storting op rekeningnummer 091-0115696-04 met vermelding '995208/512/Bornem'.

Tarieven: 4.000 F voor studie bureau's en particulieren, 2.000 F voor ambtenaren en beleids mensen van gemeenten, provincies en hogere overheid, 1.000 F voor leden van De Wielewaal en particuliere leden van milieu-adviesraden. De inschrijvingen worden afgesloten op 28 mei 1999.

De Wielewaal

Afdeling Ninove

Ninove leefbaar

Binnenschippers bestempelen het landschap van de Dendervallei tussen Ninove en Geraardsbergen, zeker nu de zuivering van de Dender zijn vruchten afwerpt, als het mooiste traject. Ninove is nochtans een stad langs de Dender die steeds meer een ruimtelijke druk ondergaat van de Brusselse agglomeratie. Toch reiken de groene armen van de Dendervallei verrassend dicht tot bij de stadskern. Er moeten dringend impulsen komen om dit belangrijk aspect in de leefbaarheid van de stad en zijn herkenbaarheid als entiteit te bewaren. De Wielewaalafdeling Ninove wil er zich voor inzetten.

NIET ALLEEN REGIONAAL

De Vlaamse regering wil de achteruitgang van de natuur tegengaan door een Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) uit te bouwen waarin natuurgebieden onderling met elkaar stevig verbonden worden. De volledige Dendervallei speelt hierin op Vlaams niveau een eersterangsrol. De intrinsieke natuurwaarden van kernen als Molenbeek-

meersen en Grote Meersen (Okegem), Walput-en-Wolfputbeek (Meerbeke), Venebroeken (Outer), Kwaadbroeken (Pollare) en de Dendervallei tussen Denderwindeke en Appelterre kunnen dan ook niet voldoende onderstreept worden. In het voor- en het najaar krijgt de vallei, door zijn goede oriëntatie op de vliegrichting van de trekvogels, zelfs een internationaal tintje.

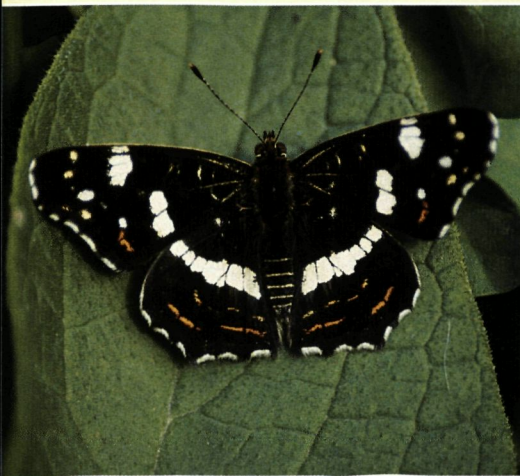
krijgt. Om dit te kunnen behouden werd er samen met het stadsbestuur en de milieuraad een stedelijk subsidiereglement uitgewerkt voor de aanplant en het onderhoud van kleinschalige landschapselementen. Ook in andere deelgemeenten met kleinschalige landschappen, zoals Aspelare en Voorde, hopen we dat het reglement zijn effect niet zal missen.

VAN KLEINSCHALIGE...

Ten zuiden van Ninove golft zich het landschap een weg naar het Pajottenland. Dé gekende Ninoofse natuurparel, het Neigembos, werd enkele jaren geleden aangeduid als bosreservaat. Dit beklemtoont eens te meer de wetenschappelijke waarde van het bos. Zijn omgeving is rijk aan hagen, houtwallen, knotwilgen en bomenrijen. Het landschap van Neigem, Lieferinge en Denderwindeke werd tot een mozaïek gekneed door de kleinschalige landbouw die het steeds moeilijker

...TOT WEIDSE LANDSCHAPPEN

Ten noorden van Ninove ontplooit zich tussen Outer, Nederhasselt en de wijken Lebeke en Ter Duyst op een leemplateau een totaal ander landschap: een van de laatste uitgestrekte, onversnipperde open kouters. De zeldzame Grauwe gors zingt er de zomer tegemoet. Zijn neef, de al even onfortuinlijke Geelgors houdt aan de rand van deze kouter stand in het holle-wegencomplex "De Diepe Straten". Mede onder impuls van De Wielewaal werden de Diepe Straten beschermd als landschap.

VAN HET VERLEDEN...

Ruim tweehonderd jaar geleden tekende Graaf de Ferraris de eerste betrouwbare kaart van Vlaanderen. Hieruit blijkt dat de valleigebieden in de streek vroeger een meer open karakter hadden en de leemplateaus meer bebost waren. De drogere gebieden in de Dendermeersen werden begraasd en de vochtigere gebieden werden gebruikt als hooiland.

Door het eeuwenlange bodemgebruik als hooiland was er een verarming van de bodem en een heel gespecialiseerde plantengroei ontstaan. Door de modernisering van de landbouw en de opkomst van de luciferindustrie in de streek raakten deze hooilanden in onbruik en eisten populieraanplanten hun plaats op in de vallei.

De verdere kanalisatie van de Dender, het verstevigen van de oevers en het droogleggen van de valleigebieden zorgden voor een verdere aftakeling van natuurwaarden...

Rechts:
Breedbladige orchis

Midden:
Beheerswerken op de Venebroeken

Onder:
Grote ratelaar

...NAAR DE TOEKOMST

Op basis van deze geschiedenis wil De Wielewaal Ninove samen met het stadsbestuur een beleid uitstippelen dat de natuur nieuwe kansen geeft. We trachten er in samenspraak met landbouwers voor te zorgen dat kleinschalige landschapselementen behouden blijven of zich kunnen herstellen. Dit helpt zowel de landbouwer in zijn strijd tegen de erosie en komt ook natuur en landschap ten goede.

In de valleigebieden en de Dendervallei in het bijzonder, wordt in diverse Wielewaalreservaten gepoogd om via een maaibeheer de bloemenrijke hooilanden van weleer te laten herleven. Zo krijgen in de Venebroeken, die op ons aandringen opgewaardeerd werden van recreatiegebied naar natuurgebied, de zeldzame Rietorchis en de Grote ratelaar nieuwe kansen. Dit werk gebeurt door enthousiaste Wielewaalvrijwilligers.

Om de natuur echt volle kansen te geven, moeten we echter trachten om in de Dendervallei nog grotere aaneengesloten gebieden te verwerven. Pas dan kunnen we bijvoorbeeld ook een aangepast waterbeheer toepassen en het landschap in zijn totaliteit beheren. Hiervoor zijn echter veel centen nodig, vrijwilligers en leden. Hiervoor rekenen we op jullie !

Krijgt de Grauwe gors te Ninove nog kansen?

VERDERE INLICHTINGEN

Secretariaat van De Wielewaal Ninove
p/a Wouter Mertens,
Pamelstraat 119, 9400 Ninove
054/ 32 51 71

JNM Denderstreek (8 tot 25 jaar)
054/33 93 16

NATUUR IS GEEN EILAND

Het moet je ondertussen reeds duidelijk geworden zijn : de natuur beperkt zich niet tot een reservaat. De Wielewaal Ninove heeft zich in het verleden ook steeds ingezet in dossiers aangaande milieu, mobiliteit en ruimtelijke ordening. Zo voerden we succesvol een actie voor het aanduiden van de Dender als prioritair te zuiveren rivier en een actie die leidde tot de kwaliteitsdoelstelling "Viswater". We bijten ons ruim 10 jaar vast in het dossier tegen de doortrekking van de N45 door het open koutergebied ten noorden van Ninove.

Het enige effect dat deze ingreep zou hebben, is dat de E40 richting Brussel 's ochtends nog wat sneller dichtslibt. Het Structuurplan Vlaanderen geeft ons alvast gelijk. We zullen ook in dit dossier pas rusten wanneer de voorziening van het tracé geschrapt is van de gewestplannen en de alternatieven voor de doortrekking volwaardig uitgevoerd zijn.

STEUNEN KAN

Natuurgebieden
verwerven en beheren
kost handenvol geld.

U kan uw steentje
bijdragen op
rekeningnummer
096-2218078-97
met vermelding
"reservatenfonds nummer
19 Ninove".

Giften vanaf
1000 BEF / 25 Euro
geven recht
op een fiscaal attest.

Voor u gesprokkeld

SAMENSTELLING: WALTER BELIS

Bronnen: *Dutch Birding*, 20 (5)(6) '98, *La Garcilla*, 102 '98, *Limosa*, 71 (3)(4) '98, *Ornis Svecica*, 8 (1-2)(3) '98, *Ornithologische Mitteilungen*, 50 (3)(5)(10)(11)(12) '98, *Ornithologische Mitteilungen*, 51 (1) '99, *Avian Biology*, 29 (1) '98, *Wilson Bulletin*, 110 (3) '98, *Le Héron*, 31 (3)(9) '98, *Der Falke*, 45 (11) '98, *Der Falke*, 46 (2) '99, *Natuurreservaten*, 20 (5) '98, *Nieuws van het Zwin*, 21 december '98 en 18 februari '99, *Groenlink*, 20 (4) '98, *Groenlink*, 21 (1) '99, *Groenlink*, 21, extra nummer: *Ornithologisch jaaroverzicht 1997*, '99, *Regulus*, (3)(4) '98, *Scottish Bird News*, (51)(52) '98, *Scottish Bird Report 1996*, 1997 *Raptor Round Up*, *Supplement to Scottish Birds Volume 19*, *Vogelkundige Nachrichten aus Oberösterreich*, 6 (2) '98, *British Birds*, 92 (1) '99, *Charadrius*, 34 (3-4) '98, *Scottish Birds*, 19 (5) '98, *Milvus*, 29 '98, *De Grutto*, 23 (1)(3)(4) '98, *Limburgse Vogels*, 9 (2) '98, *Het Vogeljaar*, 46 (5)(6) '98, *Naturopa*, 87 '98, *L'Oiseau Magazine*, 53 '98, *Aves Contact*, 35 (1) '99, *Sovon-persbericht 3 november '98* (Internet), *Sovon*, *PTT-resultaten*, 5 december '98 (Internet), *The Auk*, 116 (1) '99 (Internet), *Recent Seabird Projects* (Sula) (Internet), *Mergus*, 12 (3) '98, *L'Ecologiste*, 22 '98 (Internet), *Ornithos*, 5 (4) '98, *Alula*, 3 (3)(4) '97, *Natuur*, 2, januari-februari '99, *Mens en Vogel*, 36 (4) '98, *Organbidexka Col Libre*, 31 '98, *Acta Zoologica Lituanica*, *Ornithologia*, 8 (2) '98, *Airo*, 8 (1-2) '97, *Wings*, 12 (11) '99, *Ibis*, 140 (3) '98, *Ökologie der Vögel*, 20 (1) '98, *Die Vogelwarte*, 39 (4) '98, *Der Ornithologische Beobachter*, 95 (4) '98, *Journal für Ornithologie*, 140 (1) '99, *Ardeola*, 45 (2) '98, *Ciconia*, 22 (2) '98.

* De invasie van Pestvogels in Nederland (1995/96) behoort tot de grotere sinds 1940 maar benadert nauwelijks deze van 1965/66. Toen vormden de Pestvogels 41 % van alle waargenomen vogels in oktober en 54 % in november. De golf die Noordwest-Europa bereikte is niet verder massaal zuidwaarts uitgezwermd. België, Frankrijk, Zwitserland, Luxemburg en Oostenrijk kenden geen grote invasie. De vaststelling dat de Pestvogels in Nederland en België geen volle bessens-truiken aantreffen omdat Merels, Roodborsten en Kramsvogels massaal aanwezig waren (J.-J. Jacob in *Aves* 33: 137-152) gaat niet op. (*Dutch Birding*, 20 (5) '98)

* In 1998 werden in Schotland 141 verscheidene soorten geteld. Houtduif, Spreeuw en Tjiftjaf behoren tot de talrijkste maar ook meest verspreide soorten. (*Scottish Bird News*, 52 '98)

* In de Madrileense omgeving zijn er drie kolonies van Monniksgier. Kolonie A herbergt 52 paren (80 %), waarvan 35 tot eileg zijn gekomen. In kolonie B werden 17 nesten geteld, waarvan 10 bezet (9 Monniksgier en 1 Vale Gier). Acht paren Monniksgier zijn gaan broeden. "Kolonie C" telt slechts 1 paar. Een aanzienlijke toename: in 1973 werden - bij

een eerste telling - 6 paren geteld, in 1983 reeds 13 en in 1989 waren er 2 kolonies. Bij gebrek aan betrouwbare gegevens zal "groep C" niet meer als kolonie worden aanzien. (*La Garcilla*, 102 '98)

* Ook Slechtvalk en Zwarte ooievaar weten zich in het Madrileense te handhaven. Gedurende 1997 werden 7 paren Zwarte ooievaar met zekerheid geteld en 4 vermoedelijk (= 4 % van de Spaanse populatie [+ 300 paren]). In hetzelfde jaar werden 64 territoria van Slechtvalk geteld, waarvan

40 bezet waren. Slechts 28 paren zijn tot broeden gekomen, dezelfde als in 1996 en 2 meer dan in 1995. Achtenveertig kuikens werden geboren waarvan er 5 een natuurlijke dood stierven. (*La Garcilla*, 102 '98)

* Velduilen trekken nestelden eenden aan. Deze broedassociatie - die ook voorkomt tussen Sneeuwganzen, Rotganzen, Eider-eenden, Koningseiders en Sneeuwuilen in Siberië of Roodhalsganzen en Slechtvalken/Ruigpootbuizerds - wordt verklaard door het agressieve optreden van Velduilen tegen (grond)pre-

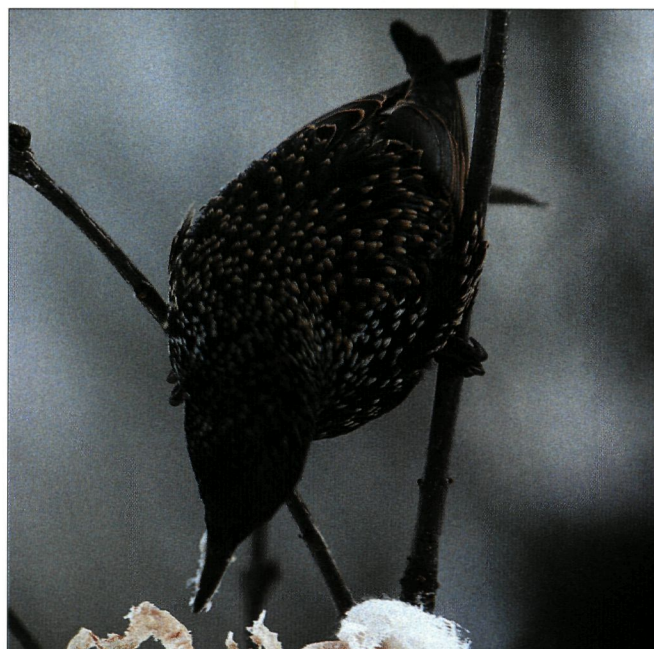
datoren, waardoor het legsel van de eenden beter beschermd is. (*Limosa*, 71 (3) '98)

* Een studie naar het trekgedrag, uitgevoerd in ZO-Italië, wees uit dat adulte mannetjes Bruine, Grauwe en Stepekiekendief, eerder weg-trekken dan de vrouwtjes en laatstgenoemde vroeger dan juvenielen. De drang om eerder het broedterritorium te bereiken is de verklaring. (*Ornis Svecica*, 8 (1-2) '98)

* Een Rode wouw die een voedzame regenworm aanbiedt aan zijn gezellin op het nest is geen uitzondering. Regenwormmeel bevat ongeveer evenveel eiwit als vismeel (62 à 68,1 %) en ook veel calcium. (*Ornithologische Mitteilungen*, 50 (10) '98)

* Vogels trekken niet over de Noordpool o.a. omdat hier oriënteringsproblemen zouden ontstaan: afwezigheid van sterren door de poolzomer en een zwak aardmagnetisch veld (*Avian Biology*, 29 (1) '98). Over het oriënteringssysteem van vogels, zie ook *Journal für Ornithologie*, 140 (1) '99.

* Voor de meeste vogels is vliegen in groep geen probleem. Geoorde fuut kan het beter vermijden. Bij slechte weersomstandigheden komen deze onervaren vliegers in vlucht met elkaar

Spreeuw

foto: L. Kusters

in botsing, wat vaak tot een catastrofe leidt. (*Wilson Bulletin*, 110, (3) '98).

* Een watervogeltelling, gehouden in de departementen Nord en Pas-de-Calais in januari 1998, leverde een forse daling op van het aantal strandlopers tegenover 1996: 7691 in plaats van 53 555. Vooral de verschillen voor Wulp 206/1230 en Goudplevier 21/1071 springen in het oog. (*Le Héron*, 31 (3) '98)

* In de herfst van 1998 zijn + 1200 Ooievaars in Eilat gestrand, + 500 zijn van uitputting omgekomen. Een ongewone hitte, voedselschaarste en het toenemende toerisme zijn de oorzaken. (*Der Falke* 45 (11) '98)

* In Duitsland werd een "jager" veroordeeld tot een geldboete van 4000 DEM. Hij had, vanuit zijn wagen, een Buizerd geschoten. (*Der Falke*, 45 (11) '98)

* Het project "Ooievaars zonder grenzen", gestart door Natuurreservaten vzw en Dierenpark Planckendael, heeft 300 reacties losgeweekt. Niet alle locaties waren bruikbaar, toch werden een twintigtal nestplatforms geïnstalleerd. (*Natuurreservaten*, 20 (5) '98)

* In december 1998 werden in het Zwin, naast de reeds aanwezige Kleine zilverreigers en 2 late Tjiftjafs, 62 Kleine zwanen, 1 Krooneend en 3 Appelvinken waargenomen. (*Nieuws van het Zwin*, 21 december '98)

* Aan de Antwerpse Blokkersdijk werden in de periode april-oktober 1998 o.a. volgende interessante waarnemingen genoteerd: 2 Koe-reigers, 1 overvliegende Grote zilverreiger, 1 Pijlstaart, vrij veel Zomertalingen, Ringsnaveleend (9de opeenvolgende winter), Rosse stekelstaart. Roofvogels waren goed vertegenwoordigd maar door de hoge waterstand waren er minder waadvogels. Kleine plevier en Tureluur verdwenen als broedvogel. Na enige jaren was er weer een Hop. Fuut en Geoarde fuut broeden opnieuw, verder wel wat Boomleeuweriken, Draaihals, Noordse gele kwik-

staart, Paapjes, Baardmannetjes en Buidelmezen. De Wielewaal werd maar éénmaal waargenomen. (*Groenlink*, 20 (4) '98)

* In 1998 werd in Luxemburg, voor het eerst sinds 30 jaren, een broedgeval van Slechtvalk met 4 uitgevlogen jongen genoteerd. Twee paren Zwarte ooievaar hebben gebroed in het noorden van het land. Kwartelkoning telde 4 zingende mannetjes en Drieteenstrandloper werd voor de derde maal waargenomen. (*Regulus*, 3 '98)

* Fanny Side Mill Farm, bij Cumbernauld (iets ten noordoosten van Glasgow), is zowat de enige overwinteringsplaats van Rietganzen in Schotland. Een derde van de Britse populatie werd er in 1998 geteld. (*Scottish Bird News*, 51 '98)

* In 1996 werd, 130 km ten noordwesten van de Shetlandeilanden, een Gon-gon waargenomen. Een nieuw noordelijk record voor deze soort. (*Scottish Bird Report* 1996)

* Tien jaar na de start van het herintroductieplan rond de Lammergier in de Alpen, is een paar in de Haute-Savoie (F) er in 1997 in geslaagd een jong groot te brengen. Het broeden werd voor 62 % door het wijfje verzekerd, zij bracht ook 51 % van de nachten op het forst door. Het voeden werd voor 73 % door het wijfje op zich genomen. (*Nos Oiseaux*, 45 (4) '98)

* De Baardgrasmus klimt in Frankrijk, via de Rhônevallei, op tot de Ardèche en de Drôme. In 1996 werd in de Zwitserse Valais een eerste geslaagd broedgeval vastgesteld. De soort wordt geregeld in het voorjaar vrij noordelijk opgemerkt. In 1997 werd in Zwitserland geen enkel broedgeval gemeld, toch verwacht men dat de soort hier nog zal broeden. (*Nos Oiseaux*, 45 (4) '98)

* In 1996 werden 19 jonge Rode wouwen uit Duitsland in Schotland uitgezet. Acht exemplaren bleven in de winter 1996/97 samen, de 11 andere hebben zich verspreid. Acht van hen wer-

den elders gelokaliseerd, van zuidwest Schotland tot Yorkshire en Devon. In juli 1997 werden opnieuw 18 Rode wouwen uitgezet. Weer werd door de vogels een gemeenschappelijke (winter)rustplaats uitgezocht, ditmaal samengesteld uit 6 uitgezette exemplaren van 1996 en 10 uit 1997. Twee in het wild levende wouwen heben zich bij deze groep gevoegd. (*1997 Raptor Round Up, Supplement to Scottish Birds Volume 19*)

* Een onderzoek naar broeddata en -succes in Wit-Rusland leverde, voor de periode 1994-97 volgende resultaten op. 394 bezette horsten van 13 roofvogelsoorten en 3 uilensoorten. De broedjaren 1994 en 1995 verliepen normaal, 1996 kende een toename van Veldmuis en in 1997 begon de broedperiode 2 à 3 weken later door een late lente. Zearend ging er op achteruit en Torenvalk kende een dieptepunt (van 15 broedgevallen en 80 % broedsucces naar 2 broedgevallen). Buizerd kende het geringste verlies (van 93 % broedsucces naar 65 %). Bruine kiekendief, Oeraluil, Schreeuwarend bleven stabiel. (*Ornithologische Mitteilungen*, 50 (11) '98)

* Van de + 3500 Canadese Ganzen in 5 Vlaanderen rondvliegen, vertoeven er zowat 2000 in de wijde omgeving van en dus ook in de Bourgoyen. Deze exoot, die heel wat ecologische scha-

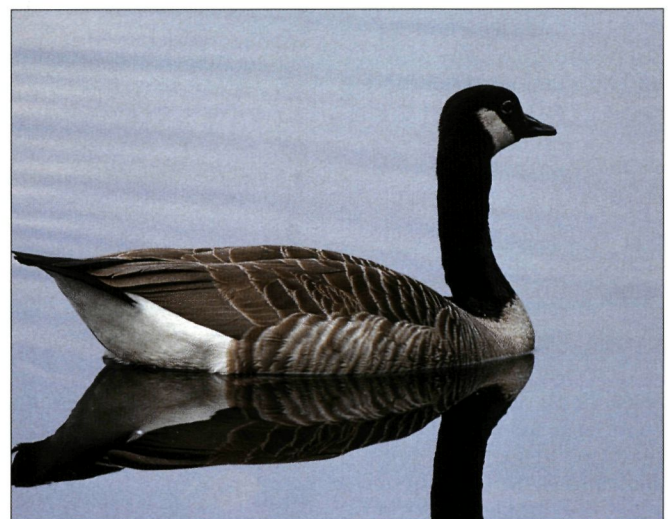
de kan aanbrengen, zorgde voor een serieuze polemiek. (*De Grutto*, 23 (3) '98)

* In mei en juli 1997 werden op het Duitse waddeneiland Norderney 2 Bijeneters waargenomen en op Helgoland minstens 1. Op 20 juli 1998 werden hier een tiental exemplaren opgemerkt. Algemeen wordt aangenomen dat deze soort zich door een noordwaartse warmeluchtstroom liet meevoeren. (*Ornithologische Mitteilungen*, 50 (12) '98)

* Roerdompen en reigers aan de beneden-Inn (Oostenrijk) vertonen, voor de periode 1968-1998, een verschillende bestandsevolutie. Blauwe reiger, Grote en Kleine zilverreiger behielden hun (hoog) aantal of namen toe. Purperreiger, Kwak en Roerdomp namen in aantal af of verdwenen. Door een drastische verandering in de waterecologie verdween het voedsel van kleine reiger-soorten en Roerdompen: ongewervelden, amfibieën, reptielen en kleine visjes. (*Vogelkundige Nachrichten aus Oberösterreich*, 6 (2) '98)

* In het najaar van 1994 werd voor de eerste maal een Roodkeellijster waargenomen in Groot-Brittannië (Essex). (*British Birds*, 92 (1) '99)

* Het tijdschrift Charadrius wijdde een themanummer aan spechten. We lazen er dat in de deelstaat Nordrhein-Westfalen (D) 6 spechtensoorten voorko-

Canadese gans

foto: A.C. Zwaga

men, met uitzondering van de aldaar bijna uitgestorven Draaihals. Het bestand Grote bonte specht wordt geschat op 29 000 à 50 000 broedende paren, dit van Kleine bonte specht op 1700 à 2300. Zwarte specht zou nog 1300 à 1800 broedparen tellen, Groene specht 900 tot 1400, Grijskopspecht 650 à 1200 en Middelste bonte specht 550 tot 600. (*Charadrius*, 34 (3-4) '98)

* Het aantal broedende Blauwe kiekendieven op de Zuid-Orkneyeilanden (Atlantische Oceaan) is met twee derde gedaald tegenover de pieken in de jaren '70. Ongeveer 25 % van de wijfjes, die een nest bouwden, legden geen eieren en slechts 40 % van de eieren werden uitgebroed. Voor 1996 en 1997 vlogen slechts 39 jongen uit (0,9 jong per nest met eieren). Voedseltekort en een verhuizing naar het vasteland zijn vermoedelijke oorzaken. (*Scottish Birds*, 19 (5) '98)

* In tegenstelling tot Engeland, waar voornamelijk zoutmoerassen in trek zijn, zoeken Fraters in Schotland ook een winteronderkomen in weilanden, landbouwgebieden (gerst- en raapvelden), baaien, stranden, duinen, braakliggende gronden en gras- en bouwlanden vlak aan zee gelegen. (*Scottish Birds*, 19 (5) '98)

* De voorjaarsmigratie van Brandgans en Zwartbuikrotgans in Zweden gebeurt eerder over land dan langs de kustlijn. Gemiddelde data waren 19 april (Brandgans) en 25 mei (Zwartbuikrotgans), maar Brandgans migreerde proportioneel talrijker in mei gedurende de laatste jaren van de studie (1981-1995). Beide soorten maakten gebruik van rugwinden. (*Ornis Svecica*, 8 (3) '98)

* In Luxemburg worden concrete maatregelen getroffen waardoor woudbeheer en bescherming van het Hazelhoen vlekkeloos kunnen samengaan. (*Regulus*, 4 '98)

* In 1997 werden 830 dagroofvogels - verspreid over 13 soorten - in de Belgische

vogelopvangcentra gerevalideerd. 44,8 % waren Buizerds, gevolgd door Sperwer (28 %, 231 exemplaren) en Torenvalk (20,4 % of 169 ex.). In totaal werden 13 777 wilde, Europese vogels opgevangen en verzorgd. (*Milvus*, 29 '98)

* In het najaar van 1998 werden in de Gentse Bourgoyen voor de eerste maal een rondvliegende Grote jager en 5 Baardmannetjes waargenomen. (*De Grutto*, 23 (4) '98)

* De Taigaboomkruiper heeft zich in het begin van de jaren tachtig in Zuid-Limburg (NL) gevestigd. In 1997 werden reeds 41 territoria gelokaliseerd. Ook de Kwartelkoning heeft in 1998, na het succesvolle broedseizoen van 1997 (> 200 roepende vogels), weer een topjaar achter de rug. Ruim 470 territoria zijn bekend, waarbij Groningen, Overijssel en Drenthe 80 % vertegenwoordigen. (*Limburgse Vogels*, 9 (2) '98)

* In en rond het Nationaal Park van Doñana, dat in april 1998 zwaar werd geteisterd door vrijgekomen zware metalen, waren eind vorig jaar nog + 1200 nesten van Lepelaars. De Spaanse populatie is sterk toegenomen, want samen met de 500 nesten in de Marismas van de Huelva en nieuwe kolonies bij Ayamonte (bij de Portugese grens) en Cadiz, zijn er + 2000 nesten. (*Het Vogeljaar*, 46 (5) '98)

* Onderzoekers van het Nederlands Instituut voor Oecologisch Onderzoek (NIOO) hebben 5 mannelijke Kleine Zwanen uitgerust met een zendertje. Per satelliet worden de vogels gevolgd van hun broedgebieden in Noord-Rusland naar de overwinteringsplaatsen in West-Europa. (*Het Vogeljaar*, 46 (5) '98)

* Aan de Straat van Gibraltar staan reeds 370 windmolens en 1719 zijn in het vooruitzicht gesteld. Zij liggen aan de basis van een hoge mortaliteit onder de avifauna. Bij de Vale gier wordt 60 % van de slachtoffers toegeschreven aan 23 windmolens. (*Naturopa* 87 '98)

Grote jager

foto: A.C. Zwaga

* In de Spaanse Sierra Morena en Campo de Montiel (Ciudad Real), zorgden 10 hoogspanningslijnen (69 km en 1629 pylonen) gedurende de periode 1988-1996 voor 274 dode roofvogels (14 soorten). Veertien Spaanse Keizerarenden, 23 Steenarenden en 17 Havikarenden werden geëlektrocuteerd. (*Ardeola*, 45 (2) '98)

* Goed en slecht nieuws voor de Franse gieren. Op de Causses (ten zuiden van het Centraal-Massief) heeft het elektriciteitsnet haar dertigste slachtoffer geëist. Alleen al in september 1998 werden 3 Vale gieren geëlektrocuteerd. Anderzijds moeten herders de schapenkarkassen niet meer begraven, zodoende kunnen de gieren hun opruiwswerk doen. En in de Ariège heeft, voor de eerste maal, een paar Monniksgieren een jong groot gebracht. (*L'Oiseau Magazine*, 53 '98)

* Uit een Fins onderzoek aan de universiteit van Turku blijkt dat de vervuiling een belangrijke rol speelt bij de voortplanting van Koolmezen. De luchtverontreiniging verniet de rupsen waarmee de mezen zich voeden. Dit voedsel, rijk aan caroteen, is onontbeerlijk voor de pigmentatie. "Verkleurde" Koolmezen zijn minder aantrekkelijk, wat zich vertaalt in een lagere reproductie. (*L'Oiseau Magazine*, 53 '98)

* Zwarte roodstaart, Tijftjaf (o.a. *P.c. abietinus*) en Kemphaan werden in de Ar-

dennen en de Lorraine (F) tot in december waargenomen. Mogelijk trachten sommige vogels te overwinteren. Uitkijken dus. (*Aves Contact*, 35 (1) '99)

* De recente resultaten van het eerste veldjaar van het nieuwe Atlasproject wijzen op een forse afname in Nederland van eertijds gewone soorten zoals Veldleeuwerik en een toename van exoten zoals Nijlgans en Canadese gans. (*Sovon-persbericht*, 3 november '98)

* Na een halvering van de broedpopulatie in de jaren zestig en zeventig zit de Groene specht in Nederland weer in de lift. (*Sovon, PTT-resultaten*, 5 december '98)

* Omgekeerd seksueel dimorfisme bij Grote en Kleine jager heeft geen invloed op broedparameters. Grote wijfjes zijn niet vruchtbaarder of verdedigen niet beter het nest. Wel paren zij gemakkelijker met oudere mannetjes, terwijl grotere mannetjes door kleinere wijfjes worden afgewezen. (*The Auk*, 116 (1) '99)

* 95% van het snijfal van de visserij dat op de Noordzee over boord gaat, wordt geconsumeerd door zeevogels. De consumptie nam toe van zuid(oost) naar noord(west) en lag in de winter het hoogst. Voor de bijvangst bedroeg dit 80% rondvis, 20% platvis en 6% benthische ongewervelden. Een daling van de visserij-intensiteit zal leiden tot een grotere competitie waardoor

het foerageersucces van de voor kleptoparasitisme kwetsbare soorten zal afnemen. (*Recent Seabird Projects (Sula)*)

* Gedurende de periode 1978-1990 werden 5901 doortrekkende Dwergsterns geteld aan de Belgische Middenkust (gemiddeld 454 per jaar). In het voorjaar werd één piek genoteerd 's middags en één 's avonds; in het najaar één 's morgens vroeg en één in de namiddag. Er worden tijdens de voorjaarsstrek aan onze kust duidelijk minder Dwergsterns geteld dan langs de kusten van Zuid-Engeland en Nederland. Vermoedelijk vertrekken zij op een vast tijdstip op de slaap- of pleisterplaats in Frankrijk en passeren 's nachts, onopgemerkt, aan onze kust. Volgens een andere hypothese vliegen ze over de Vlaamse banken en zijn ze te ver van de kust verwijderd om geteld te kunnen worden. (*Mergus*, 12 (3) '98)

* Mallorca telt reeds 13 golf-terreinen en 7 zijn in aanleg of gepland. Met de bijhorende infrastructuur en + 15 000 toeristische woningen, betekent dit een verlies van 1500 ha natuurgebied. (*L'Ecologiste*, 22 '98)

* In juni 1997 werd in het departement Bouches-du-Rhône (F), voor het eerst deze eeuw, een (dode) Moorse nachtzwaluw aangetroffen. (*Ornithos*, 5 (4) '98)

* Onderzoek naar het woon-gebied van Scharrelaars in

het zuidwesten van het Iberisch Schiereiland wees uit dat de soort bij voorkeur vertoeft in een braakliggend gebied met Steeneiken. Torrenvalk, die hier ook talrijk voorkomt, vormt geen concurrentie voor de Scharrelaars die er meer kans maken bij het vinden van prooien en in de eiken een uitstekende uitkijkpost hebben. (*Die Vogelwarte*, 39 (4) '98)

* Van september 1996 tot mei 1997 werden in het noorden en het westen van Frankrijk uitzonderlijk veel Sneeuwgorzen waargenomen. Vermoedelijk gaat het voornamelijk om de IJslandse populatie die hier bleef pleisteren op hun tocht naar Rusland en in mindere mate om de Groenlandse vogels die meestal de Britse Eilanden verkiezen. (*Ornithos*, 5 (4) '98)

* In 1996 werden in Finland 4 nieuwe soorten waargenomen: Steltkluit, Stormvogeltje, Kleine Regenwulp en Spaanse mus. Hetzelfde jaar kende ook een herfstinvasie van Roodpootvalk in Fennoscandia en de Baltische staten. (*Alula*, 3 (3) '97 en *Alula*, 3 (4) '97)

* Afdeling Natuur van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap kocht in Midden-Limburg het gebied Wijvenheide aan. Hopelijk krijgen Woudaapje en Roerdomp hier een kans. In 1997 werden slechts 4 territoria van Woudaapje vastgesteld in Vlaanderen. In de jaren

zestig waren er nog 150 paren. De voornaamste problemen situeren zich in de Afrikaanse overwinteringsgebieden. Van Roerdomp waren er nog slechts 6 broedparen in 1997, tegenover 50 in de jaren zeventig. (*Natuur*, 2, januari-februari '99)

* In 1998 werden in het Zwin 3065 vogels van 49 verschillende soorten geringd. Er waren enkele interessante terugmeldingen: een Kokmeeuw werd 15 jaar later gecontroleerd in het Zwin en een Scholekster, hier geringd in 1972, werd bij de monding van de Somme (Frankrijk) in juli 1998 gedood. (*Nieuws van het Zwin*, 18 februari '99)

* Ondanks een beperking in het gebruik van pesticiden in de jaren '70 en van PCB's in de jaren '80 stelt men een verdunning van de eischaal vast bij Bosuilen (6 %). Andere toxische materialen in de voeding zijn hiervoor verantwoordelijk. Ook bij Sperwer werd een verdunning gemeten (20 %), bij Havik bedroeg dit 12 %. Verder onderzoek zal uitwijzen hoe het gesteld is met de eischaal van andere roofvogelsoorten. (*Mens en Vogel*, 36 (4) '98)

* Op 31 januari streek een met stookolie besmeurde Alk neer op de Blokkersdijk. De vogel werd geplaagd door Kokmeeuwen, dook onder het ijs en verdronk waarschijnlijk. Voor de Blokkersdijk is de Alk een nieuwe soort. Het aantal geziene wilde soorten sinds de tellingen bedraagt nu 277. De lijst van exoten - ontsnapte of uitgezette uitheemse soorten - bevat er 35. In totaal werden in 1997 in het gebied Blokkersdijk, Antwerpen-Linkeroever, Zwijsrecht 211 soorten, 1 ondersoort en 4 kruisingen waargenomen. (*Groenlink*, 21 (1) '99 en *Groenlink*, 21, extra nummer: *Ornithologisch Jaaroverzicht 1997*, '99)

* De organisatie Organbidexka Col Libre (Baskenland) bestaat 20 jaar en dit wordt gevierd met o.a. een colloquium over de vogeltrek op 16-

17-18 oktober. Geïnteresseerden zullen meer informatie vinden in hun volgende nieuwsbrief of kunnen ondergetekende contacteren. (*Organbidexka Col Libre*, 31 '98)

* De Tapuit wordt de laatste dertig jaar regelmatig als broedvogel opgemerkt in de Litouwse steden. We treffen het nest aan in steenhopen, muurspleten tot zelfs in industrieel afval. (*Acta Zoologica Lituanica, Ornithologia*, 8 (2) '98)

* In 1995 werd aan de monding van de Sado (ten zuiden van Lissabon) het eerste broedgeval van Zwartkopmeeuw gemeld op het Portugese vasteland. De nesten bevonden zich in een kolonie van Scholeksters. (*Airo*, 8 (1-2) '97)

* Tijdens de herfsttrek - meer bepaald de tweede helft van oktober - draaide de wind bij Ierland naar het zuidwesten. Hierdoor verhoogde de kans op Noord-Amerikaanse dwaalgasten. Het wachten werd beloond met de komst van een Heremietlijster. (*Wings*, 12 (11) '99)

* Bij Gierzwaluwen lijkt het alsof de grootste jongen het meeste voedsel tot zich nemen. Dat is ook zo want zij blokkeren de nestingang. De kleinere jongen worden echter niet benadeeld. Door eerst de grootste jongen te voeden garandeert de soort haar broedgrootte in moeilijke omstandigheden. (*Ibis*, 140 (3) '98)

* Minstens 192 (65%) van de 294 roofvogelsoorten ter wereld trekken en maken hierbij gebruik van thermiek. De bekendste verzamelaars zijn de streek rond Veracruz in Mexico, de kusten rond de Zwarte Zee en Eilat. (*Der Falke*, 46 (2) '99)

* Volgens een opiniepeiling van het Institut Français de l'Environnement zijn 49 % van de Fransen gekant tegen de jacht zoals ze nu verloopt, 75 % vindt de jacht een bedreiging voor beschermde soorten en 83 % is voorstander van een jachtbeperking in het broedseizoen. (*Le Héron*, 31 (9) '98)

* Als uw honger naar kennis

Scharrelaar

foto: G. Mornie

Visdiefje

foto: J. Verbanck

over de Ekster nog niet gestild is na de lectruur van De Ekster, in Zwart en wit van J. De Laet, dan biedt het septembernummer van *Ökologie der Vögel*, 20 (1) '98 u zeker een toemaatje. Het ganse nummer (215 blz.) is aan deze soort gewijd.

* De Waterspreeuw is enorm afhankelijk van de waterkwaliteit en maakt ook gebruik van geboden nestgelegenheid. In het gebied Main-Rhön (D) broedt 92 % van deze soort in nestkasten. Het aantal broedparen is gestegen van 16 in 1993

naar 27 in 1997. (*Ornithologische Mitteilungen*, 50 (3) '98)

* In de Bourgoyen-Ossemeersen werden tussen november '97 en januari '98 o.a. twee Steppemeeuwen, één Koereiger en een Veldrietzanger waargenomen. Wilde Eend, Meerkoeit en Waterpieper doen het de laatste jaren minder goed. (*De Grutto*, 23 (1) '98)

* In Rheinland-Pfalz broedde de laatste Ooievaar in 1973. Sinds 1997 werden weer Ooievaars aangetrokken en nu telt men 22 paren.

(*Ornithologische Mitteilungen*, 51 (1) '99)

* Bij Vladivostok werd in juli-augustus 1998 een Kleine flamingo waargenomen. De vogel werd op verscheidene plaatsen opgemerkt, steeds in het gezelschap van andere watervogels (Blauwe reiger, Vlekbekeend, Kokmeeuw, Grote zilverreiger en Kleine zilverreiger). (*Ornithologische Mitteilungen*, 50 (5) '98)

* Geelpootmeeuw vormt in Zwitserland een probleem voor de nestgelegenheid van andere vogels. In 1997 waren er op het meer van Neuchâtel 220 paren aanwezig. Vooral eendensoorten, Kokmeeuw en Visdief moeten wijken. (*Der Ornithologische Beobachter*, 95 (4) '98)

* Een onderzoek naar de reproductieparameters bij Kerkuilen, uitgevoerd over de periode 1989-1995 in het Spaanse Valencia, leverde volgende resultaten op. Elk jaar was de periode voor het eerste legsel hetzelfde, ook voor 1/3 van de wijfjes die voor een tweede legsel zorgden. Vijf eieren per nest was ongeveer een constante. 62,6 % van de aangebrachte prooien waren ratten. (*Journal für Ornithologie*, 140 (1) '99)

* De prooiselectie van de Havikarend tijdens het broedseizoen werd in de provincie Granada (Spanje) onderzocht. Bijna 40 % van het dieet bestond uit konijnen, verder Rode Patrijs (24,7 %), duiven, Parelhagedis, kraaiachtigen en andere vogels. (*Ardeola*, 45 (2) '98)

* De Rode Wouw telt maximaal 13 000 à 14 000 broedparen in Europa. Alleen Spanje, Frankrijk en Duitsland hebben nog een redelijke populatie. In de overige Europese landen zijn er nog kleine relictpopulaties die gelukkig in stijgende lijn evolueren. (*Het Vogeljaar*, 46 (6) '98)

* De Oehoe doet het behoorlijk goed in de noordelijke Vogezen. In 1986 broedde er één paar, sinds 1995 zijn dit er vier en de tendens ziet er gunstig uit. Het gemiddeld aantal uitgevlogen jongen per broedpaar bedraagt 1,8. (*Ciconia*, 22 (2) '98)

* De Grote zilverreiger evolueert in westelijke richting en komt in de Elzas regelmatig voor: van 4-5 vogels (1963-1980) steeg het aantal tot 25 individuen (1991-1998) om uiteindelijk 64 à 80 vogels te bereiken in 1997/98. (*Ciconia*, 22 (2) '98)

* In 1997 werd langs de noordelijke Randmeren een succesvol broedgeval van Witwangstern gemeld. Dit ligt ten noorden van het Europese broedgebied. Mogelijk wijkt de soort omwille van ongunstige omstandigheden (droogte, habitatvernieling) in reguliere broedgebieden uit. (*Limosa*, 71 (4) '98)

* In april 1997 werd bij Aker-sloot (Noord-Holland) een Dikbekfuut waargenomen. Begin januari 1998 volgde een tweede waarneming bij Vlaardingen (Zuid-Holland). (*Dutch Birding*, 20 (6) '98)

* In mei 1997 werd aan de Nederlandse kust (Bergen-aan-Zee/Egmond-aan-Zee) een Ivormeeuw opgemerkt. Vier dagen later werd hetzelfde exemplaar waargenomen in het Duitse Schleswig-Holstein. (*Dutch Birding*, 20 (6) '98)

Ivormeeuw

foto: B. Odeur

VAN ALSCHOLVER AZ EIS TOT

EERSTE GOUDEN KLAUWIER UITGEREIKT DOOR WIELEWAALAFDELING BREE

Onze twee grootste reservaten in eigendom liggen in Limburg : De Kevie in Tongeren en Sint-Maartensheide/De Luysen in Bree. Eind 1998 waren beide zowat 75 hectare groot.

Dit laatste reservaat, waarvan in maart 1992 de eerste 5 percelen (1,3 ha) gekocht werden, bestaat voor een groot deel uit het oude kleinschalige landschap met kleine hooi- en weilandjes doorsneden door houtkanten en bomenrijen en verder ook met ruigten, moerassen en bossen. Daarnaast is er ook het voormalige recreatiegebied De Luysen, nu reeds een prachtig vijvergebied dat door een natuurontwikkelingsproject nog veel aan waarde zal winnen. In dit reservaat werden reeds 101 soorten broedvogels geteld, waarvan meerdere voorkomen op de Europese Rode lijst van bedreigde vogels.

Het bestuur van afdeling Bree achtte het de hoogste tijd om al de mensen, instanties en diensten te bedanken die totnogtoe hebben bijgedragen aan de realisatie van dit prachtige natuurgebied. Ze wenst dit de toen door voortaan jaarlijks een beeldje uit te reiken aan een persoon of instelling die de afdeling bij haar werk gesteund heeft. Vermits Sint-Maartensheide in Vlaanderen de laatste uitwijkplaats vormt voor de Grauwe klauwier, een soort typisch voor dergelijke oude cultuurlandschappen, werd hij als symbool gekozen. En aan kunstenaressen Ina Claessens werd daarom de opdracht gegeven een beeld te ontwerpen dat als prijs kan uitgereikt worden.

Op 6 februari i.l. werd de prijs "de Gouden klauwier" voor de eerste maal uitgereikt aan de heer Jaak Lipkens, eerste schepen van de stad Bree. Op die manier wilde de afdeling de inspanningen honoreren, die de schepen zich heeft getroost.

Toen het reservaatproject werd opgestart in het begin van de negentiger jaren, was Jaak Lipkens schepen van leefmilieu en die eerste gekochte percelen waren afkomstig van zijn familie. Samen met burgemeester Jaak Gabriëls en het ganse college zorgde hij ervoor dat het aankoopbeleid d.m.v. een gemeentelijke subsidie ondersteund werd. Hij kent het gebied trouwens zeer goed en, als leraar van het Biotechnicum van Bocholt, zorgt hij er jaarlijks voor dat een grote ploeg leerlingen beheerswerken komt uitvoeren op de reservaatpercelen.

Na de inleiding door Patrick Hermans, afdelingsvoorzitter en tevens hoofd van de milieudienst van Bree, overhandigde onze algemene voorzitter Luc Meul, de trofee aan de eerste laureaat.

Gedurende de daaropvolgende receptie was Rob Brusten, verantwoordelijke voor de aankopen in de afdeling, weeral druk bezig enkele aanwezigen, eigenaar van percelen in Sint-Maartensheide, te overtuigen tot een verkoopovereenkomst - overigens met succes.

Wordt ongetwijfeld vervolgd.

Gie Luyts

RESERVAATSAANKOPEN 1998

In 1998 werden volgende oppervlaktes aangekocht, voor in het totaal bijna 115 ha. In de meeste gevallen gaat het om uitbreidingen van bestaande reservaten. Er zijn echter ook 9 nieuwe projecten die met een * werden gemerkt.

Reservaat, gemeente	oppervlakte in m ²
Abroek, Grobbendonk (*)	0,5403
de Graaf, Retie	1,9920
Griesbroek, Balen	3,4585
Halsche Bemden, Hoogstraten	1,9466
Hoge Mierdse Hei, Oud-Turnhout	1,5035
Korhaan, Arendonk	4,0805
Kraaienbroek, Bornem	4,3585
Kwarekken, Westerlo	1,4780
Laenenbemd, Puurs	3,2935
Marbeleven, Brecht (*)	2,8330
Neerhelst, Geel	2,3201
Nieuwe Hoeve, Westerlo (*)	0,9850
Olens broek/Langendonk, Herentals	0,1274
Peulisbossen, Putte	0,9793
Saartloopvallei, Westerlo (*)	0,5815
Scheldeschorren Branst, Bornem	12,7371
Spierbroek, Bornem	1,5074
Vallei Grote Nete, Heist o/d Berg	3,5713
Vallei Lippelose Beek, Bornem	0,5764
Vierselsgebroekt, Zandhoven	1,0080
Zammelsbroek, Geel	5,4310
Zegge, Geel	0,8222
Beerendries, Halle	0,6595
Dorent, Zemst (*)	1,1278
Lippelo-Malderen, Londerzeel (*)	2,7790
Pimpernel, Zemst (*)	0,7140
Dommelvallei, Peer	3,5809
Kevie, Tongeren	2,6000
't Plat, Overpelt	0,3320
Sint-Maartensheide, Bree/Bocholt	11,1223
Vloeiweiden, Lommel	2,0250
Wijvenheide, Zonhoven	0,5830
Bos 't Ename, Oudenaarde	1,7233
Boterhoek, Brakel	3,1560
Broeckhaem, Brakel	1,0560
Dendermeersen, Ninove (*)	5,1390
Diepmeers, Buggenhout (*)	0,4600
Hayesbos, Brakel	6,3189
Jansveld, Brakel	4,4286
Kreken van Saleghem, Sint Gillis Waas	0,0892
Langemeersen, Wortegem-Petegem	5,7486
De Putten, Merelbeke	0,1870
Reepkens, Wachetebeke	0,8640
Steenberg, Brakel	0,7100
Trimpont, Brakel	2,2170
Vijvermeers, Zottegem (*)	0,5250
Vlassenbroek, Dendermonde	1,0040
Wierstermeersch, Lebbeke	0,2770
Avelgemse Scheldemeersen, Avelgem	4,2333

totaal

114,2714

We danken ieder die hieraan heeft meegewerkt : de leden en de afdelingsbesturen met hun ruime giften, schenkingen van bedrijven en socio-culturele verenigingen, de toelagen van gewestregering en provincie- en gemeentebesturen.

Koen Grolus, Gie Luyts

De dag wordt een stuk langer. De nieuwe SLC 8x56 B.

SLC 8x56 B

- Fasengekorrigeerd dakkant-prismasysteem, breedbandspiegel, alsook SWAROTOP® en SWARODUR® multi-lagen-coatings voor een helder, briljant en kontrastrijk beeld.
- Close focus vanaf 8 m.
- Zachte, glijvaste, schok- en geluiddempende ommanteling.
- Waterdicht en met stikstof gevuld.
- Hoog gebruikskomfort door centrale scherpstelling en dioptrie-instelling.

- Snel indraaibare oogkleppen voor brillendragers, volledig afschroefbaar en bijgevolg eenvoudig te reinigen.
- Handzame vormgeving met duimuitsparingen.
- Aansluiting voor statief.

Bijkomende informatie bekomt
U bij Uw handelaar of bij

SWAROVSKI
OPTIK
1 9 4 9 - 1 9 9 9

NV TYROLIT BELGIUM
Afd. SWAROVSKI OPTIK
Bollinckxstraat 43 - B-1070 Brussel
☎ 02 / 556 08 20 • Fax 02 / 521 62 04

activiteitenkalender

* Activiteiten aangeduid met een sterretje staan onder begeleiding van cursusleiders van Natuur- en milieu-educatie De Wielewaal.

MEI

1

* **Antwerpen-Centrum.** Week van de Natuur : Natuureducatieve vroege ochtendwandeling te Ekeren -b- 5 u kasteel van Veltwijck, Ekeren -l- A. Vervoort -e- 8 u -m- laarzen.

* **Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve landschapstocht naar de Lessevallei -b- 8 u station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel -l- Hugo Waeterschoot 03/455 22 12 -e- 19 u -m- loop, kijker, telescoop, veldgidsen, flora, vogelgidsen, stevig schoeisel en picknick met drank -info- mits de leiding te verwittigen kan men om 10 u aansluiten op het stationsplein van Houyet.

* **Geraardsbergen.** Plantenwerkgroep op tocht in de omgeving van Ophasseltbos -b- 9 u kerk van Ophasselt -l- Lode De Beck 054/41 42 47 -e- 17 u.

* **Land van Waas-Noord.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling langs de kreken -b- 5u15 Natuurhuis, Krekeldijk 2, Sint-Gillis-Waas -l- Marcel Van Puymbroek 03/770 62 38 -e- 8u15 -info- na wandeling ontbijt in natuurhuis, gelieve op voorhand in te schrijven door storting van 150 F op rekening 000-0105608-72 van afdeling Land van Waas-Noord.

* **Land van Waas-Zuid.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling in de polder van Kruikebe -b- 6 u kerk van Kruikebe -l- Gilbert Smet en Nand Daniëls -e- 10 u.

* **Lier.** Natuureducatieve wandeling in het Zomerklokjesreservaat te Emblem -b- 14 u P. herberg 't Badhuis, Emblemsesteenweg 73, Kessel -l- Marc Vermeylen 03/481 94 79 -e- 17 u -m- stevig schoeisel en verrekijker.

* **Maasland.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling op de Sint-Maartensheide -b- 5 u P. Woutershof, Molenbeersel -l- Marc Stevens 089/75 56 52 -e- 7u30 -m- laarzen, verrekijker en vogelgidsen.

* **Midden-Kempen.** Natuureducatieve dagtocht naar de Meinweg (NL) -b- 8 u markt van Balen -l- F. Vreysen 014/81 08 23 -e- 18 u -m- veldgidsen, picknick en enkele guldens -info- kostendelend vervoer.

* **Nationale Werkgroep Botanie.** Plantenstudiedag langs de Aisne te Amonines -b- 9 u en 13u30 kerk van Amonines -l- Boudewijn Declercq 056/60 02 17 -e- 17 u -m- laarzen, loop, flora's en picknick met drank.

* **Noorderkempen.** Natuureducatieve wandeling in het Merkske te Hoogstraten -b- 9 u kerk van Hoogstraten -info- Rudy Hanssens 03/664 05 97 -e- 12 u -m- laarzen, verrekijker en telescoop.

* **Oostende.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling in 't Bosje -b- 6 u -l- Dr. Jacques Casselman -e- 9 u.

* **Scheldeland.** Natuureducatieve dagtocht naar de Zwinbosjes en Zeebrugge -b- 8 u markt van Wetteren -l- Antoon Blondeel 09/369 33 42 -e- 19 u -m- laarzen, vogelgids, kijker en picknick.

* **Turnhout.** Natuureducatieve dagtocht naar Malpie, plateau's en Hageven -b- 6 u Boomgaardplein, Turnhout -l- Mark Smets -e- 18 u.

* **Waregem.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling op het Happy Golfterrein te Waregem -b- 6 u café De Fazant, langs de weg Waregem-Wortegem -l- Dirk Libeer 056/61 49 61 -e- 9 u.

* **Westland.** Week van de Natuur : Natuureducatieve vroege ochtendwandeling in de Palingbeek en omgeving -b- 5 u grote P. van Palingbeek, Palingbeekstraat 18, Zillebeke -l- Patrick Verhalle 057/20 17 99 -e- 8 u -m- laarzen, warme kledij en verrekijker -info- na wandeling ontbijt in restaurant De Palingbeek, inschrijven voor 24 april bij Patrick Verhalle.

Zuid-Limburg. Beheerswerken in de Kevie -b- 9 u Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Roger Nijssen 012/23 53 60 -e- 18 u.

2

* **Bree.** Vogelinventarisatie in de A-beekvallei -b- 6u15 fontein, stadsplein, Bree of 6u30 kerk van Ellikom -l- Jacky Jacobs -e- 12 u.

* **Bree.** Natuureducatieve wandeling op De Luysen -b- 13u50 kerk

van Beek-Bree of 14 u De Luysen -l- Jack Faassen of Jacky Jacobs -e- 17 u.

* **Brussel.** Natuureducatieve vogelwandeling in Schulens Broek -b- 8 u kerk van Linkhout, 3 km van Halen -l- Paul Herroelen 016/73 40 69 -e- 13 u -m- aangepaste kledij, laarzen, kijker en gidsen.

* **Demervallei.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling in de Schans te Schaffen -b- 6u30 P. Offint, Schaffen-Diest -l- Florent Mangelschots 013/66 46 18 -e- 9u30 -m- laarzen en verrekijker.

Denderland. Natuureducatieve wandeling in het Osbroek (Thema : Vogelwaarnemingen) -b- 10 u infobord, Burg. Blanckaertdreef, Aalst -l- Walter Roggeman -e- 12 u -m- verrekijker en vogelgidsen.

* **Geraardsbergen.** Natuureducatieve vogelzangwandeling in het Akrenbos -b- 8 u kerk van Akrenbos (Bever) -l- Luc Favijts -e- 11u30 -m- verrekijker en vogelgidsen.

Klein-Brabant. Fietstocht langs de reservaten van de Noordelijke helft van Klein-Brabant -b- 10 u kerk van Branst -l- Paul Segers 03/899 13 90 -e- 17 u -m- fiets, herstelgerief en picknick.

* **Mandelstreke.** Natuureducatieve dagtocht naar het natuurreservaat De Dooie Bemde -b- 7u30 Meiboomlaan, ingang Roularta, Roeselare of 9 u AC-restaurant -l- Toon Roels -e- 19u30 -m- laarzen en picknick met drank -info- men kan ook om 13u30 aansluiten aan de kerk van Sint-Agatha-Rode.

* **Meetjesland.** Natuureducatieve dagtocht naar de omgeving van Yvoir -b- 7u30 sporthal, Pussemierstraat, Eeklo -l- Chris Bruggeman en Christine De Bie -e- 17 u.

Midden-Kempen. Beluisteren van de ochtendzang in de Langvennen -b- 5u30 of 7u30 kerk van Mol-Gompel -l- Guy Hannes 014/31 71 54 -e- 9 u -m- laarzen en verrekijker -info- nadien mogelijkheid tot een lekker ontbijt.

* **Moervaart-Zuidlede.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling in het natuurreservaat Reepkens -b- 5 u brug over de Moervaart, Meerstraat, Wachtebeke -info- Maatje den Herder 09/355 58 59 -e- 8 u -m- veldgidsen en verrekijker.

* **Netevallei.** Natuureducatieve reservatenwandeling in de Netevallei -b- 14 u Lodijk, brug over Nete tussen Heist en Hulshout -l- Wilfried Wouters 015/24 25 73 -e- 16 u -m- kijker.

* **Noord-Limburg.** Natuureducatieve voormiddagwandeling in de Wateringen -b- 10 u Fam. Wijnen, Bredase Dijk 59, Bergeyk, ten noorden van blok 6 -l- Albert Van Otten -e- 12u30.

* **Noord-Limburg.** Natuureducatieve namiddagwandeling in de Vloeiweiden -b- 14 u Wateringshuis, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -l- Luc Winters -e- 16u30.

* **Nede-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in het Militair Domein -b- 8 u P. aan athletiekpiste, Hechtel -l- Albert Geuens -e- 12u30.

* **Schelde-Leie.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling te Lede -b- 6u30 kerk van Lede (Kruishoutem), Lededorp -l- André Wandels 09/383 66 25 -e- 9u30 -m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

* **'s Heerenbosch.** Week van de Natuur : Natuureducatieve vroege ochtendwandeling in de Vlassenbroekse Polder -b- 5u30 Galerij Salix, tegenover de kerk van Vlassenbroek (Dendermonde) -l- Paul Van Geet 052/35 73 50 -e- 9 u -m- laarzen en verrekijker.

* **'s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" van Mona Van Waes -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 18 u -info- ten voordele van aankoop natuurgebied.

* **Turnhout.** Natuureducatieve wandeling in het Frans Segersreservaat -b- 14 u brug achter restaurant 't Spookhuis, Gierlesteenweg 441, Turnhout -l- Paul Prinsen -e- 17 u.

* **Westland.** Week van de Natuur : Planten- en vogelinventarisatie in de Verdrongen Weide -b- 9u30 Vijverhuis, Vijverdreef 2, Zillebeke -l- Rudy Claeyss 057/20 24 54 -e- 12 u -m- laarzen, telescoop en verrekijker.

* **Wulp.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling -b- 8 u P. rechts van de baan juist voor de brug over het kanaal, baan Oud-Turnhout en Ravels -l- Wim Dings 014/41 42 12 -e- 11u30 -m- vogelgids en verrekijker.

* **Zemst.** Opening van aangekocht gebied : Natuureducatieve inwandeling in het Dorentbos -b- 14 u restaurant Jagershof, Grimbergsesteenweg, Epegem -l- Jeanne Peeters 015/61 20 86 -e- 17 u.

* **Zuid-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Kevie -b- 14 u Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Roger Nijssen 012/23 53 60 -e- 17 u.

Zuid-West-Vlaanderen. Officiële opening van De Coupure te Avelgem -b- 10 u De Coupure -l- Philippe Debaene -e- 23 u -info- receptie en prijsuitreiking i.v.m. de afvaltentoonstelling, geleide wandelingen om 10 u, 14 u, 15 u en 16 u en beleidsvoorstelling van Wielewaalafdeling Avelgem.

***Zwalmvallei.** Week van de Natuur : Natuureducatieve dagtocht naar de Vlassenbroekse Polder en het Buggenhoutbos -b- 8 u markt te Zottegem of 9 u ingang Vlassenbroekse Polder of 13u30 Boskapel, Kas-teelstraat, Buggenhout -l- Johan Cosijn 055/30 98 10 -e- 16 u -m-laarzen, verrekijker, loop, veldgidsen en picknick met drank -info- kos-tendelend rijden met eigen wagens.

3

***Dubbelloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Lichtaart -b- 9u30 taverne Korte Heide, Olensteenweg 40, Lichtaart -l- Oscar Toelen 014/23 43 37 -e- 12 u.

5

***Voorkempen.** Natuureducatieve wandeling te Zandhoven (Thema : Lentebloei en zangvogels) -b- 18u30 Dienstencentrum, Schoolstraat, Schilde of 18u45 kerk van Zandhoven -l- Marc Vanden Ven -e- 22 u -m- laarzen, flora en verrekijker.

7

***Mandelstreke.** Natuureducatieve avondwandeling in de Verdrongen Weide -b- 19 u Meiboomlaan, ingang Roularta, Roeselare of 19u30 jeugdstadion, Leopold III-laan, Ieper -l- Rudy Claeys 057/20 24 54 -e- 22 u -m- laarzen en verrekijker.

8

***Brussel.** Natuureducatieve avondwandeling in Grimbergen -b- 19 u Stationsplein, Vilvoorde -l- F. Van den Houte 02/270 84 37 -e- 22 u -m- gepaste kledij, kijkers en gidsen.

Dubbelloof-Westerlo. Deelname aan Tongels dorpsfeest via Wielewaalstand -b- 14 u centrum van Tongerlo -info- Hortense Dupont 014/54 54 83.

***Kievit.** Natuureducatieve Nachtegalewandeling te Beerse -b- 19u30 brug 4, baan Vosselaar-Merksplas Oosteneinde, Beerse -l- Ludo Berckvens -e- 22u30.

***Lier.** Plantenwerkgroep op tocht in het fort van Broechem -b- 8u30 fietsstalling, station van Lier of 9 u (en 13u30) ingang fort van Broechem -l- Nelly Van Aerschot 015/22 25 73 -e- 17 u -m- flora's, loop en picknick met drank.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling te Meerhout -b- 6 u Markt, Meerhout -e- 9 u.

***Ninove.** Infoavond over de zonverduistering in augustus -b- 20 u buurthuis, Nederhasseltstraat 338, Aspelare -l- Jacqueline Arickx en Marc Sijsmans -e- 23 u -info- inkom 100 F.

Waregem. Beheerswerken op de oude spoorwegberm en/of Weymeersch -b- 9 u oude spoorwegberm, via het Koestraatje, Zulte -l- P. Depodt 056/61 04 55 en F. T'Jollyn 056/68 75 80 -e- 11u45 -m- werkhandschoenen, stevig schoeisel en aangepaste kledij, drank wordt voorzien.

Westland. Vrijstelling van planten in het Bulkiebos -b- 13u30 IJselbeekstraat, Geluwe -l- Luc De Poortere 056/31 39 39 -e- 17 u -m- verrekijker, zeis en hakbijl.

***Zemst.** Natuureducatieve Nachtegalewandeling te Weerde -b- 19 u kerk van Weerde -l- Jeanne Peeters 015/61 20 86 -e- 22 u.

9

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve dagtocht naar Wielewaalreservaten in Klein-Brabant -b- 8u30 station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel -l- Luk Smets 03/887 18 79 -e- 17u30 -m- loop, laarzen, verrekijker, veldgidsen en picknick met drank -info- mits de leiding te verwittigen kan men om 13 u aansluiten in Sint-Pieters Redoute, Puurs.

***Brechtse Heide.** Natuureducatieve dagtocht met bezoek aan het Wielewaalhuis en De Liereman -b- 9u50 Grote Markt, tegenover De Post, Turnhout of 10 u Wielewaalhuis, Graatakker 11, Turnhout -l- Richard Vergaen 03/384 15 81 -e- 16u30 -m- laarzen, flora, verrekijker en picknick met drank -info- men kan ook om 13 u aansluiten aan de kerk van Oud-Turnhout.

***Brugge.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling langs het Boudewijnkanaal te Lissewege -b- 4u45 voorkant station van Brugge, ingang P. of 5 u Herdersbrug, Boudewijnkanaal, Dudzele, kant Lissewege -l- Frank De Scheemaeker 050/33 96 09 -e- 8 u -m- veldgidsen en verrekijker.

***Denderland.** Werkgroep Botanie op tocht -b- 8u15 P. stedelijke begraaftplaats, Leo De Bethunelaan, Aalst -l- Paul Van den Bremt, Laurent Annaert en Walter Tolleneer -e- 12 u.

***Groot-Haaltert+Ninove.** Natuureducatieve planteninventarisatie-

tocht in de Beverbeek te Aspelare -b- 9 u kerk van Aspelare -l- Gery de Munter en Marleen Gabriëls -e- 12 u -m- plantengids en loop.

***Land van Waas-Zuid.** Natuureducatieve Nachtegale- en vroege ochtendwandeling te Moerzeke -b- 6 u kerk van Kastel-Moerzeke -l- Peter Van de Putte -e- 9 u -m- verrekijker.

***Lier.** Vogelwerkgroep op vroege ochtendwandeling in de Vallei van de Kleine Nete -b- 5 u P. 't Badhuis, Emblemsesteenweg 73, Kessel -l- Karl Van Rompaey 03/488 44 91 -e- 10 u -m- vogelgids en verrekijker.

***Lier.** Natuureducatieve wandeling in Schulensbroek -b- 13 u fietsstalling, station van Lier of 13u45 P. van carpooling te Lummen -l- Koen Leysen -e- 17 u -m- laarzen en verrekijker.

Mandelstreke. Natuureducatieve wandeling in de Mandelhoek -b- 9u30 ingang reservaat, Waterstraat, Ingelmunster -l- Wim Marichal 051/20 74 93 -e- 12 u -m- laarzen en kijker.

***Merelbeke-Melle.** Natuureducatieve wandeling in de kreken van N-O-Vlaanderen -b- 8 u kerk van Merelbeke-Centrum -l- Eddy Gadeyne -e- 12 u -m- laarzen, gidsen en verrekijker.

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve wandeling te Hasselt-Runkst -b- 9 u Sint-Christoffelkerk, Runkst -l- Rik Jacobs -e- 12 u -m- laarzen.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve reservatenwandeling in het Zammelbroek -b- 9 u kerk van Geel-Zammel -l- Jan Van Reusel 014/86 61 98 -e- 12 u -m- verrekijker.

***Netevallei.** Natuureducatief bezoek aan de Steenbeemden en het Zomerklodje te Emblem -b- 13u30 Wielewaalokaal, Leopoldlei 81, Hallaar of 14 u 't Badhuis, Emblemsesteenweg 73, Emblem -l- Chris Segaert 015/22 01 06 -e- 16 u -m- verrekijker.

***Ninove.** Natuureducatieve wandeling in het Neigembos (Thema: Vogelzang) -b- 14u30 kapel van Bevingen, Neigem -l- Wouter Mertens -e- 17 u -m- kijker, gidsen en telescoop.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve landschapswandeling langs het Spijkerhoekje en Kasteelbeemd -b- 8 u P. bij reservaat, Spijker, Essen -l- Wim De Bock -e- 12 u -m- laarzen en verrekijker.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Liskens -b- 8 u P. grensovergang Lommel-Kolonie -l- Albert Mertens 011/64 94 00 -e- 12u15.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve wandeling met aandacht voor de resultaten van beheerslandbouw te Mullem -b- 9 u kerk van Mullem, Mullemstraat -l- André De Kimpe 09/383 71 99 -e- 12 u -m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" van Mona Van Waes -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 18 u -info- ten voordele van aankoop natuurgebied.

***Turnhout.** Natuureducatieve dagtocht naar de Bocqvallei -b- P. De Warande, Warandestraat 42, Turnhout -l- Luc Van Gompel -e- 18 u.

***Westkust.** Provinciale dag : Bootexcursie op de IJzer -b- 8u45 aanlegsteiger Jean Bart III -info- Godfried Warreyn 058/51 80 80 of Jan Hauweele 058/23 60 94 of René Billiau 058/41 27 35 -e- 19 u -m- warme kledij, laarzen, verrekijker, vogelgids en picknick.

***Wulp.** Natuureducatieve wandeling in het Prinsenveld te Retie -b- 8 u hoofdP., Kastelsedijk, Retie -l- Pol Van Gils 014/37 91 95 -e- 11u30 -m- verrekijker en vogelgids.

***Zemst.** Natuureducatieve merkwaardige bomenwandeling -b- 14 u kerk van Weerde -info- Jeanne Peeters 015/61 20 86 -e- 17 u.

***Zuid-Limburg.** Natuureducatieve vogelzangwandeling in de Kevie -b- 6 u Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- David Nijssen 012/23 53 60 -e- 9 u.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling in de Everbeekse Bossen -b- 6 u kerk van Everbeek-Boven -l- Frank De Waele 055/42 78 40 en Roger D'Homme 055/42 37 73 -e- 9 u -m- laarzen en verrekijker -info- na de wandeling is er ontbijt, gelieve te reserveren voor 20 april.

10

***Dubbelloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Tielen -b- 9u30 P. Hoge Rielen, Tielen -l- Oscar Toelen 014/ 23 43 37 -e- 12 u.

11

***Westland.** Natuureducatieve avondterminatie rond de Blankaart -b- 19 u station van Ieper -info- Mario Hanssens 056/53 05 73 -e- 22 u -m- verrekijker, gepaste kledij en waterdicht schoeisel.

12

***Noorderkempen.** Natuureducatieve avondwandeling in het Groot Schietveld -b- 19 u kerk van Wuustwezel -info- Joris Elst 03/669 69 16 (week) en 0477/21 60 56 (weekend) -e- 22 u -m- laarzen en verrekijker.

***Scheldevallei.** Vogelwerkgroepavond -b- 20 u Stedelijk Centrum,

Heurnestraat, tegenover de Maalderijstraat, Heurne -I- Norbert Desmet 055/38 96 72 -e- 22u30 -m- vogelgidsen.

13

Gent. Natuureducatief weekend van 13 tot 15 mei in De Lorraine -b- vertrek op 13/05 op 6u30 op het Sint-Pietersplein, Gent -I- Eric Van Renterghem 09/230 82 68 -e- omstreeks 22 u op 15/05 -info- inschrijven bij Eric Van Renterghem.

***Kievit.** Natuureducatieve wandeling in het Blak te Beerse : Op zoek naar de Zwarte stern -b- 9 u kerk van Beerse, Den Hout -I- Geert Torremans -e- 12 u -m- vogelgids en verrekijker.

***Lier.** Plantenwerkgroep op weekend van 13 tot 16 mei in de Eifel (Duitsland) -I- Nelly Van Aerschot 015/22 25 73.

***Mandelstreke.** Natuureducatief weekend van 13 tot 16 mei in de Viroin -info- inschrijven bij Piet Desmet 051/22 58 52.

***Midden-Kempen.** Natuureducatief weekend van 13 tot 16 mei in de Argonne -info- inschrijven bij Jan De Schepper 014/81 12 53, er zijn nog maar enkele plaatsjes vrij !!

***Scheldeland.** Natuureducatief weekend van 13 tot 16 mei naar La Brenne (Frankrijk) -info- inschrijven door storting van 5000 F op rekening 001-1264471-55 van afdeling Scheldeland voor 20 april, een telefoontje vooraf naar Antoon Blondeel 09/369 33 42 of Bruno Bekaert 09/369 49 46 is aan te raden, opgelet : 5000 F is een richtprijs, mogelijk zal het iets minder of meer zijn.

Westland. Natuureducatief weekend van 13 tot 16 mei in Luxemburg in de omgeving van Kautenbach -info- verblijf op camping Nic Brandenburger, Kautenbach, meer info bij Murielle en Dirk Buekenhoudt 056/31 06 64, inschrijven met voorschot zeker voor einde februari op rekening 467-3863771-57 met vermelding "Kautenbach".

15

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve broedvogelinventarisatiewandeling -b- 9 u ingang fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk -I- Peggy Beers 03/829 07 70 -e- 12 u -m- verrekijker, telescoop, vogelgids, stevig schoeisel en laarzen bij regenweer.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Op zoek naar Blauwborstjes nabij de Verbrande Brug te Grimbergen -b- 8 u kerk van Verbrande Brug, Grimbergen -I- Frank Van den Houte 02/270 84 37 -e- 10 u -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Natuureducatieve langsheen de Woluwe -b- 8 u parkeerstrook Hof ter Musschen, Hypocrateslaan, Sint-Lambrechts-Woluwe -I- Irène Scherpereel 02/30 50 558 -e- 10 u -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Flora-analyse van het Kinsendaalpark en Engelandplateau te Ukkel -b- 9 u Papenkasteel, Steenweg op Sint-Job, Ukkel -I- Filip Fleurbaey 02/759 87 52 -e- 11 u -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Vogelstand in de Vogelzangbeekvallei te Anderlecht -b- 9 u ingang begraafplaats, Sint-Janskruidlaan, Anderlecht -I- Peter Vanbellighen 02/640 19 24 -e- 11 u -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Vogel langs de onweerbekkens van Vilvoorde -b- 10u30 kerk van Machelen (Brussel) -I- Erik Toorman 016/29 14 25 -e- 12u30 -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Wat beweegt en leeft er in en nabij het Woluwepark te Sint-Pieters-Woluwe -b- 10u30 Trammuseum, kruispunt Tervurenlaan en Woluwelaan, Sint-Pieters-Woluwe -I- Stephaan Beke 02/771 74 68 -e- 12u30 -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Vlinders in het Zoniënwood -b- 14 u P. Middenhut, Waterloo-sesteenweg 1, Sint-Genesius-Rode -I- Dirk Raes 02/358 32 93 -e- 16 u -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Ongewervelden en planten in het Beverbos te Wemmel -b- 15 u Politiecommissariaat, Vandenbrouckstraat, Wemmel -I- Rik Devriese 02/461 35 32 -e- 17 u -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Vogelbestand van de Forsterie (Zoniënwood) in Bosvoorde -b- 16u30 station van Bosvoorde, Terhulpsesteenweg -I- Karel Samyn 02/672 12 89 -e- 18u30 -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Nachtegalen en nachtgeluiden te Humbeek -b- 22 u P. achter kerk van Humbeek (Grimbergen) -I- Frank Van den Houte (02/270 84 37 -e- 24 u -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Geraardsbergen.** Plantenwerkgroep op tocht in de omgeving van

Ophasseltbos -b- 9 u kerk van Ophasselt -I- Lode De Beck 054/41 42 47 -e- 17 u.

***Voorkempen.** Natuureducatieve dauwtrip in het Krabbelshof te Pulderbos -b- 5u30 brug over de E34 op de baan Malle-Zandhoven, afslag Pulderbos -I- Frans Kerstens 03/383 19 40 -e- 8u30 -m- laarzen, loep en verrekijker.

16

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve dagtocht naar de Voorkepen -b- 9 u of 13u30 kerk van Zandhoven -I- Jos Claes -e- 17 u -m- laarzen en picknick met drank.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Vogels kijken in Do-mein De Ribeaucourt te Perk -b- 8 u kerk van Perk -I- Jean-Pierre Verduystert 015/71 24 94 -e- 10 u -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Vogelbepalingsreis in Meise -b- 8 u kerk bij plantentuin te Meise -I- Paul Herroelen 016/73 40 69 -e- 10 u -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Wat leeft en beweegt er in de Vallei van Puttenbeek en Broevink in Opwijk ? -b- 9 u oud station van Droeshout, Klei, spooroverweg, Droeshout -e- 11 u -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Broedvogels in de Wolfspuiten te Dilbeek -b- 9 u Cultureel Centrum De Westrand, Dilbeek -I- René Dirckx 02/569 25 07 -e- 11 u -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Paddestoelen en ander fraais in het domein Drie Fonteynen te Vilvoorde -b- 10u30 info-bord Lendrik, domein Drie Fonteynen, Vilvoorde -I- Emile Vandeven 02/267 74 18 -e- 12u30 -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Natuureducatieve tocht in Laarbeekbos te Jette -b- 10u30 hoofdingang van AZ, Jette -I- Rik Gielen 09/232 27 02 -e- 12u30 -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Voorjaarsbloei in de Wolfspuiten te Dilbeek -b- 14 u Cultureel Centrum De Westrand, Dilbeek -I- Marc Bruneel 02/466 63 28 -e- 16 u -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Op zoek naar roofvogels en anderen op het vliegveld van Grimbergen -b- 15 u kerk van Beigem (Grimbergen) -I- Herman Dierickx 02/252 11 05 -e- 17 u -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Diavoorlicht "Het geheime leven van de uil" -b- 20 u locatie nog niet bekend -info- Lut Mertens 02/524 28 52 -e- 18u30 -m- aangepaste kledij en schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Brussel. 50 jaar Wielewaalafdeling Brussel:** Diavoordracht "Het geheime leven van de uil" -b- 20 u locatie nog niet bekend -info- Lut Mertens 02/524 28 52 -e- 22 u.

***Dubbeloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling -b- 9 u kerk van Westerlo -I- Jos Van Kerckhoven 014/26 64 62 -e- 12 u -m- wandelkledij.

***Fruitstreek.** Natuureducatieve trekvogelwandeling in de omgeving -b- 8 u station van Sint-Truiden -info- Yvon Princen -e- afhankelijk van het weer -m- laarzen en picknick.

***Geraardsbergen.** Natuureducatieve bomenwandeling in het arboretum van de Sint-Adriaansabdij en de Oudenberg -b- 14 u P. van cinema Focus, nabij Shopping Denderland -I- Pieter Borremans -e- 17 u.

***Groot-Haaltert.** Planteninventarisatie in de Molenbeek -b- 10 u Gotegemolen, Molenstraat, grens Erpe-Mere en Haaltert -I- Hildegard De Rouck -e- 12 u.

***Merelbeke-Melle.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling in het Heidebos te Moerbeke -b- 6 u kerk van Merelbeke-Centrum -I- Guy De Meulemeester 09/230 46 46 -e- 10 u -m- laarzen, gidsen en verrekijker.

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve wandeling op de Platwijers -b- Paalsteen, einde van Paalsteenstraat, Hasselt-Kuringen -I- Marc Lodewijckx en Ludo Grouwels 011/81 75 22 -e- 12 u -m- laarzen en verrekijker.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve reservatenwandeling in het Aa-Broek -b- 9 u kerk van Grobbendonk -I- Koen Borghgraef -e- 12 u -m- verrekijker.

***Ninove.** Natuureducatieve planteninventarisatietocht naar de Dender te Roosdaal -b- 9 u kerk van Okegem, F. Van der Perrekooy -I- Gery de Munter en Marleen Gabriëls -e- 12 u -m- plantengids en loep.

***Pajottenland.** Natuureducatieve landschapswandeling in Gooik -b- 14u30 stelplaats van Leerbeek, tegenover café De Statie, op de Edingse Steenweg 221, Gooik -l- Jef Cammerlinckx -e- 17 u -m- laarzen en verrekijker.

***Rupelstreek.** Natuureducatieve wandeling langs de schorren van de Rupel en het Zuidelijk Eiland -b- 8 u P. taverne Oud Tolhuis, Rupeldijk, einde Tolhuisstraat, Schelle -l- Erik De Keersmaecker 03/887 13 72 -e- 11 u -m- stevig schoeisel, verrekijker en telescoop.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in en om het reservaat 'Den Wiestermeersch' (Thema : Ongewervelden) -b- 14 u P. V.B.S., Kloosterstraat, Wiezelebbeke -info- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 17 u -m- laarzen, loep en potje.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" van Mona Van Waes -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 18 u -info- ten voordele van aankoop natuurgebied.

***Turnhout.** Natuureducatieve fietstocht gecombineerd met natuurverkenning in het Zuiden van Turnhout -b- 14 u sporthal aan Stads-park, Steenweg op Zevendonk, Turnhout -l- Gie Luyts -e- 17 u.

17

***Dubbeloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Zichem -b- 9u30 markt van Zichem -l- Oscar Toelen 014/ 23 43 37 -e- 12 u.

20

***Nete en Aa.** Natuureducatieve planteninventarisatiewandeling in de Mosselgoren -b- 9 u ingang reservaat, Mosselgorenstraat, Geel -l- Jan Dirckx -e- 12 u -m- flora's en loep.

***Scheldeland.** Natuureducatieve plantenwandeling in de Kalkense Meersen -b- 19 u informatiebord van Natuurreservaten vzw op de Aard, Schellebelle -l- Kristin Van de Velde 052/47 81 71 -e- als het donker wordt -m- laarzen, plantengids en loep.

21

***Denderland.** Infoavond : 'De natuurvergunning: Een nieuw begrip in de milieuwetgeving' -b- 20 u zaal 't Capucientje, Capucienenvlaan, Aalst -l- Magda De Wolf -e- 23 u.

***Mandelstreek.** Natuureducatieve avondwandeling in de Scheldemeersen -b- 19 u Meiboomlaan, ingang Roularta, Roeselare of 19u45 kerk van Avelgem -info- Philippe Deprez 051/20 46 54 -e- 22u30.

***Westland.** Natuureducatief wisselweekend van 21 tot 24 mei met afdeling Geraardsbergen -info- vooraf inschrijven bij Patrick Verhalle 057/20 17 99 via voorschot op rekening 467-3863771-57 met vermelding "Geraardsbergen" en dit voor 1 mei.

22

***Groot-Haaltert.** Vleermuizendeterminatie -b- 21 u kerk van Kerk-sken -l- Stijn De Rijck -e- 23u30.

***Groot-Haaltert+Ninove.** Natuureducatieve planteninventarisatie-tocht in Nieuwenhove -b- 9 u kerk van Nieuwenhove, Nieuwenhove-straat -l- Gery de Munter en Marleen Gabriëls -e- 12 u -m- planten-gids en loep.

Klein-Brabant. Jaarlijks Palingfestival in Mariekerke : Geleide fiets-tocht -b- 14 u kerk van Mariekerke -l- An Peeters 03/889 14 39 -e- 17 u.

***Lier.** Vogelwerkgroep op vroege ochtendwandeling op de Kruiskens-berg en omgeving -b- 5 u P. Kruiskensberg, Kruiskensbaan, Bevel-Nijlen -l- Emiel Voorspoels -e- 10u30 -m- vogelgids en verrekijker.

***Nationale Werkgroep Botanie.** Plantenstudiekamp van 22 tot 24 mei vanuit de Abbaye Claire Fontaine bij Arlon -b- 9 u Prêtre du Sa-cré-Coeur, Rue du Cloître 81, Claire Fontaine (Arlon) -l- André Van den Bergh 052/35 05 18 -e- 17 u -m- laarzen, loep, flora's en slaap- en toiletgerief -info- inschrijven door een voorschot van 1000 F over te schrijven op rekening 000-0891025-80 van André Van den Bergh met vermelding "NWB-kamp".

***Noorderkempen.** Natuureducatieve vogelobservatiewandeling in de Nayer -b- 7 u kerk van Wuustwezel of 8 u Chalet van de Visput, Klein-Willebroek -info- Joris Elst 03/669 69 16 (week) en 0477/21 60 56 (weekend) -e- 12 u -m- laarzen en verrekijker.

***Pajottenland.** Natuureducatieve poelenwandeling in Gooik -b- 14u30 Oplombeekstraat 16, Gooik -l- Laurent Verschuere 09/224 44 30 -e- 17 u -m- laarzen, schepnetje en determinatiegidsen.

***Waregem.** Natuureducatief weekend van 22 tot 24 mei in de Voer-streek -info- Patrick Vandenbussche 056/60 92 28.

23

***Brechtse Heide.** Natuureducatieve dagtocht naar het krekengebied in het Meetjesland -b- 8 u Toverfluit, Kapellei 264, Halle -l- Frans Ker-stens 03/383 19 40 -e- 19 u -m- verrekijker, goed schoeisel en pick-nick met drank -info- opstapmogelijkheid langs Turnhoutsebaan tot Wijnegem, te bevragen bij Frans Kerstens, inschrijven door storting

van 400 F/volwassenen en 250 F/jongeren 10 tot 18 jaar op rekening 000-0098691-42 van afdeling Voorkampen.

***Bree.** Vogelinventarisatie in de A-beekvallei : Van het kanaal tot Stramproyersbroek -b- 6 u fontein, stadsplein, Bree -l- Jacky Jacobs en Patrick Hermans -e- 12 u.

Brugge. Fietsen langs de Milieufietsroute -b- 14 u Scheepsdalebrug, Brugge -l- Guido Orbie 050/39 60 92 -e- 18 u -m- fiets en herstelgerief.

***Brussel.** Natuureducatieve wandeling in Harchies -b- 9 u kerk van Pommeroeul -l- Paul Herroelen 016/73 40 69 -e- 13 u -m- laarzen, verrekijker en gidsen.

***Klein-Brabant.** Jaarlijks Palingfestival in Mariekerke : Natuureduca-tieve wandeling -b- 14 u en 15 u kerk van Mariekerke -l- An Peeters 03/889 14 39 -e- 17 u.

***Lier.** Vogelwerkgroep op tocht naar de Kleine Nete en het Neteka-naal -b- 20 u Sint-Bernarduskerk, Lispersteenweg 273, Lisp (Lier) -l- Gommar Verschoot -e- 23 u -m- vogelgids en verrekijker.

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve dagtocht naar de Flevopolders (NL) -b- 7 u P. Fratershuis, Kleine Hemmenweg 2a, Zonhoven -l- Lu-do Grouwels 011/81 75 22 -e- 20 u -m- laarzen, verrekijker, telescoop en picknick met drank.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve reservatenwandeling in het Olens-broek -b- 9 u P. Zeggehoeve, Heibloemstraat, Olen -l- Eddy Vercam-men 014/22 41 70 -e- 12 u -m- verrekijker.

***Netevallei.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling in de Nete-vallei -b- 7 u Lodijk, brug over Nete tussen Heist en Hulshout -l- Wil-fried Wouters 015/24 25 73 -e- 9u30 -m- kijker en vogelgidsen.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" van Mona Van Waes -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 18 u -info- ten voordele van aankoop natuurgebied.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve landschapswandeling in Sint-Go-riks-Oudenhove -b- 14 u kerk van Sint-Goriks-Oudenhove, Kruiswa-terplein -l- Peter Magerman 09/361 04 66 -e- 17 u -m- laarzen, plan-tengids en loep.

24

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve vogel- en plantenwandeling in het Hof van Boutersem -b- 8u30 station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel -l- Ward Boeykens 03/440 83 72 -e- 12 u -m- loep, flora, vo-gelgids, waterdicht schoeisel en verrekijker.

***Denderland.** Natuureducatieve landschapswandeling te Wanzele, Smetlede en Serskamp -b- 14 u dorpsplein, Wanzele-Lede -l- Her-man Derder 053/80 01 10 -e- 17 u.

***Klein-Brabant.** Jaarlijks Palingfestival in Mariekerke : Natuureduca-tieve wandeling -b- 14 u en 15 u kerk van Mariekerke -l- An Peeters 03/889 14 39 -e- 17 u.

***Klein-Brabant.** Natuureducatieve plantendeterminatie in een soor-tenrijk grasland -b- 9 u 't Onzent, Wolfstraat, Liezele-Puurs -l- Herwig Mees 03/899 12 91 -e- 12 u -m- loep en gids.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve dagtocht naar het natuurpark Lesse en Lomme -b- 6u45 kerk van Wezel of 7 u kerk van Mol -l- P. Verhoeven -e- 17 u -m- stevige wandelschoenen -info- inschrijven door storting van 500 F/niet-leden, 400 F/leden en 300 F/leden JNM en -16 jarigen bij Jef Sas 014/31 26 57.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve wandeling in het Domein Co-gels -b- 13 u kerk van Sint-Tieter, Moerkantsebaan, Essen-Hoek -l- René Nelen 03/667 33 83 -e- 17 u -m- laarzen en verrekijker.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve excursie naar den Tip en het Ro-zarium -b- 14 u Kanaalstraat 48, naast kerkhof, Lommel-Kerkhoven -l- Eugène Wellens -e- 16u30.

26

***Denderland.** Werkgroep Botanie op tocht -b- 18u30 P. stedelijke be-graafplaats, Leo De Bethunelaan, Aalst -l- Paul Van den Bremt, Lau-rent Annaert en Walter Tolleneer -e- 22 u.

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve avondwandeling op het do-mein Kelchterhoef te Houthalen -b- 20u30 Meubelhandel Van Ge-neugden, aan de Weg op Zwartberg, Houthalen -l- Sylveer Bloemen -e- 23u30 -m- laarzen.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve avondwandeling in de Maatjes -b- 18u30 kerk van Nieuwmoer, Dorpsstraat -l- Joris Pinseel 03/667 57 97 -e- 22 u -m- verrekijker, laarzen en muggenmelk.

***Voorkampen.** Natuureducatieve plantendeterminatiewandeling (Thema : Ranonkelfamilie) -b- 19u30 lokaal VMPA, rechts van de oranjerie, De Pont 45, Schilde -l- Hilde Lembrechts 03/353 21 68 -e- 22 u -m- loep en flora.

28

***Kievit.** Natuureducatieve vleermuizen- en uilentocht te Merksplas -b- 20 u kerk van Merksplas-Centrum -l- Joris Vranckx -e- 23 u.

***Mandelstreke.** Natuureducatieve avondwandeling in de Kleiputten te Ploegsteert –b- 19 u Meiboomlaan, ingang Roularta, Roeselare of 19u45 ingang steenbakkerij, Rue du Touquet, Ploegsteert –l- Piet Desmet 051/22 58 52 –e- 22u30 –m- verrekijker.

29

***Geraardsbergen.** Pannenkoekenavond gevolgd door een natuureducatieve avondwandeling in De Rietbeemd –b- 18 u Cocanne bij het sanatorium, Hoge Buizemont, Overboelare –info- Luc Vander Trappen 054/41 61 18 –e- 21 u.

***Lier.** Plantenwerkgroep op tocht te Opwijk –b- 7u45 fietsstalling, station van Lier of 9 u kerk van Opwijk –l- Nelly Van Aerschot 015/22 25 73 –e- 17 u –m- flora's, loop en picknick met drank.

***s Heerenbosch.** Beheerswerken in de Vlassenbroekse Polder met aandacht voor maaien –b- 8u30 Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde –l- P. Van Geet 052/35 73 50 –e- 12u30 –m- laarzen, werkhandschoenen en werkkledij.

30

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve dagtocht naar de Voer –b- 8 u Atheneum, hoek Van Straelenstraat en Rooseveltplein, Antwerpen –l- Jos Buyse –e- 18 u –m- laarzen bij slecht weer en picknick met drank –info- inschrijven voor 15 mei door storting van 550 F/volwassenen en 275 F/kinderen onder 16 jaar op rekening 000-0087473-76 van afdeling Antwerpen-Centrum.

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve dagtocht naar de Viroinval –b- 8 u station Oude God, Lode Dossellei, Morsel –l- Joke De Sutter 03/664 94 14 –e- 20u30 –m- 2x picknick, loop, kijker, stevig schoeisel, laarzen bij regenweer, fototoestel, lange broek en 120 F/volwassenen en 80 F/kinderen voor een treinticket –info- mits de leiding te verwittigen kan men om 9u30 aansluiten aan de kerk te Nismes.

***Brugge.** Natuureducatieve wandeling langs de Romboutswerve –b- 14 u ingang Romboutswerve –l- Roland Van Nieuwenhuyze –e- 17 u –m- plantengidsen en loop.

***Brussel.** Natuureducatieve wandeling in het natuurreservaat Grote Zenne te Lembeek –b- 9 u kerk van Sint-Veroon, Lembeek –l- P. Vanbellinghen 02/640 19 24 –e- 12 u –m- laarzen, gidsen en verrekijker.

***Denderland.** Open Natuurdag : Lente en info-beheer –b- 14 u infobord, Rodestraat, Wellemersers –info- Herman Derder 053/80 01 10 –e- 18 u.

***Denderland.** Natuureducatieve wandeling door het Honegemreservaat naar aanleiding van SOS Reebroek –b- 14 u Hof ter Vaerent, Keiberg, Lede –l- Wim D'Haeseleer, Peter D'Hondt en Daan Stengée –e- 17 u –m- laarzen en verrekijker.

***Gent.** Natuureducatieve Nachtegalenwandeling aan de krekens van Assenede –b- 7 u Sint-Pietersplein, Gent of 9u45 kerk van Assenede –l- Luc Bekaert –e- 11u30 –m- veldgidsen en verrekijker.

***Land van Waas-Noord.** Natuureducatieve dagtocht langs de Bloemendijken van Zuid-Beveland –b- 9 u kerk van Vrasene –info- Chris De Buyzer 03/775 34 18 –e- 17 u –m- flora, verrekijker en picknick met drank.

***Land van Waas-Zuid.** Natuureducatieve wandeling in het heidegebied Groot Schietveld te Brecht –b- 8 u zwembad, rond punt, Parklaan, Sint-Niklaas of 9 u kerk van Wuustwezel –l- Mark Schuurmans –e- 12 u –m- laarzen en verrekijker.

***Lier.** Vogelwerkgroep op vroege ochtendwandeling in het Bos Zvenbergen te Ranst –b- 5 u de Grot, einde Kasteeldreef, Ranst –l- Eddy Meulemans –e- 9 u –m- vogelgids en verrekijker.

***Lier.** Natuureducatieve wandeling naar het Zoerselbos en Hoidonksebeemden –b- 14 u 't Boshuisje, Boshuisweg 1, Zoersel –l- Yves Peeters 03/489 39 95 –e- 17 u –m- laarzen en verrekijker.

***Mechelen.** Groene week : Natuurbouw in 'Den Battelaar' en ringwerk torenvalkproject –b- 14 u P. voor Covee, Gentssesteenweg 171, Mechelen –l- Rudy Willockx –e- 17 u –m- laarzen en verrekijker.

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in het domein Kolberg –b- 9 u Massinweg, kanaalbrug, Hasselt-Stokrooie –l- Rik Jacobs –e- 12 u –m- laarzen, verrekijker en loop.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve reservatenwandeling in Neerhelst –b- 9 u kerk van Geel-Larum –l- Polle Geysels –e- 12 u –m- verrekijker.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in Schulsbroek –b- 7 u kerk van Hechtel of 8 u kerk van Schulen –l- Koen Leysen –e- 12 u.

***Oostende.** Natuureducatieve dagtocht in de omgeving van Antwerpen –b- 9 u Schroeilaan, ter hoogte van het station van Hoboken of 13u45 ingang Fort 7, Legerstraat 41, Wilrijk of 16u15 ingang Middelheimpark, Middelheimlaan, Wilrijk –info- Jacqueline Claerhout 059/30 22 09 –e- 17u30 –m- laarzen, verrekijker en picknick.

***Pajottenland.** Natuureducatieve wandeling in de Vlassenbroekse Schorre –b- 9 u Gemeenteschool Eizeringen, Assesteenweg 125, Lennik of 9u30 kerk van Vlassenbroek, Baasrode –info- Laurent Ver-

schuere 09/224 44 30 –e- 13 u –m- laarzen.

***Scheldevallei.** Natuureducatieve wandeling in het Bouvelobos te Wortegem –b- 14 u kerk van Wortegem, Wortegemplein –l- Lieven Kinds 09/383 71 39 –e- 17 u –m- laarzen, kijker en veldgidsen.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" van Mona Van Waes –b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde –l- Pol Meert 052/41 18 85 –e- 18 u –info- ten voordele van aankoop natuurgebied.

***Turnhout.** Natuureducatieve wandeling in Weelde-Statie –b- 14 u Oud Station, Weelde-Statie, Steenweg op Merksplas, Weelde –l- Gilbert Loos –e- 17 u.

***Vlaamse Ardennen.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling op de Kluisberg te Ruken –b- 4u30 P. recreatieoord Kluisbos, Ruken –l- Norbert Desmet 055/38 96 72 –e- 7u30 –m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

31

***Dubbeloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Gijmel –b- 9u30 The Forest, Oudemechelsebaan 432, Gijmel –l- Oscar Toelen 014/ 23 43 37 –e- 12 u.

JUNI

1

***Mechelen.** Groene Week : Natuureducatieve fauna- en florawandeling in 'Het Zuur Bemke' en 'Het Robbroek' –b- 19u30 brug van Battel, P. Teugels, Gentssesteenweg 1-3, Mechelen –l- Rudy Willockx –e- 22 u –m- laarzen, loop en verrekijker.

***s Heerenbosch.** Grote zomerzoektocht van 1 juni tot 30 september –info- P. Van Geet 052/35 73 50, deelnemingsformulieren zijn te verkrijgen bij het VVV van Dendermonde, Grote Markt en in de horecaken op de Grote Markt.

3

***Mechelen.** Natuureducatieve Nachtegalen- en vleermuizenwandeling in het Blaasveldbroek –b- 19u30 of 20 u café 't Fonteyntje, Schotelveldstraat 23, Heffen (Mechelen) –l- Steven Vansteenkiste 016/65 02 27 –e- 23 u –m- laarzen en verrekijker.

4

***Mandelstreke.** Natuureducatieve avondwandeling in de Bergelenput te Gullegem –b- 19 u Meiboomlaan, ingang Roularta, Roeselare of 19u30 Bergelen, Gullegem-Moorsele –l- Albrecht Veranneman 051/22 84 67 –e- 22 u –m- verrekijker.

***Merelbeke-Melle.** Natuureducatieve avondwandeling in De Putten –b- 20 u kerk van Schelderode –l- Fernand Daeneynt –e- 22u15 –m- laarzen.

5

***Brugge.** Natuureducatieve tweedaagse naar de Vallei van de Maas –b- 5 u voorkant station van Brugge, ingang P. –l- Guido Orbie 050/39 60 92 –e- zondag om 21 u –info- inschrijven door storting van 1000 F/persoon (voorschot) op rekening 380-0806321-31 van afdeling Brugge, Bessendreef 7, Loppem met vermelding "Maasvallei".

***Geraardsbergen.** Plantenwerkgroep op tocht –info- Lode De Beck 054/41 42 47.

***Mechelen.** Groene Week : Spinnenonderzoek in het Mechels Broek –b- 9 u P. Cinécity, Spuibekstraat 5, Mechelen –l- Steven Vansteenkiste 016/65 02 27 –e- 12 u –m- verrekijker, laarzen, doosloop en de-terminatiewerken.

***Nationale Werkgroep Botanie.** Plantenstudiedag in Eeklo –b- 9 u en 13u30 kerk van Balgerhoeke bij Eeklo, hoek Balgerhoekestraat en Pastoor Bontestraat –l- Chris Bruggeman 09/377 71 40 –e- 17 u –m- laarzen, loop, flora's en picknick met drank.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve planteninventarisatiewandeling in de Netevallei –b- 9 u P. Kruiskensberg, baan Herenthout-Berlaar –l- Jan Dirkx –e- 12 u –m- flora's en loop.

***Ninove.** Natuureducatieve broedvogelinventarisatiewandeling in Venebroeken –b- veldweg rechtover "Den Dollar", kruispunt Elisabethlaan en Albertlaan –l- Joost Mertens en Kris De Wit –info- beginnen einduur te bevragen bij Ria de Dyn 054/33 46 70.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling in de Oude Landen –b- 5u20 O.L. Vrouwerk, Nieuwstraat, Essen-Centrum of 5u35 Marktplaatsplein, Kalmthout of 6 u kasteel Veltwijck, Ekeren –l- Herman Lieckens 03/666 90 33 –e- 8u30 –m- laarzen en verrekijker.

***Waregem.** Beheerswerken op de oude spoorwegberm en/of Weymeersch –b- 9 u oude spoorwegberm, via het Koestraatje, Zulte –l- P.

Depodt 056/61 04 55 en F. T'Jollyn 056/68 75 80 -e- 11u45 -m- werk-handschoenen, stevig schoeisel en aangepaste kledij, drank wordt voorzien.

***Westland.** Natuureducatieve vleermuizenwandeling met vooraf een diavoorstelling door Marc Vandersijpe -b- 20 u jeugdstadion, kleine zaal, Leopold III-laan, Ieper -l- Rudy Claeys 057/20 24 54 -e- 24 u -m- gidsen en aangepaste kledij.

Westland. Beheerswerken in de Molenhoek -b- 13u30 Molenhoek, Beselarestreet, Geluwe -l- Luc De Poortere 056/31 39 39 -e- 18 u -m- verrekijker, laarzen en zeis.

Zuid-Limburg. Beheerswerken in de Kevie -b- 9 u Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Roger Nijssen 012/23 53 60 -e- 18 u.

6

Antwerpen-Centrum. Fietstocht in de omgeving van Ravels -b- 9 u Poelux, hoek Stenenbrug en Engelselei, Borgerhout -l- Karel Labens 03/321 44 57 (na 18 u) -e- 17 u -m- fiets, herstelgerief, regenkleidij en picknick -info- mogelijkheid om fiets te huren, bestellen bij Karel Labens ten laatste op 17 mei, tijdig inschrijven is noodzakelijk.

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve wandeling aan de Oosterschelde (Thema : Mariene biologie) -b- 11 u station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel -l- Hugo Waeterschoot 03/455 22 12 -e- 16 u -m- loop, laarzen, enkele potjes en picknick -info- mits de leiding te verwittigen kan men om 13u30 aan het sas van Goes aansluiten.

***Bree.** Natuureducatieve wandeling op de Luysen -b- 13u50 kerk van Beek-Bree of 14 u P. de Luysen -l- Jack Faassen -e- 17 u.

Bree. Natuureducatieve dagtocht naar de Kalkeifel (Duitsland) -b- 7u30 fontein, stadsplein, Bree -l- René Moors 089/46 70 64 -e- 19 u -m- laarzen, of schoenen naargelang het weer en picknick -info- inschrijven voor 1 juni bij René Moors, prijs 400 F/persoon.

***Brussel.** Natuureducatieve wandeling in Waals-Brabant -b- 9 u kerk van Glabois -l- A. Fasol 02/411 60 83 -e- 12 u -m- stevig schoeisel, verrekijker en gidsen.

Denderland. Natuureducatieve wandeling in het Osbroek (Thema : Natuurbosontwikkeling) -b- 10 u infobord, Burg. Blanckaertdreef, Aalst -l- Bart Backaert -e- 12 u.

***Groot-Haaltert.** Wateronderzoek in de Molenbeek -b- 10 u Gote-gemmolen, Gotegeeststraat, grens Erpe-Mere en Haaltert -l- Stijn De Rijk -e- 12 u -m- schepnetje.

***Groot-Haaltert+Ninove.** Natuureducatieve dagtocht naar de Vallei van de Hermeton -b- 7u30 taverne Den Doorn, kruispunt Expressweg, Oude Steenweg naar Aalst en de ring -l- Bruno De Bruyn en Joost Mertens -e- 21 u -m- loop, plantengids en picknick met drank -info- carpooling aan taxi-stop tarief.

***Klein-Brabant.** Natuureducatieve dagtocht naar de Viroinvlei -b- 7 u Staels-Borco, Bornem of 7u15 carpool-P., Breendonk -l- Herwig Mees 03/899 12 91 -e- 19u30 -m- picknick met drank -info- op voor-hand inschrijven bij Herwig Mees.

***Lier.** Vogelwerkgroep op dagtocht naar de Grote Peel -b- 7 u fietsstalling, station van Lier -l- Dave Dierckx 03/480 73 57 -e- 16u30 -m- vogelgids en verrekijker en picknick.

***Mandelstreke.** Natuureducatieve dagtocht naar Schulensbroek -b- 7 u Meiboomlaan, ingang Roularta, Roeselare of 9 u P. aan doorvaarsluis, Linkhout -info- Piet Desmet 051/22 58 52 -e- 19 u -m- laarzen, telescoop, verrekijker en picknick.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve wandeling door het Schepsveld te Balen -b- 9 u Bleukenshoeve, Balen, De Reit -info- Jef Sas 014/31 26 57 -e- 12 u -m- veldgidsen, kijker en picknick.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve insecteninventarisatietocht in het Griesbroek te Olmen -b- 13u30 Straalmolen, Balen-Hulsen -info- Jef Sas 014/31 26 57 -e- 16u30 -m- loop en determinatiegidsen.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve vroege ochtendwandeling in de Zegge -b- 6 u Molen van 't Veld, Zeggedijk, Geel -l- Bert Veris -e- 9 u -info- inkom Zegge 100 F/persoon en inschrijven voor het ontbijt (8 u) kan door storting van 250 F/persoon op rekening 001-1693494-47 van afdeling Nete en Aa, eerst telefonisch melden op 014/51 40 41.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve reservatenwandeling in de Zegge -b- 9 u Molen van 't Veld, Zeggedijk, Geel -l- Bert Veris -e- 12 u -info- inkom Zegge 100 F/persoon en inschrijven voor het ontbijt (8 u) kan door storting van 250 F/persoon op rekening 001-1693494-47 van afdeling Nete en Aa, eerst telefonisch melden op 014/51 40 41.

***Netevallei.** Natuureducatieve wandeling in het Vorsdonkbroek -b- 14 u kerk van Betekom -l- Danny Schoovaerts 016/53 64 47 -e- 16 u.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve voormiddagwandeling in de Wateringen -b- 10 u Fam. Wijnen, Bredase Dijk 59, Bergeyk, ten noorden van blok 6 -l- Albert Van Otten -e- 12u30.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve namiddagwandeling in de Vloei-

weiden -b- 14 u Wateringshuis, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -l- mevr. Bosmans -e- 16u30.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Veewey -b- 8 u P. autokeuring, Eksel -l- Peter Walters -e- 12 u.

***Scheldeland.** Natuureducatieve dagtocht naar de Ardennen -b- 7u30 P. GB, Zuidlaan, Weteren of 7u45 Dorp, Serskamp -l- Robert Jooris 09/369 42 28 -e- 20 u -m- laarzen, verrekijker, plantengids, picknick en Frans geld -info- inschrijven door storting van 500 F/niet-leden en 450 F/leden op rekening 001-1264471-55 van afdeling Scheldeland met vermelding van het aantal personen en dit voor 21 mei.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" van Bart Van Nuffel -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 18 u -info- ten voordele van aankoop natuurgebied.

***Vlaamse Ardennen.** Natuureducatieve hommelwandeling te Louise-Marie -b- 14 u kerk van Louise-Marie, La Salettestraat -l- Eddy Savelyn 09/380 03 00 -e- 17 u -m- laarzen, doorzichtig potje met deksel.

Westland. Open natuurdagen in zaal Uytendaele te Westouter.

***Zuid-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Kevie -b- 14 u Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Roger Nijssen 012/23 53 60 -e- 17 u.

7

***Dubbeloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Gestel-Meerhout -b- 9u30 kerk van Gestel -l- Oscar Toelen 014/ 23 43 37 -e- 12 u.

9

***Denderland.** Werkgroep Botanica op tocht -b- 18u30 P. stedelijke begraaftplaats, Leo De Bethunelaan, Aalst -l- Paul Van den Bremt, Laurent Annaert en Walter Tolleneer -e- 22 u.

10

***Nete en Aa.** Natuureducatieve planteninventarisatiewandeling in het Zammelsbroek -b- 9 u kerk van Geel-Zammel -l- Jan Dirkx -e- 12 u -m- flora's en loop.

11

***Brechtse Heide.** Natuureducatieve Nachtzwaluwenwandeling ten noorden van Kalmthout -b- 18u45 Toverfluit, Kapellei 264, Halle of 19 u afslag naar de autoinspectie bij afrit 4 van E19, verbinding Sint-Job Maria-ter-Heide -l- Hans Frijters 03/313 50 81 -e- 23 u -m- zaklamp en verrekijker.

***Mandelstreke.** Natuureducatieve avondwandeling in de Vortebossen -b- 19 u Meiboomlaan, ingang Roularta, Roeselare of 19u30 hoek Bruwaanstraat en Bruggesteenvweg, Ruiselede -l- Wim Marichal 051/20 74 93 -e- 22u30.

***Westland.** Avondeterminatie rond de Blankaart -b- 19 u station van Ieper -info- Mario Hanssens 056/53 05 73 -e- 22 u.

12

***Brugge.** Natuureducatieve avondwandeling langs de Romboutsvervedijk te Damme -b- 20u30 Markt, Damme -l- Rudy Van Torre -e- 22u30.

***Groot-Haaltert+Ninove.** Natuureducatieve planteninventarisatietocht (Thema : Veldtechnieken) -b- 14 u Helix, Hoogvorst 2, Grimminge -l- Gery de Munter en Marleen Gabriëls -e- 17 u -m- plantengids en loop.

***Lier.** Plantenwerkgroep op tocht in Braibant (Ciney) -b- 7 u fietsstalling, station van Lier of 9 u kerk van Braibant -l- Nelly Van Aerschot 015/22 25 73 -e- 17 u -m- flora's, loop en picknick met drank.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve dagtocht naar Zouweboezem (NL) -b- 8 u O.L. Vrouwekerk, Nieuwstraat, Essen-Centrum -l- Herman Lieckens 03/666 90 33 -e- 17 u -m- verrekijker, telescoop, loop, gidsen en picknick.

Turnhout. Fietstocht in het Landgoed Utrecht -b- 7 u Koffiebranderij MIKO, Noord-Brabantlaan, Turnhout -l- Mark Smets -e- 18 u.

13

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve wandeling in Lier-Anderstad -b- 13u30 station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel of 14 u P. voor Melkerij, Anderstad -l- Tuur Wuyts 03/449 99 11 -e- 16u30 -m- kijker, telescoop en veldgidsen.

***Geraardsbergen.** Natuureducatieve wandeling in de steengroeven van Lessen -b- 14 u gewezen café Astoria, baan Geraardsbergen-Lessen -l- Willem Boonen -e- 17u30.

***Kievit.** Natuureducatieve vogelzangwandeling in de Luysterborg -b- 14 u kerk van Beerse, Den Hout -l- Ludo Berckvens -e- 17 u.

Mandelstreke. Natuureducatieve wandeling in de Mandelhoek -b- 9u30 ingang reservaat, Waterstraat, Ingelmunster -l- Piet Desmet 051/22 58 52 -e- 12 u -m- laarzen en kijker.

***Mechelen.** Studie van de specifieke plantengroei in het Buitengoor te Mol –b- 13 u of 14 u Ecocentrum "De Goren", Postelsesteenweg 71, Mol –l- Goedele Verbeylen –e- 17 u –m- loop, laarzen, verrekijker en determinatiewerken –info- beperkt aantal deelnemers (20) inschrijven bij Ides Vandevoorde 015/33 02 41.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve reservatenwandeling in de Mosselgor –b- 9 u kerk van Sint-Jozef-Olen –l- Jan Dirkx –e- 12 u –m- flora's en loop.

***Ninove.** Natuureducatieve wandeling in het Neigembos (Thema : Bevruchting) –b- 14u30 kapel van Bevingen, Neigem –l- Herman Le-maire –e- 17 u –m- loop.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" van Bart Van Nuffel –b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde –l- Pol Meert 052/41 18 85 –e- 18 u –info- ten voordele van aankoop natuurgebied.

***Turnhout.** Natuureducatieve insectenwandeling op de Cartierheide –b- 13 u hoofdingang abdij van Postel –l- Gilbert Loos –e- 17 u.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve landschapswandeling op de Pardassenhoek –b- 14 u kerk van Grotenberge –l- Patrick Rouckhout 09/360 57 57 –e- 17 u –m- kijker, loop en plantengids.

14

***Dubbelloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Herselt –b- 9u30 FC De Schilder, Langedonkenstraat 58, Herselt –l- Oscar Toe-len 014/ 23 43 37 –e- 12 u.

15

***Groot-Haaltert+Ninove.** Natuureducatieve planteninventarisatie-tocht in het Neigembos –b- 19 u kapel van Bevingen, Neigem –l- Gery de Munter en Marleen Gabriëls –e- 22 u –m- plantengids en loop.

16

***Brechtse Heide.** Natuureducatieve plantenwandeling op het Groot Schietveld te Brecht –b- 18u30 Toverfluit, Kapellei 264, Halle of 18u50 P. Aldi, afrit 3 van E19, Brecht –l- Hans Frijters 03/313 50 81 –e- 22 u –m- loop en flora.

18

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve Nachtzwaluwenwandeling op de Cartierheide –b- 20 u poort van abdij te Postel –l- Jan De Schepper 014/81 12 53 –e- 23 u.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve Nachtzwaluwenwandeling op de Kalmthoutse Heide –b- 21 u P. De Vroente, Kalmthout –l- Frans Broos 03/667 43 52 –e- 23u30 –m- laarzen en verrekijker.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve Nachtzwaluwenwandeling in het Pijnven –b- 21u P. café De Trapkens, Napoleonweg, Overpelt –l- Albert Geuens –e- 23 u.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve vleermuizenavond met diavoorstelling en excursie –b- 21 u Belgica, zaal B. Jevuinck, Kerkstraat 24, Dendermonde –l- Rolin Verlinden –e- 24 u –info- deelname in onkosten 150 F/niet-leden en 100 F/leden.

19

***Brussel.** Natuureducatieve plantendeterminatiewandeling in het Zo-niënwood –b- 14 u Ganzepootvijver, Duboislaan, Groenendaal, enkele 100 m voorbij het Bosmuseum –l- F. Fleurbaey 02/759 87 52 –e- 17 u –m- aangepast schoeisel, gidsen en vergrootglas.

***Lier.** Vogelwerkgroep op tocht in de Ardennen –b- 7 u fietsstalling, station van Lier –l- Frans Garcia –e- 17 u –m- verrekijker en veldgids.

***Nationale Werkgroep Botanie.** Plantenstudiedag in de Vallei van de Grote Nete –b- 9 u en 13u30 kerk van Westmeerbeek bij Westerlo, hoek Hoogzand en Netestraat –l- Nelly Van Aerschot 015/22 25 73 –e- 17 u –m- laarzen, loop, flora's en picknick met drank.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve planteninventarisatiewandeling in het Olens Broek –b- 9 u P. Zeggehoeve, Heibloemstraat, Olen –l- Jan Dirkx –e- 12 u –m- plantengids en loop.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve Nachtzwaluwenwandeling op de Kalmthoutse Heide –b- 16 u kerk van Eke, Kerkplein –l- Jacques Van-heuverswijn 09/384 43 82 –e- 23 u –m- stevig schoeisel, verrekijker en veldgidsen –info- kostendelend rijden vanaf de kerk van Eke.

***Waregem.** Beheerswerken op de oude spoorwegberm –b- 9 u riool-waterzuiveringsinstallatie –l- P. Depodt 056/61 04 55 en F. T'Jollyn 056/68 75 80 –e- 11u45 –m- werkhandschoenen, stevig schoeisel en aangepaste kledij, drank wordt voorzien.

20

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve dagtocht naar het Groot Schietveld –b- 9 u kerk van Wuustwezel of 13u30 kerk van Brecht –l- Arlette Lemouche –e- 17 u –m- laarzen en picknick met drank.

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve dagtocht naar Malpie te Val-

kenswaard –b- 8 u station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel of 9u15 P. van Malpie –l- Ward Boeykens 03/440 83 72 –e- 17 u –m- loop, kijker, telescoop, veldgidsen, laarzen bij regenweer of stevig schoeisel en picknick met drank.

***Brugge.** Natuureducatieve dagtocht naar de Vallei van de Somme –b- 7 u station van Brugge –l- Guido Orbie 050/39 60 92 –e- 20 u –m- flora's, insectengidsen, picknick en Frans geld.

***Brussel.** Natuureducatieve dagtocht naar de Voerstreek –b- 10 u kerk van 's Gravenvoeren –l- Lut Mertens 02/524 28 52 –e- 18 u –m- gepaste kledij, gidsen, verrekijker en picknick met drank.

***Dubbelloof-Westerlo.** Deelname aan Ambachtenmarkt via Wiele-waalstand –b- 14 u centrum van Oevel –info- Hortense Dupont 014/54 54 83.

***Groot-Haaltert.** Planteninventarisatie in de Molenbeek –b- 10 u Gote-gemmolen, Gotegemstraat, grens Erpe-Mere en Haaltert –l- Axel Neuckermans 054/32 45 29 –e- 12 u –m- plantengids en loop.

***Groot-Haaltert+Ninove.** Natuureducatieve planteninventarisatie in de steengroeven te Lessen –b- 13u30 kruispunt Brakelsesteenweg en Geraardsbergsesteenweg, Voorde of 14 u P. café Astoria/restaurant Le Grèc, N42 Geraardsbergen-Lessen –l- Gery de Munter en Marleen Gabriëls –e- 17 u –m- plantengids en loop.

***Land van Waas-Noord.** Natuureducatieve wandeling in de meersen te Moerbeke met bezoek aan Wielewaalreservaat De Turfmeersen –b- 14 u markt van Stekene of 14u15 brug ter West, Moerbeke –info- Chris De Buyser 03/775 34 18 –e- 17 u.

***Land van Waas-Zuid.** Natuureducatieve orchideeëntocht naar de Sint-Pietersberg –b- 9 u zwembad, rond punt, Parklaan, Sint-Niklaas –l- S. Verswijfelt –e- 18 u –m- loop en flora's –info- deelnameprijs 450 F/volwassenen, 225 F/kinderen en max. prijs 1100 F/gezin, inschrijven + storting voor 12 juni.

***Lier.** Natuureducatieve kruidenwandeling voor groot en klein –b- 14 u P. 't Badhuis, Emblemsesteenweg 73, Kessel –l- Paul Geyselings –e- 17u30 –m- stevig schoeisel en flora's.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve wandeling in De Zegge te Geel –b- 8u30 kerk van Mol-Millegem of 9 u toegangspoortje van de Zegge, Roerdompstraat, Geel –info- Jef Sas 014/31 26 57 –e- 12 u.

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve dagtocht naar Budel en de Malpievennen te Valkenswaard (NL) –b- 9 u P. Fratershuis, Kleine Hem-menweg 2a, Zonhoven –l- Marc Lodewijckx en Erik Schorpion –e- 18 u –m- laarzen, kijker, telescoop en picknick met drank.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve reservatenwandeling in De Bergen –b- 9 u P. Happyland, baan Herentals-Herenthout –l- Marc Florus –e- 12 u –m- loop en flora's.

***Netevallei.** Natuureducatieve dagtocht naar Brussel met geleid be-zoek aan het kerkhof van Laken en aan het park en de serre van Meise –b- 8 u Wielewaallokaal, Leopoldlei 81, Hallaar –l- Chris Segaert 015/22 01 06 –e- 18 u –m- picknick.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Dommelvallei –b- 8 u kerk van Eksel –l- G. Jannes –e- 12 u.

***Pajottenland.** Natuureducatieve wandeling in het Berchembos –b- 14u30 Grot van Poulek, kruispunt Omloopstraat en Grotstraat, Roos-daal –l- Stefan Kestens –e- 17 u –m- laarzen en verrekijker.

***Scheldevallei.** Natuureducatieve wandeling langs het Langemeers-reservaat te Petegem-aan-de-Schelde –b- 14 u kerk van Petegem-aan-de-Schelde, Petegemplein, Wortegem-Petegem –l- Paul Cardon 055/31 19 92 –e- 17 u –m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" van Bart Van Nuffel –b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde –l- Pol Meert 052/41 18 85 –e- 18 u –info- ten voordele van aankoop natuurgebied.

***Waregem.** Educatieve fietstocht in de Vlaamse Ardennen –b- 9u30 Cultuurcentrum De Schakel, Waregem –l- Patrick Vandenbussche 056/60 92 28 –e- 17 u –m- fiets in goede staat, herstelgerief, aange-paste sportieve kledij, picknick met drank.

***Westland.** Planten- en vogelinventarisatie in de Verdrongen Weide –b- 9u30 Vijverhuis, Vijverdreef 2, Zillebeke –l- Rudy Claeys 057/20 24 54 –e- 12 u.

***Zuid-Limburg.** Natuureducatieve dagtocht naar het Ourthedal –b- 8 u P. GB Tongeren –l- Jos Roeffaers 012/26 40 76 –e- 17 u.

23

***Denderland.** Werkgroep Botanie op tocht –b- 18u30 P. stedelijke be-graafplaats, Leo De Bethunelaan, Aalst –l- Paul Van den Bremt, Lau-rent Annaert en Walter Tolleneer –e- 22 u.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve grassenwandeling in de Maat-jes –b- 18u30 O.L. Vrouwekerk, Dorpsstraat, Kalmthout-Nieuwmoer –l- Joris Pinseel 03/667 57 97 –e- 22u30 –m- laarzen, loop, flora en mug-genmelk.

24

***Dubbelloof-Westerlo.** Verrassingsreis -info- Hortense Dupont 014/54 54 83.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve planteninventarisatiewandeling in het Prinsenspark te Retie -b- 9 u P. Prinsenspark, baan Geel-Retie -l- Jan Dirx -e- 12 u -m- loop en flora's.

25

Lier. Vogelwerkgroep vergadert -b- 20 u clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier -l- Dave Dierckx 03/480 73 57 -e- 22u30.

***Westland.** Natuureducatieve avondwandeling in de Gheerbossen te Ploegsteert -b- 19 u station van Ieper -l- José Tahon 056/55 50 41 -e- 22 u -m- goed schoeisel, gidsen en kijker.

26

***Brugge.** Natuureducatieve wandeling in het Brugse centrum (Thema : Muurvegetatie) -b- 19u30 voorkant station van Brugge, ingang P. -info- Guido Orbie 050/39 60 92 -e- 21u30.

Geraardsbergen. Ransuilenfietsstocht -b- 20 u Natuur Educatief Centrum De Helix, Grimminge -l- Tom Van Muylem -e- 23 u -info- bij regen gaat de fietstocht niet door, bij twijfel telefoneren naar 054/33 04 28.

***Klein-Brabant.** Natuureducatieve Nachtzwaluwentocht in het domein Groot Meer in Ossendrecht (NL) -b- 12u30 P. Staels-Borco, Rijksweg, Bornem of 14 u café Puts Meuleke, baan Putte-Hogerheide -l- Luc Van Schoor -e- 24 u -m- warme kledij voor 's avonds, verrekijker, stevig schoeisel, picknick, enkele guldens en ev. zaklamp -info- vooraf inschrijven bij Erik De Keersmaecker 03/887 13 72, het aantal deelnemers is beperkt (28).

***Lier.** Plantenwerkgroep op tocht in de omgeving van Kalmthout -b- 8 u fietsstalling, station van Lier of 9 u station van Kalmthout -l- Nelly Van Aerschot 015/22 25 73 -e- 17 u -m- flora's, loop en picknick met drank.

Midden-Kempen. Barbecue met nadien een diavoorstelling over Arbonne -b- 17 u terrein De Rollekens, Haakstraat, Mol -m- dia's en foto's van de vierdaagse -info- inschrijven kan vanaf nu bij F. Van Vlerken 014/31 76 33.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve akker- en hamstertocht in Heerlen (NL) -b- 8u30 P. Klein Sas, Herentals of 10 u bezoekerscentrum Natuurmonumenten, Heerlen -info- Marc Florus 014/51 28 49 -e- 18 u -m- picknick.

Ninove. Beheerswerken in de Venebroeken -b- 9 u veldweg recht over kruispunt Elisabethlaan en Albertlaan -l- Geert Rohaert -e- 17 u -m- beheerswerkenmateriaal.

***Rupelstreek.** Natuureducatieve Nachtzwaluwentocht in het domein Groot Meer in Ossendrecht (NL) -b- 13 u P. Heilig-Hartkerk, Antwerpsestraat, Boom of 14 u café Puts Meuleke, baan Putte-Hogerheide -l- Luc Van Schoor -e- 24 u -m- warme kledij voor 's avonds, verrekijker, stevig schoeisel, picknick, enkele guldens en ev. zaklamp -info- vooraf inschrijven bij Erik De Keersmaecker 03/887 13 72, het aantal deelnemers is beperkt (28).

***'s Heerenbosch.** Beheerswerken in de Vlassenbroekse Polder met aandacht voor maaien -b- 8u30 Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde -l- P. Van Geet 052/35 73 50 -e- 12u30 -m- laarzen, werkhandschoenen en werkkledij.

27

***Brussel.** Natuureducatieve wandeling te Kester -b- 14 u kerk van Kester -l- Lut Mertens 02/524 28 52 -e- 17 u -m- verrekijker en gidsen.

***Gent.** Natuureducatieve dagtocht naar Harchies -b- 8 u Sint-Pietersplein, Gent -l- Bernard Van Eleghem -e- 18 u -m- loop, verrekijker, veldgidsen en picknick.

***Geraardsbergen.** Natuureducatieve wandeling in De Rietbeemd (Thema: Zomerbloeijs) -b- 14 u Cocanne bij het sanatorium, Hoge Buizemont, Overboelare -l- Godfried Merlevede -e- 18 u.

***Groot-Haaltert.** Natuureducatieve kruidenwandeling in de Molenbeek -b- 14u30 Gotegemolen, Gotegemstraat, grens Erpe-Mere en Haaltert -info- Axel Neuckermans -e- 17 u.

***Kievit.** Natuureducatieve wandeling in de Duivelskuil en de Gemeenteheide -b- 13u30 kerk van Beerse-Centrum -l- Daniël Josten -e- 17 u.

***Scheldeland.** Natuureducatieve landschapswandeling te Herzele -b- 13u30 markt van Wetteren of 14 u kerk van Herzele -l- Antoon Blondeel 09/369 33 42 -e- 17u30 -m- laarzen, verrekijker en planten-gidsen.

***'s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" van Bob Stadius en Koen Rossaert -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 18 u -info- ten voordele van aankoop natuur-gebied.

***'s Heerenbosch.** Kunst voor natuur : Vlassenbroek open '99 : Beeldende kunst -info- elke dag open van 27 juni tot 26 september, Pol Meert 052/41 18 85.

***Vlaamse Ardennen.** Natuureducatieve wandeling langs het Kalkovenbosreservaat te Kwaremont -b- 14 u kerk van Kwaremont, Kwaremontplein -l- Filip Keirse 055/38 78 83 -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

***Voorkempen.** Natuureducatieve libellenwandeling te Brecht -b- 14 u Cuveehoeve, Vaardijk, Brecht -l- Kurt Vrints -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker en netje.

JULI

3

Geraardsbergen. Beheerswerken in de Rietbeemd -info- G. Merlevede 068/33 51 06.

Land van Waas-Noord. Beheerswerken in de Panneweel : Hooien -b- 13u30 Panneweel, Krekeldijk 2, Sint-Gillis-Waas -e- 17 u.

***Nationale Werkgroep Botanie.** Plantenstudiedag in Bazel bij Krui-beke -b- 9 u en 13u30 kerk van Bazel, Koningin Astridplein -l- Dré Jacobs 03/219 02 78 -e- 17 u -m- laarzen, loop, flora's en picknick met drank.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve planteninventarisatiewandeling in De Bergen -b- 9 u P. Happyland, baan Herentals-Herenthout -l- Jan Dirx -e- 12 u -m- loop en flora's.

***'s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" van Bob Stadius en Koen Rossaert -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 18 u -info- ten voordele van aankoop natuur-gebied.

Zuid-Limburg. Beheerswerken in de Kevie -b- 9 u Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Roger Nijssen 012/23 53 60 -e- 18 u.

4

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve wandeling in het Zammelsbroek en bezoek aan de heemtuin en het atelier van Achilles Cools -b- 8u40 station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel -l- Tuur Wuyts 03/449 99 11 en Lieve Konings 03/440 67 94 -e- 17u30 -m- verrekijker, telescoop, loop, determinatiewerken en picknick met drank -info- mits de leiding te verwittigen kan men om 9u30 aansluiten aan de kerk van Geel-Zammel of om 13u30 bij Achilles Cools, Houterveld, Geel, voor het Kempens reservatenfonds wordt een bijdrage van 100 F/persoon gevraagd, kinderen gratis.

***Bree.** Natuureducatieve wandeling op de Luysen -b- 13u50 kerk van Beek-Bree of 14 u P. de Luysen -l- Jack Faassen -e- 17 u.

Brugge. Fietstocht langs de IJzer -b- 9 u kasteel De Blankaart -l- Guido Orbie 050/39 60 92 -e- 17 u -m- fiets, picknick met drank, herstelgerief en verrekijker.

Dubbelloof-Westerlo. Deelname aan de Kasteelfeesten via Wielewaalstand -b- 14 u park van kasteel De Merode -l- Hortense Dupont 014/54 54 83 -e- 17 u.

Land van Waas-Noord. Beheerswerken in de Panneweel : Hooien -b- 13u30 Panneweel, Krekeldijk 2, Sint-Gillis-Waas -e- 17 u.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve dagtocht naar de Vallei van de Bocq -b- 7 u markt van Meerhout of 9 u kerk van Purnode -l- Jef Sas -e- 17 u -m- determinatiegidsen en picknick met drank -info- inschrijven bij Jef Sas 014/31 26 57.

***Netevallei.** Natuureducatieve Nete- en Goorwandeling -b- 14 u kerk van Westmeerbeek -l- Manu Vlaeyens 016/69 72 74 -e- 17 u.

***Noorderkempen.** Natuureducatief bezoek aan de Heemtuin te Rucphen -b- 13 u kerk van Horendonk-Essen of 14 u gemeentelijk sport- en vrijetijdscentrum De Vijfprong, Rucphen (NL) -l- Dré Vansteenvoort 03/666 55 74 -e- 17 u -m- fiets, flora en loop -info- aan de kerk van Horendonk vertrekken we met de fiets naar de Heemtuin, niet-fietsers zijn om 14 u aan de ingang van de heemtuin, prijs 1 gulden.

Schelde-Leie. Familiale natuurfietsstocht langs het Schipdonkkanaal naar het Leen met bezoek aan het domein -b- 10 u kerk van Deinze, Markt, kant Leie -l- Paul Geeroms 09/282 24 08 -e- 17 u -m- stevig schoeisel, fiets, herstelgerief, picknick, verrekijker en veldgidsen.

***'s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in de Vlassenbroekse Polder -b- 9u30 Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde -l- Lieve Gielis 052/21 02 59 -e- 12 u -m- loop en verrekijker.

***'s Heerenbosch.** Natuureducatieve kunstwandeling in de natuur -b- 10 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde -l- Pol Meert

052/41 18 85 –e- 12 u –info- ten voordele van aankoop natuurgebied.
's Heerenbosch. "Kunst voor natuur" van Bob Stadius en Koen Ros-
saert –b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde –l- Pol
Meert 052/41 18 85 –e- 18 u –info- ten voordele van aankoop natuur-
gebied.

***Vlaamse Ardennen.** Natuureducatieve akkerbloemenwandeling in
de omgeving van het Patersbos –b- 14 u Paterskerk, Steenweg op El-
zele, Ronse –l- Walter Van der Meulen 055/21 32 22 –e- 17 u –m- ste-
vig schoeisel, loop en flora's.

Westland. Fietstocht i.s.m. Natuurreservaten Grensleie –b- 9 u sta-
tion van Wervik of 9u30 station van Ieper –l- Luc De Poortere 056/31
39 39 –e- 17 u.

***Zuid-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Kevie –b- 14 u
Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren –l-
Roger Nijssen 012/23 53 60 –e- 17 u.

6

***Groot-Haaltert+Ninove.** Natuureducatieve planteninventarisatie-
tocht in de Wilde Beek –b- 19 u kerk van Denderhoutem –l- Gery de
Munter en Marleen Gabriëls –e- 22 u –m- loop en plantengids.

***Westland.** Maaibeheer in het Lansiersbos –b- 13u30 monument
Derde Lansier, Dadizelestraat, Geluwe –l- Luc De Poortere 056/31 39
39 –e- 17 u.

10

***Lier.** Plantenwerkgroep op tocht in het Fort van Kessel –b- 8u30
fietsstalling, station van Lier of 9 u ingang Fort van Kessel –l- Evie Ver-
boven 03/455 35 30 –e- 17 u –m- loop, flora's en picknick met drank.

's Heerenbosch. "Kunst voor natuur" van Bob Stadius en Koen Ros-
saert –b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde –l- Pol
Meert 052/41 18 85 –e- 18 u –info- ten voordele van aankoop natuur-
gebied.

***Westland.** Maaibeheer in het Lansiersbos –b- 13u30 monument
Derde Lansier, Dadizelestraat, Geluwe –l- Luc De Poortere 056/31 39
39 –e- 17 u.

11

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve wandeling in Fort 7 –b- 10 u in-
gang Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk –l- Peggy Beers 03/829 07 70 –e-
12 u –m- loop, verrekijker en veldgidsen.

Bree. Natuureducatieve fietstocht –b- 9u30 fontein, Stadsplein, Bree
–l- René Moors 089/46 70 64 –e- 17 u –m- fiets, herstelgerief, regen-
kledij en picknick.

***Groot-Haaltert.** Natuureducatieve vlinder- en insectenwandeling
–b- 14u30 kerk van Denderhoutem –l- Joost Mertens 054/66 06 34 –e-
17 u –m- loop en insectengids.

***Ninove.** Natuureducatieve wandeling in het Neigembos (Thema :
Historiek) –b- 14u30 kapel van Bevingen, Neigem –l- Frederique Van
Weyenberghe –e- 17 u.

***'s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in de Vlassenbroekse
Polder –b- 9u30 Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde
–l- Lieve Gielis 052/21 02 59 –e- 12 u –m- loop en verrekijker.

's Heerenbosch. "Kunst voor natuur" van Bob Stadius en Koen Ros-
saert –b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde –l- Pol
Meert 052/41 18 85 –e- 18 u –info- ten voordele van aankoop natuur-
gebied.

***Voorkempen.** Natuureducatieve wandeling in de Zegge te Geel –b-
13 u Toverfluit, Kapellei 264, Halle of 14 u Molen, bakkerijmuseum,
Roerdompstraat, Geel –l- Agnes Ligtvoet 03/383 04 44 –e- 17 u –m-
laarzen, loop, verrekijker –info- inkom 100 F/persoon.

14

***Brechtse Heide.** Plantendeterminatieavond : Initiatie grassen –b-
19u30 lokaal VMPA rechts van de oranjerie, De Pont 45, Schilde –l-
Hilde Lembrechts 03/353 21 68 –e- 22 u –m- loop en flora.

17

's Heerenbosch. "Kunst voor natuur" van Bob Stadius en Koen Ros-
saert –b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde –l- Pol
Meert 052/41 18 85 –e- 18 u –info- ten voordele van aankoop natuur-
gebied.

Westland. Vrijstelling van planten in het Bulkiebos –b- 13u30 Ijsel-
beekstraat, Geluwe –l- Luc De Poortere 056/31 39 39 –e- 17 u.

18

***Brugge.** Natuureducatieve dagtocht naar de Boulonnais –b- 8 u sta-
tion van Brugge –l- Patrick Keirsebilck –e- 21 u.

***Geraardsbergen.** Natuureducatieve wandeling in de Wellemseers
–b- 14 u infobord, Rodestraat, Denderleeuw –l- Eric De Tree –e- 17 u.

***'s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in de Vlassenbroek-

se Polder –b- 9u30 Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde
–l- Lieve Gielis 052/21 02 59 –e- 12 u –m- loop en verrekijker.

's Heerenbosch. "Kunst voor natuur" van Bob Stadius en Koen Ros-
saert –b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde –l- Pol Meert
052/41 18 85 –e- 18 u –info- ten voordele van aankoop natuurgebied.

20

***Groot-Haaltert+Ninove.** Natuureducatieve planteninventarisatie-
tocht in de Wolfspuit –b- 19 u Tegels Veronove, hoek Brusselsesteen-
weg, Meerbeke –l- Gery de Munter en Marleen Gabriëls –e- 22 u –m-
plantengids en loop.

21

's Heerenbosch. Verrassingsfietstocht –b- 9u30 kerk van Opdorp,
Buggenhout –info- Daniël Mertens 052/33 39 75 –e- 17u30 –m- fiets,
herstelgerief en picknick.

22

Pajottenland. Driedaagse natuurstage van 22 tot 24 juli voor jonge-
ren van 8 tot 12 jaar –b- 9 u gemeenschapslokalen, Donkerstraat 6,
Gaasbeek –l- Kristien Saye, Dorp 10, 1750 Lennik –e- 16 u –info- in-
schrijven is noodzakelijk, contact opnemen met Kristien Saye.

24

's Heerenbosch. "Kunst voor natuur" van Bob Stadius en Koen Ros-
saert –b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde –l- Pol
Meert 052/41 18 85 –e- 18 u –info- ten voordele van aankoop natuur-
gebied.

Westland. Beheerswerken in de Molenhoek –b- 13u30 aan de Molen-
hoek –l- Luc De Poortere 056/31 39 39 –e- 17 u.

25

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve libellentocht te Lille-Wechelder-
zande –b- 9u30 station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel –l- Tuur
Wuyts 03/449 99 11 –e- 17 u –m- laarzen, kijker, veldgidsen en/of de-
terminatietabellen en picknick met drank –info- aansluiting is mogelijk
om 10 u op de P. rechts aan voet van de brug over E34, afrit Lille-We-
chelderzande, bijdrage voor het reservatenfonds 50 F/persoon of 100
F/gezin, bij regen, koude of sterk bewolkt weer gaat deze tocht niet
door, gelieve op voorhand de gids te bellen.

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve diavoordracht over de vleur-
muis gevolgd door nachtelijke observatie met behulp van een batde-
tector –info- Ludo Grouwels 011/81 75 22.

***'s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in de Vlassenbroek-
se Polder –b- 9u30 Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde
–l- Lieve Gielis 052/21 02 59 –e- 12 u –m- loop en verrekijker.

's Heerenbosch. "Kunst voor natuur" van Bob Stadius en Koen Ros-
saert –b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde –l- Pol
Meert 052/41 18 85 –e- 18 u –info- ten voordele van aankoop natuur-
gebied.

***Zuid-Limburg.** Natuurdag in de Kevie –b- 7 u Natuur Educatief Cen-
trum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren –l- Roger Nijssen
012/23 53 60 –e- 18 u.

31

Groot-Haaltert. Beheerswerken in de Keelman –b- 9 u –info- vooraf
contact opnemen met Axel Neuckermans 054/32 45 29 om de af-
spraakplaats te weten te komen.

***Land van Waas-Noord.** Natuureducatieve avondwandeling rond
het Panneweel met bezoek aan reservaat De Karnemelkputten –b- 19
u natuurhuis Panneweel, Krekeldijk 2, Sint-Gillis-Waas –info- Chris De
Buyzer 03/775 34 18 –e- 22 u.

***Land van Waas-Zuid.** Op zoek naar de Zwarte ooievaar in Belgisch-
Luxemburg –b- 8u30 kerk van Moinet –l- G. Heyrman 03/744 18 22 –e-
17 u –m- verrekijker, telescoop en picknick –info- vervoer met eigen
wagens.

***Lier.** Plantenwerkgroep op tocht –b- 8 u fietsstalling, station van Lier
of 9 u kerk van Maria-ter-Heide –l- Nelly Van Aerschoot –e- 17 u –m-
loop, flora's en picknick met drank.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve libellenwandeling in Mullem –b- 9 u
kerk van Mullem, Mullemstraat –l- André De Kimpe 09/383 71 99 –e-
12 u –m- laarzen, loop, eventueel determineertabellen.

's Heerenbosch. "Kunst voor natuur" van Bob Stadius en Koen Ros-
saert –b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde –l- Pol
Meert 052/41 18 85 –e- 18 u –info- ten voordele van aankoop natuur-
gebied.

's Heerenbosch. Beheerswerken in de Vlassenbroekse Polder –b-
8u30 Galerij Salix, Vlassenbroek 186 A, Dendermonde –l- P. Van
Geet 052/35 73 50 –e- 12u30 –m- laarzen, werkhandschoenen en
werkkledij.

CURSUSAANBOD

Het cursusaanbod wordt georganiseerd door NME De Wielewaal en staat onder begeleiding van cursusleiders van NME De Wielewaal.

PLANTEN

Gent

Cursus "De Flora van Wegbermen"

Waar en wanneer:

Praktijk: excursies op 11/05 en 20/05, telkens van 18u30 tot 21u30

- 11/05 : O.L.Vrouw van Lourdes-Basiliek, O.L.Vrouwdreef, Oostakker-Gent

- 20/05 : kapel Luchteren, Gavergrachtstraat 97, Drongen-Gent

Info: Eric Van Renterghem : 09/230 82 68

Meebrengen: plantengidsen en loop

Gent

Cursus "De Flora van de Stadsrand"

Waar en wanneer:

Praktijk: excursies op 01/06 en 10/06, telkens van 18u30 tot 21u30

- 01/06 : station van Merelbeke, Mellestraat

- 10/06 : kerk van Schelderode (Merelbeke)

Info: Eric Van Renterghem : 09/230 82 68

Meebrengen: plantengidsen en loop

Gent

Cursus "De Flora van de Vlinderbloemigen"

Waar en wanneer:

Praktijk: excursies op 22/06 en 01/07, telkens van 18u30 tot 21u30

- 22/06 : kerk van Lovendegem

- 01/07 : kerk van Evergem-Centrum

Info: Eric Van Renterghem : 09/230 82 68

Meebrengen: plantengidsen en loop

Gent

Cursus "De composieten"

Waar en wanneer:

Praktijk: excursies op 13/07 en 10/08, telkens van 18u30 tot 21u30

- 13/07 : kerk van Drongen-Centrum

- 10/08 : Heilig-Kruiskerk, Heilig-Kruisplein, Sint-Amandsberg, Gent

Info: Eric Van Renterghem : 09/230 82 68

Meebrengen: plantengidsen en loop

Halle + Zuid-West-Brabant

Basiscursus "Inheemse bomen en struiken"

Waar en wanneer:

Theorie: O.L.V. Centrum, Ninoofsesteenweg 7, Halle

Op 20/05, 27/05, 10/06 en 17/06, telkens van 20 tot 22u30

Praktijk: excursies op 26/06 en 17/07

- 26/06 : Educatief Bosbouwcentrum Groenendaal, Duboislaan 2, Hoeilaart van 9 tot 12 u en van 13 tot 16 u

- 17/07 : P. Provinciaal Domein, Huizingen vanaf 7u30

Inschrijvingsgeld: 3000 F/niet-leden en 2000 F/leden

Info: Bert Ghysels : 02/356 76 46 of Jacques Boone : 02/380 25 53

Noorderkempem

Cursus "Planten"

Waar en wanneer:

Theorie: De Vroente, Putsesteenweg 129, Kalmthout

Op 18/05, 25/05, 01/06 en 08/06, telkens van 19u30 tot 22 u

Praktijk: excursies op 29/05, 06/06, 19/06 en 05/09

- 29/05 : Kalmthoutse Heide van 14 tot 16 u

- 06/06 : Heemtuin te Rucphen van 8u30 tot 12u30

- 19/06 : De Greef te Kalmthout van 14 tot 16 u

- 05/09 : Heemtuin te Rucphen van 13u30 tot 16u30

Inschrijvingsgeld: Dré Vansteenvoort verwittigen en daarna 800 F/niet-leden en 600 F/leden overschrijven op rekening 000-0415380-26 van afdeling Noorderkempem met vermelding "Cursus Planten" + naam deelnemer

Info: Dré Vansteenvoort : 03/666 55 74

Schelde-Leie

Cursus plantenstudie "De Flora van de Leie en de Meanders"

Waar en wanneer:

Praktijk: excursies op 29/05 en 12/06, telkens van 14 tot 17 u

- 29/05 : kerk van Zulte, Gaston Martensplein

- 12/06 : kerk van Gottem, Ardense Jagerstraat

Inschrijvingsgeld: gratis

Info: Karel De Waele : 09/386 45 60

Scheldevallei

Cursus plantenstudie "De Flora van de Scheldevallei"

Waar en wanneer:

Praktijk: excursies op 26/06 en 10/07, telkens van 14 tot 17 u

- 26/06 : kerk van Asper

- 10/07 : kerk van Meilegem

Inschrijvingsgeld: gratis

Info: Karel De Waele : 09/386 45 60

VLINDERS

Dubbelloof-Westerlo

Cursus "Vlinders"

Waar en wanneer:

Theorie: Vesperzaal, abdij van Tongerlo

Op 21/05 en 28/05, telkens van 20 tot 23 u

Praktijk: excursie op 06/06, vertrek aan kerk van Westerlo om 9 u

Inschrijvingsgeld: 300 F/niet-leden en 200 F/leden

Info: Hortense Dupont : 014/54 54 83

Vrienden van Schulensbroek i.s.m. NME De Wielewaal vzw

Cursus "Vlinders"

Waar en wanneer:

Theorie: Cultureel Centrum van Herk-De Stad, Markt, zaal "De Curp"

Op 18/05 en 25/05, telkens van 19u30 tot 22 u

Praktijk: vertrek aan kerk van Schulen om 14 u

Info en inschrijvingen: Tom Hoebrechts : 013/32 69 34

VOGELS

Groot-Haaltert

Cursus "Kerkuilen"

Waar en wanneer:

Theorie en praktijk: op 18/06 in café De Welkom, Dorp 2, Denderhoutem van 19u30 tot 22 u

Inschrijvingsgeld: gratis

Info: Axel Neuckermans : 054/32 45 29

Lier

Cursus "Vogelzang"

Waar en wanneer:

Theorie: clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier

Op 07/05 en 14/05, telkens van 19 tot 22 u

Praktijk: excursie op 15/05 van 7 tot 10 u

- 15/05 : P. herberg 't Badhuis, Emblemsesteenweg 73, Kessel

Info: Karl Van Rompaey : 03/488 44 91

HANDIG EN VEILIG OMGAAN MET DE BOSMAAIER

's Heerenbosch

Cursus "Handig en veilig omgaan met de bosmaaier"

Waar en wanneer:

Theorie: huize Geertrui, Vlassenbroek 190, Dendermonde

Op 12/06 van 9 tot 12 u

Praktijk: excursie op 12/06 van 13 tot 16 u

- 12/06 : Vlassenbroek Polder

Inschrijvingsgeld: 1800 F/niet-leden en 1300 F/leden over te schrijven op rekening 001-2567282-59 van afdeling 's Heerenbosch voor 20 mei met vermelding "cursus bosmaaier" + datum van deelname + aantal personen + aantal broodjes (broodjes : 200 F/persoon)

Info: Gustaaf Van Gucht : 052/33 44 56 of 052/33 61 19

Meebrengen: werkkledij, werkhandschoenen en laarzen

's Heerenbosch

Cursus "Handig en veilig omgaan met de bosmaaier"

Waar en wanneer:

Theorie: huize Geertrui, Vlassenbroek 190, Dendermonde

Op 17/06 van 9 tot 12 u

Praktijk: excursie op 17/06 van 13 tot 16 u Vlassenbroek Polder

Inschrijvingsgeld: 1800 F/niet-leden en 1300 F/leden over te schrijven op rekening 001-2567282-59 van afdeling 's Heerenbosch voor 20

mei met vermelding "cursus bosmaaier" + datum van deelname + aantal personen + aantal broodjes (broodjes : 200 F/persoon)
Info: Gustaaf Van Gucht : 052/33 44 56 of 052/33 61 19
Meebrengen: werkkledij, werkhandschoenen en laarzen

GENEESKRACHTIGE KRUIDEN IN DE TUIN

's Heerenbosch

Cursus "Geneeskrachtige kruiden in de tuin"

Waar en wanneer:

Theorie en praktijk: Brusselmansstraat 18, Buggenhout

Op 23/06 van 9u30 tot 11u30

Inschrijvingsgeld: 200 F/niet-leden en 150 F/leden, inschrijven bij Monique De Clerq

Info: Monique De Clerq : 052/33 61 19

's Heerenbosch

Cursus "Geneeskrachtige kruiden in de tuin"

Waar en wanneer:

Theorie en praktijk: Brusselmansstraat 18, Buggenhout

Op 23/06 van 20 tot 22 u

Inschrijvingsgeld: 200 F/niet-leden en 150 F/leden, inschrijven bij Monique De Clerq

Info: Monique De Clerq : 052/33 61 19

LIBELLEN

Lier

Cursus "Libellen"

Waar en wanneer:

Theorie: clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier

Op 06/08 en 13/08, telkens van 19 tot 22 u

Praktijk: excursie op 14/08

Info: Karl Van Rompaey : 03/488 44 91

WEDSTRIJD 'PERS JE IN DE KIJKER'

Wie

Europa stimuleert regionale samenwerking. Natuur- en milieueducatieve organisaties en besturen uit Oost- en West-Vlaanderen en Zeeland (regio Scheldemond) gaven gehoor aan deze oproep en gingen zo'n vier jaar terug aan de slag. Dit samenwerkingsverband werd 'Natuur, Milieu en Burgers' gedoopt, en omvat verschillende deelprojectteams: o.a. Onderwijs, Eco-teams, Bezoekerscentra en Vrijwilligersnetwerken.

Deze wedstrijd is een activiteit van het deelproject Vrijwilligersnetwerken, versterkt door de Oost- en West-Vlaamse krachten van NME De Wielewaal en Natuurreservaten vzw.

Vrijwilligersorganisaties spelen een belangrijke rol op het vlak van natuur- en milieueducatie. Ze organiseren wandelingen, cursussen, doe-dagen, beheerswerken, enz... Het efficiënt verzorgen van de publiciteit en de werving van activiteiten is vaak een probleem. Het aanbieden van een oefening in de vorm van een wedstrijd rond dit thema, leek ons daarom een goed idee.

De voorbereiding van een activiteit vergt vaak veel tijd. Om te voorkomen dat dit verloren tijd is, is het raadzaam om goed na te denken over publiciteit. Wat is je doelgroep? Hoe informeer je die op een efficiënte manier? Om welke wijze benader je de pers? Het opstellen van een stappen- en publiciteitsplan is een belangrijk aandachtspunt bij de organisatie van een activiteit.

Deze wedstrijd is bestemd voor vrijwilligers die zich binnen hun organisatie inzetten, of willen inzetten, voor de planning, werving en publiciteit van hun natuur- en milieueducatieve activiteiten. De wedstrijd vraagt van het ganse bestuur een inzet. Enkel organisaties uit Oost- en West-Vlaanderen en Zeeland kunnen deelnemen.

De wedstrijd bestaat eruit een fictieve of werkelijke activiteit zo goed mogelijk promotioneel uit te werken. Dit houdt o.m. in: het maken van een folder, een affiche en een perstekst naast het verdelen van de taken. Het wedstrijdreglement en de begeleidende syllabus zijn te verkrijgen vanaf begin mei.

Indienen van het resultaat moet vóór 1 oktober!

De jury zal bestaan uit een journalist, een vormgever, een taalkundige en een NME-deskundige.

Prijzen 3e prijs 4.000 F; 2e prijs: 8.000 F; 1e prijs: 16.000 F

Info en reglement vanaf 1 mei bij CVN Oost-Vlaanderen, Ann Vansteenhuyse, Kammerstraat 19, 9000 Gent, tel. 09/224 30 33

Gladde slang, geen aaibare soort

Stel je even voor: een broedkolonie Zwarte sterns. Tientallen natuurliefhebbers wandelen langs de nesten. Plezierige vogeltjes, leuke eitjes en eventjes die lieve donskuikens aaien! Verontwaardigd denk je: dat is toch absurd!

In 1998 was er op een gemakkelijk te bereiken plek in de Kalmthoutse Heide een voortplantingsplaats met tientallen zwangere Gladde slangen. Medewerkers van Hyla hadden de toelating om dit bijzondere evenement te onderzoeken.

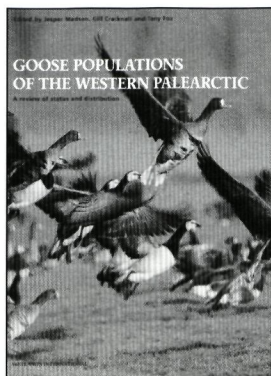
Helaas, op sommige dagen dacht je in eerder vermelde fictieve situatie bij de Zwarte stern verzeild geraakt te zijn. Talrijke natuurtoeristen veroorzaakten een sterke verstoring. Zo werden bijvoorbeeld bij het bekijken van de slangen pasgeboren jongen vertrapt. Uiteindelijk was toezicht door natuurwachters (AMINAL) en Rijkswacht nodig.

De Gladde slang staat in Vlaanderen op de Rode Lijst. Het is geen attractie voor natuurtoerisme.

Onze dringende vraag is: geniet, onopvallend en van op afstand, met de kijker. In een volgende Wielewaal komt er een uitgebreid verslag.

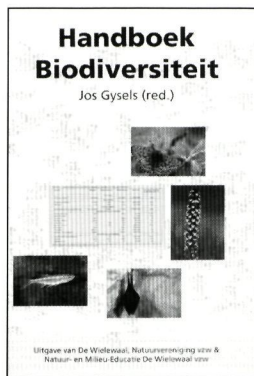
Voor Hyla, R. Willockx

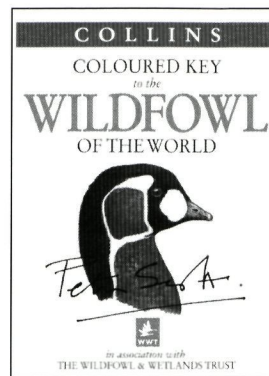
2.050,-

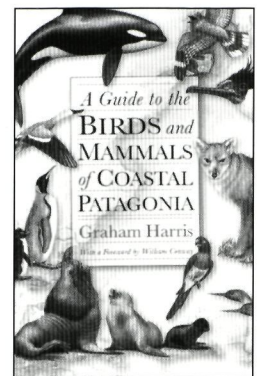
390,-

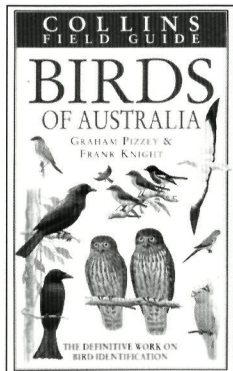
795,-

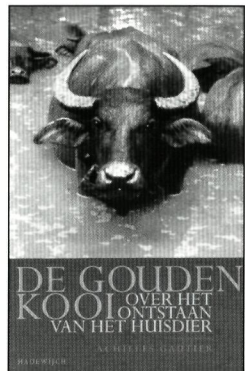
495,-

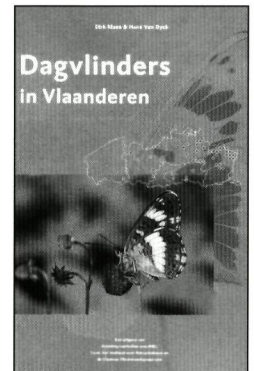
2.850,-

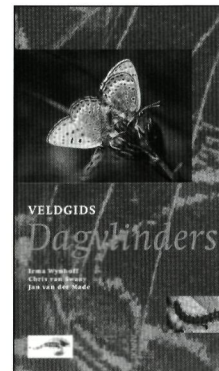
1.295,-

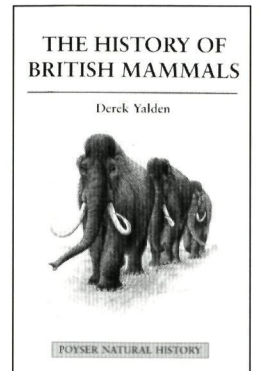
990,-

1.250,-

895,-

2.150,-

1.695,-

599,-

NIEUWS UIT DE BOEKHANDEL

VOGAME0064; Harris G.; 1998; *A guide to the birds and mammals of Coastal Patagonia*; Princeton U.P.; 233 blz.; 2850,-.

VOGEUR0422; Gaston A.J. & Jones I.L.; 1998; *The Auks – Bird Families of the World*; Oxford; 350 blz.; 2550,-.

VOGAZI0065; Henry G.M.; 1998; *A guide to the birds of Sri Lanka*; Oxford; 488 blz.; 1650,-.

VOGAUS0017; Pizzey G. & Knight F.; 1997; *Field guide to the birds of Australia*; Harper Collins; 578 blz.; 1295,-.

VOGEUR0423; Scott P.; *Coloured key to the wildfowl of the world*; Harper Collins & WWT; 96 blz.; 495,-.

VOGEUR0424; Geelhoed S.; 1998; *Vogels in het landschap van Zuid-Kennemerland en de Haarlemmermeer*; KNNV; 336 blz.; 995,-.

VAREUR0136; Gautier A.; 1998; *De gouden kooi – Over het ontstaan van het huisdier*; Hadewijch; 320 blz.; 990,-.

FONCDR003. 1998. *CR-ROM Vogels van Europa – De eerste volledige en geïllustreerde interactieve multimediasgids voor alle vogelsoorten van Europa*; ETI; 1695,-.

VOGEUR0425; Hancock J.; 1999; *Birds of the wetlands*; Academic Press; 176 blz.; 1850,-.

VOGEUR0426; Beaman M. & Madge S.; 1998; *Een kus van Octopus – Een kleurrijke verhalenbundel over het milieu voor en door kinderen*; Kinderatelier Octopus & Stichting Leefmilieu; 121 blz.; 495,-.

REPAFR0003; Branch B.; 1998; *Field guide to the snakes and other reptiles of Southern Africa*; Struik; 400 blz.; 1450,-.

VOGAUS0018; Jones D.N., Dekker R.W.R.J., Roselaar C.S.; 1995; *The Megapodes – Bird Families of the World*; Oxford; 262 blz.; 2695,-.

ZOOEUR0057; Yalden D.; 1999; *The history of British mammals*; Poyser Natural History; 305 blz.; 2150,-.

VAREUR0138; Gysels J. e.a.; 1999; *Handboek Biodiversiteit in Vlaanderen & België*; De Wielewaal, Natuurvereniging vzw & NME De Wielewaal vzw; 178 blz.; 795,-.

REPEUR0044; Gruber U.; *Die Schlangen Europas und rund ums Mittelmeer*; Kosmos; 250 blz.; 1095,-.

REPEUR0045; Malkmus R.; 1995; *Die Amphibien und Reptilien Portugals, Madeiras und der Azoren – Verbreitung, Ökologie, Schutz (NBB 621)*; Spektrum; 200 blz.; 1095,-.

FONCDR004; Wyckmans G.; 1999; *CD-ROM Spinnen van België – Belgian Spiders – Een handige gids voor de determinatie van spinnen van de Benelux, Noord-Frankrijk en Duitsland*; DRD; 599,-.

VOGEUR0426; Beaman M. & Madge S.; 1998; *Guide encyclopédique des oiseaux du Paléarctique occidental*; Nathan; 872 blz.; 3150,-.

ONGEUR0182; Maes D. & Van Dyck H.; 1999; *Dagvlinders in Vlaanderen – Ecologie, verspreiding en behoud*; Stichting Leefmilieu vzw/KBC, i.s.m. Het Instituut voor Natuurbehoud en de Vlaamse Vlinderwerkgroep vzw; 480 blz.; 1250,-.

VOGAZI0066; Wells D.R.; 1999; *The birds of the Thai-Malay Peninsula – Volume one: Non-Passerines*; Academic Press; 650 blz.; 5895,-.

VAREUR0139; Verbruggen A.; 1999; *Mira-T 1999: Milieu- en Natuurrapport Vlaanderen: Thema's*; VMM & Garant; 365 blz.; 390,-.

VOGEUR0427; Madsen J.; 1999; *Goose populations of the Western Palearctic – A review of status and distribution*; Wetlands International; 344 blz.; 2050,-.

VOGAME0065; Isler M.L. & Isler P.R.; 1999; *Tanagers – Helm Identification Guides*; Helm; 406 blz.; 1995,-.

OPNIEUW BESCHIKBAAR:

ONGEUR0134; Wynhoff I. e.a.; 1999; *Veldgids dagvlinders*; KNNV & De Vlinderstichting; 224 blz.; 895,-. (Dit is de herdruk van "Dagvlinders van de Benelux").

Openingsuren Wielewaalwinkel: dinsdag tot zaterdag van 9 tot 12 uur en van 13 tot 17 uur.

Het Wielewaalhuis: een huis voor de natuur

De renovatie van het Wielewaalhuis heeft meer dan alleen maar stenen vernieuwd.

Het Wielewaalhuis is omgevormd tot een modern complex waar de natuurliefhebber zich thuis voelt.

Op het gelijkvloers kan u terecht in onze educatieve ruimte, waar u een heel gamma aan natuurtijdschriften kan raadplegen. In deze ruimte vinden ook cursussen plaats rond allerlei natuurthema's.

Eveneens op het gelijkvloers vindt u de best uitgeruste natuurboekhandel van de Benelux.

Uitblazen kan u in het cafetaria met terras.

De tuin wordt binnenkort ingericht als natuurtuin met educatieve functie.

Op de eerste verdieping vindt u ons Natuurhistorisch Museum met afwisselend tijdelijke tentoonstellingen en een vaste collectie.

Op de tweede verdieping is het secretariaat van 'De Wielewaal, natuurvereniging' vzw, Natuur- en Milieu-Educatie De Wielewaal vzw en 'De Wielewaal, Natuurvereniging Antwerpen' vzw gevestigd.

Van begrip naar tentoonstelling: biodiversiteit

Biodiversiteit is in. U leest er over in de krant. Beleidsmensen hebben er de mond vol van. Wetenschappers maken er studies over.

Maar wat betekent het?

Biodiversiteit is eenvoudig gezegd de verscheidenheid aan levensvormen.

We weten echter slechts bij benadering hoeveel soorten éencelligen, zwammen, planten en dieren er op aarde leven.

Jaarlijks worden nog duizenden nieuwe soorten beschreven. Jaarlijks sterven er evenveel uit, vaak zonder dat we ze ooit hebben gekend.

De tentoonstelling handelt over biodiversiteit in eigen land: het heden. Hierbij tonen we aan de ene kant de rijkdom van de natuur in Vlaanderen, aan de andere kant de bedreigingen. Daarnaast is er de toekomst. Wat doet de overheid met het decreet op het natuurbehoud en het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen? En wat kan de bijdrage van De Wielewaal zijn voor het beschermen van soorten en het behoud van natuurgebieden.

Is er een toekomst voor de natuur in Vlaanderen?

Natuurhistorisch Museum De Wielewaal

Graatakker 11, 2300 Turnhout

organiseert
Tentoonstelling

27 maart-31 december 1999

Biodiversiteit in Vlaanderen Natuur, heden en toekomst

De Wielewaal
Natuurvereniging vzw

AMINAL
Ministerie van de
Vlaamse Gemeenschap

STAD TURNHOUT

Foto's: R. Willockx, G. Mornie, W. Van den Bussche en N. Van Besauw

OPEN:

Vrij toegankelijk van dinsdag tot zaterdag van 8.30-17u.
Op zondag en 's avonds: enkel voor groepen na afspraak.

TOEGANGSPRIJZEN:

De toegang is gratis.
Een gidsbeurt kost 1.000 F per groep van maximaal 15 personen.

INFO EN RESERVATIES: WAAR:

Tel. 014/47 29 55, vragen naar Tine Thys.
Graatakker 11, 2300 Turnhout.

Er is zeer weinig parkeerplaats in de buurt, dus het openbaar vervoer is een echte aanrader.

Voor onze leden en hun vrienden:

8 en 9 mei 1999

OPENDEURDAGEN

in vernieuwd Wielewaalhuis en -museum